

БЕЗБЕДНОСТ

ТЕОРИЈСКО СТРУЧНИ ЧАСОПИС

МИНИСТАРСТВА УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

БЕОГРАД
ГОДИНА I

3
|
2008

БЕЗБЕДНОСТ
Часопис Министарства унутрашњих послова
Републике Србије

УРЕДНИШТВО

Помоћник министра, *Преграј Марић*
Саветник министра, проф. др *Горан Милошевић*
Начелник Управе полиције, *Младен Курибак*, генерал полиције
Начелник Управе саобраћајне полиције, *Стојагин Јовановић*,
генерал полиције
Пензионисани радник Министарства, *Мијодрај Гуйић*,
Унапређење организације и функционисања стручног оспособљавања
и усавршавања, *Снежана Нововић*, саветник
Заменик начелника Одељења за границу Управе граничне полиције,
Небојша Пурић, главни полицијски саветник
Секретар Министарства омладине и спорта, *Сузана Шулејић*
Проф. др *Ђорђе Иђајић*, Правни факултет, Београд
Проф. др *Андреја Савић*, Академија за дипломатију и безбедност, Београд
Проф. др *Ђорђе Ђорђевић*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд
Проф. др *Бобан Милојковић*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд
Доц. др *Драган Васиљевић*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Проф. др *Бобан Милојковић*

УРЕДНИК

Снежана Ковачевић

ЛЕКТОР И КОРЕКТОР

Мирјана Губеринић

ЛЕКТОР ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Весна Анђелић-Николецић

ГРАФИЧКИ УРЕДНИК

Звезда Јовановић

АДРЕСА УРЕДНИШТВА:

Булевар Зорана Ђинђића 104
телефон: 011/3148-734, 3008-205
телефакс: 011/3148-749

e-mail: upobr@mup.sr.gov.yu

mguberinic@mup.sr.gov.yu

ЧАСОПИС ИЗЛАЗИ ТРОМЕСЕЧНО

ТИРАЖ: 1.000 примерака

ШТАМПА: Војна штампарија,

Ресавска 40б, Београд

САДРЖАЈ

ТЕОРИЈСКИ РАДОВИ

- Mr Жељко Мојсиловић 5 МОГУЋНОСТИ УПОТРЕБЕ
ПРЕГОВАРАЊА У
СУПРОТСТАВЉАЊУ САВРЕМЕНОМ
ТЕРОРИЗМУ
- Mr Војислав Јовић 26 ПОЛИЦИЈА И МЕЂУНАРОДНО
ЈАВНО ПРАВО
- Mr Зоранчо Василков 47 УНАПРЕЂЕЊЕ ПОЛИЦИЈСКЕ И
ПРАВОСУДНЕ САРАДЊЕ СА
ЕВРОПСКОМ УНИЈОМ – ОСНОВ ЗА
БРЖИ ПРЕЛАЗАК РЕПУБЛИКЕ
СРБИЈЕ НА БЕЛУ ШЕНГЕНСКУ
ЛИСТУ

СТРУЧНИ РАДОВИ

- Mr Стеван Стојановић, 67 ОБЕЗБЕЂЕЊЕ ПРЕНОСА БАНЧИНИХ
ВРЕДНОСТИ
- Mr Синиша Достић 82 ОРГАНИЗАЦИЈА И НАДЛЕЖНОСТ
ГРАНИЧНИХ ПОЛИЦИЈА У
РЕГИОНУ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА
- Доц. др Драгана Коларић 101 КРИВИЧНО ДЕЛО УБИСТВА ДЕТЕТА
ПРИ ПОРОЂАЈУ У КРИВИЧНОМ
ЗАКОНИКУ СРБИЈЕ
- Mr Бојан Р. Гламочлија 122 ОБИМ, ДИНАМИКА И СТРУКТУРА
КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ
ФИЗИЧКОГ ИНТЕГРИТЕТА

ИЗ ИСТОРИЈЕ ПОЛИЦИЈЕ

- Дејан Микић 146 ПОСЛЕДЊА КРЦУНОВА
ФОТОГРАФИЈА

ПРИКАЗИ

- Проф. др Бобан Милојковић, 152 ТЕХНИЧКА СРЕДСТВА ПОЛИЦИЈЕ
др Радован В. Радовановић,
дипл. маш. инж.

CONTENTS

THEORETICAL WORKS

Željko Mojsilović, MA	5	POSSIBILITIES FOR USING
NEGOTIATION IN COMBATING
CONTEMPORARY TERRORISM
Vojislav Jović, MA	26	COMPARATIVE SURVEY OF CERTAIN
MEASURES FOR SUPPRESSING
ORGANIZED CRIME
Zorančo Vasilkov, MA	47	IMPROVEMENT OF POLICE AND
JUDICIAL COOPERATION WITH EU AS
BASIS FOR FASTER TRANSITION OF
REPUBLIC OF SERBIA TO WHITE
SCHENGEN LIST

PROFESSIONAL REPORTS

Stevan Stojanović, MA	67	SAFETY OF BANK SECURITIES
TRANSPORTATION
Siniša Dostić, MA	82	THE BORDER POLICE SERVICES IN
THE WESTERN BALKAN REGION
Dragana Kolarić, LLD	101	CRIMINAL OFFENCE OF KILLING A
NEW BORN CHILD WHILE GIVING
BIRTH TO THE CHILD
Bojan R. Glamočlija, MA	122	SCOPE, DYNAMICS AND STRUCTURE
OF CRIMINAL OFFENCES AGAINST
PHYSICAL INTEGRITY

HISTORY OF POLICE

Dejan Mikić	146	THE LAST PICTURE OF KRCUN

REVIEWS

Boban Milojković, Ph. D
Radovan V. Radovanović, LLD
dipl. maš. inž.	152	TECHNICAL EQUIPMENT OF POLICE

Мр Жељко МОЈСИЛОВИЋ
МУП Републике Србије

Могућности употребе преговарања у супротстављању савременом тероризму

УДК: 343.326

Апстракт: У данашњем друштву тероризам представља велики изазов глобалној безбедности, односно, испољава се као глобални безбедносни проблем. С обзиром да је тероризам комплексна друштвена појава, мора да се посматра са више аспеката. Да би се на тероризам могло да утиче и да би могао задовољавајуће да се контролише, неопходно је првенствено превентивно деловање, односно лечење узрока који подстичу савремени тероризам. Оваква превенција може да се води само уз активно укључивање свих друштвених структура, различитих политичких и економских чинилаца који коегзистирају, а који ће се залагати за постепено мењање постојећих међународних односа. На тај начин, превенција би била ефикасна, јер иза међународног тероризма не би стајале државе, а уједно он не би имао јублицитет у средствима јавног информисања. Прејевори могу да буду кључни чинилац да се изађе из зачараног круга у коме насиље једне стране узрокује одговор насиљем супротивљене стране. Прејевори су један од начина да се изгради мотивација прејеварачких страна да је најјори исход, ионовни повратак насиљу.

Кључне речи: савремени тероризам, терористички акти, прејевори, прејеварачи, супротивљавање.

1. Увод

Тероризам је постао друштвени феномен. Никада раније није било тако раширен и тако опасан за стабилност држава и међународни поредак. То су својевремено били спорадични инциденти, док се данас све чешће ради о организованом међународном тероризму, који има не само регионалне, већ и глобалне димензије. Терористички напад на САД 11. септембра 2001. године и спектакуларно уништење Трговинског центра у Њујорку, у коме је изгубљено 3.000 живота, узроковала су објаву глобалног рата тероризму. До тада невиђена коалиција земаља, удружила се у рату против тероризма широм света, а нарочито против Авганистана и Ирака, који су означени као главни носиоци међународног тероризма.

Становиште многих држава је да нема преговора са терористима. Шта је допринело таквом ставу? У глобалном контексту, створена је веза између преговора са терористима и односа између САД-а и СССР-а у периоду хладног рата. Генерално, гледиште спољне политике САД-а је било да није паметно водити преговоре са СССР-ом, јер лидери држава једни у друге немају поверења, а самим преговарањем показују своју слабост према супротстављеној страни. Ова политика је била критикована и са преговарањем се започело доласком председника САД-а Ричарда Никсона. Међутим, то је било неискрено преговарање све до периода детанта, који је почео крајем 60-тих и поклапа се са уздицањем међународног тероризма и лабавије политике према СССР-у, који се сматрао разлогом за напредак тероризма као инструмента против експанзије освајања са запада. Након тога, десило се да се чврста политика непреговарања на релацији исток-запад пренела и на тероризам и преговори у овој области су анатемисани.

Циљ преговарања је да сви учесници, у извесном смислу, буду победници. Кад је реч о међународним сукобима или о сукобима са терористима, многи пренаглашавају објективну суштину конфликта, сматрајући да страна у сукобу може или да победи, или све изгуби. Уравнотежени приступ анализи конфликта изискује узимање у обзир и субјективне димензије, која проистиче из неразумевања супротстављених страна. Однос држава према терористичким организацијама није увек заснован на објективној процени њиховог деловања и опасности, већ је често резултат, тренутних, крајње прагматичних политичких интереса.

2. Мере за сујројсјављање тероризму

Опште мере које се предузимају у циљу спречавања и сузбијања тероризма могу да буду унутрашњег и међународног карактера, односно *унутрашње* и *међународне* мере. Државе и међународна заједница покушавају да користе разне инструменте у супротстављању савременом тероризму.

Унутрашње мере могу да буду политичког, правног и оперативног (обавештајног, криминалистичког и војнополицијског) карактера, односно превентивне, репресивне и борбене мере.¹ Унутрашње мере *пополитичкој* карактера подразумевају промене у систему државе и друштва. Уколико је демократско друштво етички, економски и организационо јаче и стабилније – утолико се оно осећа одговорнијим за процес заштите друштва и уколико се смањује могућност јављања терористичких активности. Мере политичког карактера подразумевају и

¹ Гаџиновић, Р.: *Антитероризам*, Драслар партнер, Београд, 2006, стр. 38.

усвајање квалификација о терористичком карактеру појединих организација, координацију активности свих државних и друштвених капацитета за супротстављање тероризму.

Са *правној* становишта, мере се односе на прописивање и поштовање одговарајућих унутрашњих правних норми. Репресивне активности представљају укупну казнену политику коју држава спроводи у супротстављању тероризму. Репресивне мере су такође битне, па се на основу унутрашњег законодавства ствара могућност и обавеза да се свака држава на својој територији бори против тероризма. За успешно супротстављање тероризму, неопходно је прилагођавање правних прописа савременим тенденцијама и претњама које се пред државу постављају.

Унутрашње мере у *оперативном* смислу везују се за обавештајни, криминалистички и војнополицијски аспект деловања. У превентивним антитерористичким активностима, даје се посебан значај обавештајним службама и агенцијама. *Обавештајни* аспект подразумева прикупљање, процењивање и аналитичку обраду информација о деловању терористичких организација, ради информисања државног руководства, инфилтрацију и стварање оперативних позиција међу терористима, као и врбовање чланова терористичке организације на сарадњу. *Криминалистички* аспект се своди на доказивање и кривично-правни прогон терориста на националним територијама, али и на спречавању свих облика организованог криминала, који је у функцији финансирања терористичких активности. Превенција тероризма најчешће се сагледава у светлу тзв. превентивне криминалистике, тј. појачане будности надлежних органа, који би требало да открију потенцијалне терористе пре него што они изврше дело.² Међутим, било би неразумно инсистирати само на превентивном деловању, занемаривши научна истраживања, методе, технике борбе и конкретну, организовану акцију против терористичких организација. *Војно-полицијски аспекти* деловања, односно борбене антитерористичке мере подразумевају војно-полицијске противтерористичке операције, кроз ангажовање специјализованих војних и полицијских јединица у директном супротстављању деловању терористичких група. Дејство ових снага, у великој мери, зависи од прикупљених обавештајних података, пре свега, о организацији, бројности, локацији, груписању, наоружању, намерама терориста, сарадницима, као и о другим личним подацима и карактеристикама.³

Међународне мере подразумевају доношење међународно-правне регулативе (конвенције, декларације и резолуције), као и њихова национална ратификација и спровођење, сарадњу држава и њихових

² Димитријевић, В.: *Тероризам – групо* издање, „К.Б.С.“ Београд, 2000, стр. 205.

³ Галијан, М.: *Тероризам и антитерористичке снаге*, Институт ратне вештине, Београд, 2004, стр. 37.

служби на основама међународно-правних прописа и билатералних споразума, као и размену обавештајних података у између држава и помоћ ангажовањем специјализованих јединица. Организација УН је донела низ антитерористичких конвенција и резолуција. *Резолуцијама Савета безбедности УН 1373* од 28. септембра и *1377* од 12. новембра 2001. године, које су донесене у оквиру главе VII *Повеље УН*, и које јасно указују на то да акти међународног тероризма представљају једну од најозбиљнијих претњи међународном миру и безбедности у XXI веку, државе чланице УН су под обавезом да, између осталог, обезбеде да лица која су починила терористички акт, буду приведена правди. Једна од новијих међународних конвенција која је значајна за супротстављање међународном тероризму је и *Конвенција Савета Европе о превенцији тероризма* од 16. 5. 2005. године. У њој су се, између осталог, државе потписнице сагласиле о међународној сарадњи у превенцији, одговорности законских ентитета, установљавању надлежности за терористичке акте, изручењу или суђењу извршиоцима и сл. Ова документа су обавезала државе потписнице да у својим националним законодавствима, регулишу обавезе у борби тероризма. Неке су то учиниле, неке веома површно, а само мали број влада је донео посебне законе, којима се санкционише савремени тероризам.

Бројни скупови и састанци на највишем нивоу, конвенције, резолуције и разне активности на сузбијању тероризма, требало је да онемогуће различите облике терористичког деловања. Међутим, то је врло тешко, ако не и немогуће остварити. Још увек није изграђен јединствен систем за процену терористичких дела, што за последицу има непостојање ефикасног система за контролу и сузбијање међународног тероризма. Иако постоји општа сагласност да тероризам мора да се онемогући, различити интереси значајних чинилаца међународне заједнице то не дозвољавају.

Проблем савременог тероризма наметнуо се УН интернационализацијом терористичких активности и учесталим нападима на вредности за које су УН примарно заинтересоване. Међу међународним правом загарантованим правима и слободама људи постоје, између осталих, право на живот, слободу од страха, и још читав низ принципа који се, с обзиром на многе терористичке акције, очигледно крше. Међу највећим вредностима у систему међународног права, је живот људског бића. Целокупна област међународног хуманитарног права бави се ублажавањем последица оружаних сукоба, како би се заштитили људских животи, управо у ситуацијама за које нас историја опомиње, у којима је људски живот најмање вредео. Нажалост, најмање међународних докумената обавезује на превентивно деловање, а скоро сви третирају последице, што не води ка коначном решењу проблема.⁴

⁴ Гађиновић, Р.: *Анти-тероризам*, Драслар партнер, Београд, 2006, стр. 267.

Досадашњим активностима овај проблем није решен, али пут за његово решавање међународним ангажовањем могућ је поступним решавањем појединих његових појавних облика, првенствено потпуним опредељењем држава у спровођењу већ донетих међународних аката.

Једно од битних питања је: да ли је потребно и оправдано због тероризма сужавање слобода и права грађана и жртвовање неких права гарантованих међународним документима (*Повеља Уједињених Нација*, *Универзална декларација о људским правима* (1948), *Међународни пакт о грађанским и политичким правима* (1966) и сл.? Када се покрене питање тероризма и људских права, требало би имати у виду колико и која људска права погађа тероризам и да ли је ради ефикасније борбе против тероризма оправдано предузимати мере које значе сужавање одређених права и слобода грађана (мере које предузимају САД-е приликом уласка страних држављана у Америку). Догађаји од 11. септембра 2001. године оставили су огромне последице и серију отворених питања не само политичке и безбедносне природе, већ и етичке. По међународном праву, јасно је да напори за мирољубиво решење морају да претходе сваком сукобу. Пошто САД-е нису показале никакав напор да разреше било коју могућност будућих терористичких напада на мирољубив начин, војна дејства која су уследила, са становишта међународног права, нису легитимна, нарочито јер су њима угрожени и они који немају никакве везе са извршеним терористичким актом (грађани Авганистана или Ирака). Међународно право не познаје и не признаје легитимитет осветољубивих ратова (одмазде) и превентивне самоодбране. С тога осветољубиви рат против терористичких напада, не може да буде признат као легитимни чин самоодбране. Захтева се да се са тачношћу утврде они који су одговорни (за терористички акт) и да се сматрају за једине мете легитимног напада.

Нова сазнања из области преговарања и међународних односа, отварају могућност да се још једном преиспитају мере за супротстављање тероризму и могућности коришћења вештина преговарања, као једне од мера, за спречавање и сузбијање терористичких активности.

3. Досадашња искуства у преговарању са терористима

Без обзира на став да се са терористима не преговара, у досадашњем искуству постоје примери где су се са терористима водили преговори из различитих разлога. Власти су често принуђене да преговарају са терористима, нарочито када су у питању ситуације држања талаца. Владе преговарају са терористима, у настојању или да их приволе да одустану од намере и предају се или, ако су под контролом др-

жаве, односно у затвору, да сарађују у откривању терористичке мреже и намера других терориста. Ово је веома специфична врста преговора, јер је на једној страни држава, а на другој појединци или организације које су непризнате, али којима преговарачки статус даје сила, или претња силом.

Са терористима се раније преговарало о давању амнестије. Власти су нудиле терористима комбинацију безбедне предаје, амнестије или смањења казни за претходна кривична дела, награда и гаранција безбедности за њих или чланове њихових породица. Смисао оваквих нагодби је било смањење броја терориста и слабљење њихове организације. Овакве мере међу терористима стварају неповерење и сумњичавост. Амнестија председнице Акино на Филипинима имала је за последицу крваве чистке међу самим побуњеничким и терористичким групама.⁵ Две амнестије у Колумбији су дале различите резултате: прва је успела, друга није. Код прве амнестије било је доста терориста који су били спремни да се предају, док код друге није. После прве амнестије најважније терористичке групе (М-19 и ФАРК) су заостриле безбедносне мере, и на другу амнестију су одговориле крвавим нападима, у намери да натерају владу да опозове амнестију. Дакле, терористи су, поучени искуством прве амнестије, применили тактику да ослабе другу. И поред тога, овакве мере државе показују намеру да се ситуација реши и другим средствима, осим силом.

Киднаповање ради политичке уцене износило је 7,9% свих терористичких акција у последњој деценији XX века и још увек се сматра важном опцијом терористичких организација.⁶ Киднаповање и држање талаца су чести облици терористичког деловања, у којима терористи постављају захтеве и траже за ослобађање отетих, одређену акцију власти. Неки пут је у питању финансијска уцена, али у случајевима политичког, идеолошког или верског тероризма, најчешћи захтев је ослобађање њихових сабораца уз гаранцију сопственог безбедног одласка у азил или промена владине политике, која угрожава њихове циљеве. Када су чеченски терористи држали таоце у московском позоришту Дубровка, испоставили су захтев властима Русије да у року од седам дана прекину војне операције и повуку своје снаге из Чеченије. За разлику од држања талаца, када власти место догађаја држе под контролом, код киднаповања, локација терориста није позната и лично се осећају безбедним. То су ситуације са високим улозима на обе стране, које добијају или губе на врло драматичан начин. На страни власти дилема је изузетно тешка: не пристати на захтеве терориста и дозволити да таоци буду ликвидирани, или попустити и охрабрити будуће терористичке акције. Ситу-

⁵ Ковачевић, Ж.: *Међународно преговарање*, Филип Вишњић, Дипломатска академија, Београд, стр. 436.

⁶ Гаџиновић, Р.: *Драслар*, Београд, 2005, стр. 178.

ација је тим сложенија и деликатнија, што се преговори о таоцима морају водити на лицу места, под присмотром јавности. У досадашњем искуству се показало да власти лакше пристају на захтеве који се односе на новчану уцену, безбедан одлазак или азил, него на ослобађање затвореника или политичке захтеве. Искуство показује да власти лакше попуштају у случајевима држања талаца, него киднаповања.⁷ Без обзира што власти негирају да ће преговарати са терористима, постоје прописи који унапред утврђују услове када се и ко са терористима може да преговара. *Закон о борби против тероризма Руске федерације* (1998) у члану 14. „Преговарање са терористима“ каже: „При спровођењу противтерористичких операција, у циљу очувања живота и здравља људи, материјалних вредности, а такође и проучавања могућности пресецања терористичке акције без примене силе, допушта се преговарање са терористима. Само лица, која је специјално овластио за то руководилац оперативног штаба за руковођење противтерористичком операцијом, могу да преговарају са терористима“.

Кад су терористи ухапшени, власт има добру прилику да преговара са њима, нудећи им умањење казне, у замену за информације. Најпознатији случај те врсте је италијански *Покајнички терористички закон*, који многи сматрају кључним у успешном обрачуна са Црвеним бригадама између 1970. и 1978. године. Успех је изненадио многе, јер су Црвене бригаде сматране идеолошки најопредељенијим од свих главних италијанских терористичких група и најнепомирљивијим, у односу на било какву сарадњу са државом. У овом случају, радило се о класичној затвореничкој дилеми. Прво, закон је дао широке могућности специјалном тужиоцу да направи огромну разлику у третману оних који су спремни да сарађују (ослобођење од издржавања казне или минималне казне, уз заштиту од одмазде) и максималних казни запрећених онима који одбијају сарадњу. Друго, била је онемогућена било каква комуникација међу затвореницима. Треће, можда и најважније, међусобно поверење ухапшених било је на врло ниском нивоу. Наиме, Црвене бригаде су од релативно мале групе идеолошки чврсто опредељених истомишљеника, који су израсли у велику и сложјену организацију, која је регрутовала и сасвим маргиналне чланове друштва у односу на опште циљеве. Неки од тих припадника су били просто насилници, доведени да обављају прљаве задатке. Други су наводно били зависници од дроге, у сваком случају, идеолошки циљеви су за придошлице значили много мање него за оне из првобитног језгра. С тога су ухапшени чланови, укључујући оне најортодоксније, били свесни тога да постоји велика могућност да други притворени сведоче против њих. Имали су значајан подстицај да сарађују. Кад је

⁷ Ковачевић, Ж.: *Међународно преговарање*, Филип Вишњић, Дипломатска академија, Београд, 2004, стр. 438.

велики број припадника Црвених бригада био у затвору, клупко је почело убрзано да се одмотава.

Тероризам је често у функцији ометања и блокирања преговора о мирном решавању спорова. Терористи настоје да ефектном акцијом дискредитују преговараче из сопствене нације и побољшају позицију противника преговарања на другој страни. Кад год би преговори између Палестинаца и Израелаца побољшали шансе за успешан исход, противници преговарања, милитантне палестинске организације, изазвале би крвав инцидент, који би довео у питање снагу и искреност палестинских преговарача и угрожавао позицију израелске владе, која се са великим резервама одлучивала за преговоре. Након потписивања споразума у Ослу, наставила се иста игра.

Поред свега наведеног, иако се са терористима и до сада преговарало, већина преговора је била изнуђена, односно, преговарало се само када није преостала друга опција или када су друге опције већ испробане (употреба силе, економске санкције, претње и сл.). Примера ради, дугогодишњи сукоби око Северне Ирске, дају преглед различитих метода и начина покушаја да свака од супротстављених страна дође у што бољу позицију, ради испуњавања својих циљева.

4. Ојшћи сћавови о ѓрејоварању са ѓтерорисћима

Док се вештине преговарања са успехом користе у области међународних односа, у делу који се тиче супротстављања тероризму, су веома запостављене. На запостављеност ове области посредно утиче и став власти да преговарање са терористима показује слабост државе и да ће се та слабост искористити за нове нападе на државу и друштво. Политика већине држава је да се ни у ком случају не преговара са терористима, нити да им се чине било какви уступци. Ова пракса није донела много успеха, јер се показало да су земље које су најтврђе заговарале став о непреговарању, уједно и најугроженије, по питању тероризма. Неки аутори указују на предност преговора, као начина решавања кризних ситуација, у односу на примену силе. Са друге стране, чини се да покушаји решавања криза преговорима доприносе појачаним активностима терориста који се противе преговорима, и на све начине покушавају да блокирају или успоре преговарачки процес.

4.1. Аргументи ѓрошћивни ѓрејоварању са ѓтерорисћима

Главни аргументи који указују на то да не би требало преговарати са терористима, чине се прилично исправни. Захтеви који се не испуне, терористима доказују да коришћење терористичке тактике није

продуктивно, па је из тог разлога они више неће употребљавати. Многи теоретичари тероризма тврде да ако владе не би уступале пред терористичким захтевима, тероризам би престао да постоји, или би бар активности терориста биле ограничене. Попуштањем пред терористичким захтевима, ризикује се да дође до охрабривања других да убудуће врше терористичке акте, због чега ће се тероризам, као метода, сматрати успешном. Осим тога, потребна је чврстина у политици када би се требало суочити са терористима и грађанима оправдати било који изузетак од правила да нема преговора са терористима. Уступање пред терористичким захтевима, који се приказује као слабост владе, ту владу чини још вероватнијом метом за нападе. Лош глас који бије терористе, чини их неприхватљивим партнерима у преговорима и радије их смешта под судску, него политичку јурисдикцију. Водити преговоре са терористима би с тога, било протумачено као подстрек за противправно понашање. Они који подржавају политику непреговарања, су обично за решавање проблема тероризма у форми предлагања повећаних мера безбедности за одвраћање од чињења терористичких аката, или да се применом силе одлучно искорени тероризам.

Свака власт која разматра стратегију преговора не рачуна само на директну цену компромиса, већ и ризик који из тога може произаћи, у смислу да може подстаћи неку другу страну да прибегне тероризму. Власти морају размотрити да ли ће улазак у преговоре са терористима или направљени уступци, испровоцирати базу која их подржава. Оно што се може добити када се смањи насиље, које долази од стране терориста, може се изгубити кроз насиље које сада прети од стране незадовољних припадника друге стране. Када су британске власти заједно са владајућим протестантима, покушавале да преговарају са Ирском републиканском армијом и мирно реше проблем, незадовољни припадници власти тзв. Оранцисти, организовали су своје групе које су користиле насиље против католика и тако нарушили напоре да се пронађе друго решење.⁸

Чак иако насиље које примењују припадници владајуће структуре не доведе до повећане употребе насиља међу терористичким групама, режим се може сусрести са политичким и институционалним ограничењима када покуша да склопи договор са бившим непријатељем. Што су предложени уступци од стране власти битнији, веће ће бити противљење таквој политици, што може довести до пада умерених структура и доласка на власт радикалних снага који могу погоршати, ионако лошу, ситуацију на терену.

Неки аутори указују да покушаји решавања криза преговорима доприносе појачаним активностима терориста који се противе прего-

⁸ Вајт, Ц.: *Тероризам*, Александрија прес, Београд, 2004, стр. 108.

ворима, и на све начине покушавају да блокирају или успоре преговарачки процес. По Ковачевићу, постоји непосредна веза између реакција власти – попуштање или одбијање захтева и преговора – тенденција јачања или слабљења тероризма у појединим земљама. Показало се да државе које прихватају да пруже уступке под претњом терориста, бележе континуирани пораст тероризма. Напротив, када би владе у случају терористичких аката заузимале чврст став да се са терористима на преговара и да им се не попусти, током времена је долазило до слабљења обима и интензитета терористичких акција.⁹

Такође, велики ризик прети умеренијим терористима који су ушли у преговоре од радикалнијих елемената у својој коалицији, који могу појачати своје нападе или њима додати и нападе на своје умерене саборце. Случај Палестине и Јужне Африке су доказ за овај заједнички препознат проблем. Када су Палестинска ослободилачка организација (ПЛО) и Израел потписали споразум 1993. године, радикални Хамас и Исламски цихад су нападима на Израелце придодали и сукобљавање са својим умеренијим сународницима.¹⁰ У случају успешно започетих преговора може доћи до отцепљења радикалних елемената терористичке организације што може довести до повећаног терористичког насиља, које би сада несметано могли да врше преостали радикални елементи. Отцепљени радикални елементи могу нанети више штете него што би је начинила изворна организација.

Један од разлога за некоришћење преговора као средства за супротстављање тероризму је и што се сматра да су преговори са терористима узалудни, јер они имају интерес за поштовање само свог дела договора и не поштују интерес друге стране. Заговорници овог мишљења сматрају да су припадници терористичких организација бољешњи умови и манијакалне личности и да је убијање терориста једино практично средство за обрачун са њима.

Да ли има смисла преговарати са терористима и колико труда уложити у преговоре зависи од тога колико се задовољавајућом сматра почетна позиција власти и колико вероватноће се придаје могућности да преговори донесу боље резултате. Ако је почетна позиција добра, а преговори не делују обећавајуће, нема разлога да се губи много времена на њих.¹¹ Са друге стране, ако је почетна позиција лоша, требало би бити спреман на улагање више времена – чак и ако преговори не делују обећавајуће и видети да ли се може издејствовати повољније решење. Да би се обавила ова анализа, морају се пажљиво проучити сви елементи своје, као и елементи позиције друге стране.

⁹ Ковачевић, Ж.: *Међународно преговарање*, Филип Вишњић, Дипломатска академија, Београд, 2004, стр. 410.

¹⁰ Гафиновић, Р.: *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005. стр. 343.

¹¹ Фишер, Р., Јури, В.: *Како да постигнете договор*, Моно и Мањана, Београд, 2005.

4.2. Аргументи у корист преговора са терористима

Поставља се питање да ли би требало преговарати са терористима? Ако се покушава утицати на њихове одлуке, а они покушавају да утичу на одлуке власти – преговори се већ воде. Основни услов за вођење преговора је постојање комуникације. Што је боља комуникација, то су већи изгледи да се изврши некакав утицај. Уколико је могуће решити питање безбедности, успостављање дијалога са терористима има смисла, без обзира на то држе ли таоце или прете неким актом насиља. Ако власти имају добре аргументе, већа је вероватноћа да ће утицати на терористе него што ће они утицати на власти. Преговарање не значи предају. Плаћање откупа или уцене је скупо. Награђивање киднаповања подстиче ново киднаповање. Путем комуникације, можда је могуће убедити терористе (и евентуалне могуће терористе) да неће добити откуп. Такође, могуће је сазнати неке од њихови легитимних интереса и направити аранжман у којем ниједна страна не мора да попусти. Уз помоћ посредника, Сједињене Америчке Државе и Иран су успели да у јануару 1981. године преговорима издејствују пуштање америчких дипломата који су више од годину дана држани у згради амбасаде САД-а у Техерану. Основа споразума састојала се у томе да ниједна страна није добила ништа више од онога на шта је имала право: таоци ће бити пуштени, Иран ће платити своје дугове, а кад их измири, остатак финансијских средстава те земље блокиран у САД-а биће враћен Ирану, Сједињене Државе признаће иранску владу и неће се мешати у унутрашње послове те земље, итд. Направити споразум без преговора било би врло тешко, ако не и сасвим немогуће. Упркос незаконитом поступку у виду упада у амбасаду САД-а, обе стране су имале користи од преговора који су се коначно одржали у јесен 1980. године.¹²

Аргументи који говоре у корист преговора, обично су ослоњени на негативне последице других начина решавања проблема, односно, позитивне стране неких процеса у којима се преговарало. Многи узроци који могу да објасне тероризам, су маргинализовани и отуђени. Поставља се питање да ли би требало одбацивати преговоре са појединим групама или их укључити у мировни процес? Укључивање може да има боље дејство од одстрањивања великог и репрезентативног дела популације. Изузимање из преговора може да натера терористе да повећају ниво насиља и окрутности, не би ли скренули пажњу власти на њихов приступ. Од препознавања тога, које групе су склоне политичком насиљу у форми тероризма, које имају легитимна негодовања и интересе који могу водити узроку тероризма, зависи начин су-

¹² Пашански, М.: *Савремене камиказе–ирансационални тероризам и дипломатија*, НИРО Књижевне новине, Београд, 1987. стр. 292.

протстављања и начин лакшег искорењивања. Резултат овакве политике ће бити потврђен слабљењем регрутне базе терористичке групе и потенцијални терористи ће увидети да нема потребе да се окупљају у терористичке организације. Ово би затим имало двоструку намену:

1. може да обезбеди да терористи имају мање чланова, и
2. показује који захтеви могу да буду решавани кроз легалне политичке органе. То може бити потврђено кроз добијање информација о основним интересима и захтевима кроз преговоре.

Процес обезбеђивања канала и информисања није могуће изградити политиком непреговарања. Нису само информације оне које су битне за одлучан сукоб. Одбацивање преговора са противником, слаби прилику да се на позитиван начин покуша утицај на промену понашања друге стране. Ако је сила већ коришћена, мржња и одбојност су реално стање. Ова слика може да буде измењена демонстрацијом више позитивних страна због других учесника у преговорима. Ово такође, може да има позитивно дејство на смањење броја симпатизера терориста. Осим тога, изјашњавање за преговоре поништава етикету да је тероризам непремостива препрека за преговоре.

Досадашња безбедносна архитектура се ослањала на стратегију одговора на претњу од велике војне силе, када држава, која је предмет напада, одговара употребом своје силе и то траје док једна страна коначно не победи, односно не одустане од примене силе.¹³ Овакав приступ и одговор на претњу од тероризма није био адекватан. Принуда или санкције су имале мало дејства на тероризам, а у неким случајевима су често и контрапродуктивне (што може да се уочи из свакодневног искуства у Израелу, Палестини, Ираку и наравно из напада на САД-е и велике европске градове). Након терористичких напада, власти одговарају тако што врше одмазду у подручјима које сматрају базом терориста. У тим нападима такође страдају невини људи. Одмазда због напада бомбаша самоубице, у принципу, доприноси повећању броја бомбаша самоубица.¹⁴ Другим речима, у борби против тероризма коришћење силе није најбоља опција. Употреба велике војне силе чини да терористи лакше оправдају своје акције, пронађу широку подршку и лакше регрутују нове чланове. Они који данас говоре о борби против тероризма, говоре о борби против тероризма силом. Безбедносна политика САД-а је први, али није једини пример. Тако се, под изговором борбе против тероризма, сваке године енормно увећавају буџети за наоружање и опремање војски највећих светских сила. Ови ресурси се користе за повећање способности оружаних снага за супротстављање будућим претњама, побољшање квалитета живота

¹³ Стајић, Љ., Гађиновић, Р.: *Увод у студије безбедности*, Драслер партнер, Београд, 2007.

¹⁴ Bock, M. A.: *Negotiation with Terrorists or Why Terrorism can not be Deterred*, Review Essay, IPG 1/2007, str. 156–162.

војске и њихових породица и за борбу у „глобалном рату против тероризма“. Тако су неке државе биле спремне да покрену и нуклеарни напад на било коју државу која спонзорише терористичке нападе, који прете њеним националним интересима. Израел се бори против претње тероризмом са палестинских територија већ деценијама и покренуо је свој сопствени рат против тероризма. Супротно томе, Хезболах сматра Израел терористима, и показује да је способан да се брани, упркос израелским оружаним напорима. Највећа снага Хезболаха су израелски напади у којима гине пуно невиних људи, што доприноси већој подршци Хезболаху и лакше регрутовање нових бораца.

Темељ за примену силе у супротстављању тероризму је савремени појам за застрашивање, базиран на заштити од претње, великом војном силом. За разлику од доба Хладног рата, када је застрашивање било средство одмазде у случају напада друге стране, данас се користи у превентивној самоодбрани. Да ли се овом стратегијом терористи могу застрашити? Терористичка мрежа слична Ал Каиди, нема своју територију (која може бити нападнута), и нема становништво и инфраструктуру (која може бити убијена или разорена). Тренинг кампови и штабови су били циљ ратне машинерије САД-а, али не и комплетна терористичка мрежа. Ал Каида је идеологија чији је циљ понашање се у складу са идеологијом, веровање у њу и борба за сопствене циљеве. Ал Каида може да буде било ко и било где. То је предност терористичке организације над конвенционалним војним снагама. Ал Каиди ни у једном моменту није коначно запређено, јер њена невидљивост чини претњу одмаздом мање вероватном. То је пример и за организацију сличну Хезболаху. Да ли је исправно, што Израел ради, да територија са које Хезболах врши нападе, буде легитимна мета за нападе (такво је убеђење и САД)? Уместо територије, Хезболах има логоре и ракетне лансере, али у овим израелским нападима страдају и други Либанци који немају везе са терористима. Страдање невиних људи, жена и деце, због насилних аката за које нису одговорни, утиче на то да се још јаче подржава Хезболах и да се верује да је њихова борба потребна. Питање је и да ли су Либанци одговорни зато што терористи делују са њихове територије, зато што их подржавају или бар што се не противе? Али, исто питање би требало да се постави и другима: да ли су грађани демократских држава одговорни за деловање њихових влада или то подржавају, или се барем не противе када њихове владе, својим деловањем, дају терористима изговоре за њихове нападе и чине да више људи верује у терористичку идеологију или их оправдава? Ова средства и сам став да би требало нападати земље које подржавају тероризам или су њихово скровиште, може само да ојача идеологију и подршку терористичким организацијама.

Претња смрћу или разарања не може да уплаши неког ко је спреман на самоубиство бомбом. Свет није постао сигурније место због

„рата против тероризма“. Из периода Хладног рата може да се научи да застрашивање води ка више несигурности. Исто важи и за борбу против тероризма. Застрашивање је базирано на негативном приближавању, односно терористима је забрањено казном, ако наставе своје активности. На насиље се одговара насиљем. Овакав међусобни утицај тежи да се изроди у игру негативног резултата између заинтересованих страна, чинећи све губитницима (обе стране одговарају силом и обе стране имају губитке). Закључак је довољно јасан: застрашивање није ни прави ни довољан одговор за претњу од тероризма. За смањивање претње од тероризма, мора да се смањи воља људи да се баве тероризмом. Смер одбране мора да делује у областима где се зна да нови терористи могу да буду регрутовани. Мање подршке за терористе, значи мање опасности за нове нападе. Ово може да се оствари путем преговора. Ако су власти спремне да воде преговоре са терористима, дају им прилику да постигну неке од циљева мирним путем. Могу да их награде, ако су кооперативни, на пример, за прекид ватре или пуштање талаца – могу да их прихвате као преговарачке партнере. Ово не би требало да буде погрешно схваћено, као признавање свих њихових циљева или прихватање њихових поступака. „Награђени“ терористи имају реалну шансу да остваре неки од својих циљева мирним путем, који не би могли да се остваре применом силе. Наравно, увек ће бити присталица насиља, који имају корист од његовог коришћења, али ће они теже пронаћи подршку и нове регруте за наставак насиља. Ово није утопистичка идеја. У Холандији, на пример, симпатизерима терориста је дозвољен приступ медијима. Као последица тога, они нису морали да чине незаконите поступке и могућа крвопролића, да би исказали своје ставове јавности. У Швајцарској, припадници „Фронта за ослобођење Јурасијене“, који су 60-тих година користили насиље за независност своје покрајине, били су интегрисани у политички процес. Швајцарска влада је расписала референдум и напади су успорени. Већина на референдуму је била против независности. Када је фронт почео поново да делује, није имао подршку и врло брзо је престао да постоји.¹⁵

Сматра се да је немогуће преговарати онда кад поменути људи поступају на основу верских убеђења. Мада није вероватно да ће се та верска убеђења преговорима променити, на њихове поступке, чак и оне засноване на њиховим убеђењима, може да се утиче. Терористи имају исте друштвене и психолошке мотивације као и сви људи и обично се понашају на предвидив начин. Искусни преговарачи, који су више пута водили преговоре за ослобађање талаца, тврде да су притом били дубоко свесни да чак и најокорелији терористи имају људске потребе и страхове.¹⁶ Кључна ствар, вредна понављања, јесте

¹⁵ Ibid, стр. 160.

¹⁶ Вајт, Ц.: *Тероризам*, Александрија прес, Београд, 2004, стр. 22.

да преговарање не изискује угрожавање основних принципа. Успех се много чешће постиже налажењем решења, које је релативно доследно принципима обеју страна. Многе ситуације само изгледају као „верски“ сукоби. Сукоб између протестаната и католика у Северној Ирској, као ни сукоб између хришћана и муслимана у Либану, није сукоб око религије. У оба случаја религија служи као погодна гранична линија за раздвајање једне групе од друге. Верска различитост се наглашава тако што се употребљава да би поделила места где људи живе, на којима раде, људе са којима се друже и, наравно, њихове гласачке склоности. Преговори између таквих група више су него пожељни, будући да повећавају изгледе за постизање прагматичних прилагођавања која су у обостраном интересу.

Многи теоретичари су у својим радовима истакли предности преговора, као средства за решавање конфликта у ситуацијама са терористима. У својим разматрањима тероризма 70-их година, која је због великог броја отмица названа „деценијом талаца“, Мирко Кларин наводи да покретање масивног полицијског и војног апарата, проглашење ванредног стања и увођење војних закона, нису увек најбољи методи за заштиту и спасавање живота талаца.¹⁷ Суочене са отмицама и уценама, власти су у току ове деценије испробале разне методе супротстављања терористичком изазову и заузеле различите ставове у односу на захтеве. Сви ти одговори, могу да се групишу и три основне категорије: власти реагују помирљиво, преговарачки или непопустљиво. Помирљив став власти, значи удовољавање захтевима отмицара без много отезања и с једним условом, да се гарантује ослобођење талаца. Ако влада није вољна одмах да попусти, било зато што сматра да су захтеви превисоки или из жеље да добије у времену, она заузима преговарачку позицију и прихвата, директно или путем посредника, разговор о условима ослобађања талаца. Трећи непопустљив став власти, постаје последњих година све чешћи и популарнији и значи не само одбијање захтева терориста, већ најчешће искључује и било какве преговоре о условима за ослобађање талаца. Према резултатима истраживања америчког професора Ричарда Кирнија, у ситуацијама када су власти прихватиле захтеве отмицара без преговора и условљавања, таоци су безбедно ослобођени у 89% случајева. Процент успешно решених талачких ситуација преговорима износи 78%. Ради се о слабијој успешности у односу на удовољавање, али је уједно много боља у односу на примену силе 45%.¹⁸ Када се има у виду да се преговорима постиже много мања цена него удовољавањем, може да се сматра да је овај начин најпрепоручљивији. Неуспеси других начина ослобађања талаца, такође афирмишу преговоре. Полити-

¹⁷ Кларин, М.: *Таоци*, Политика, Београд, 1979, стр. 73.

¹⁸ *Ibid*, стр. 74.

ком непреговарања таоци страдају у 55% случајева, док када се преговара страда 22% талаца.¹⁹

Петер Умек и Игор Ахек анализирајући карактеристике, мотивацију и деловање терориста, закључују да је потребно познавати терористу као појединца, ради успешности преговарања са њима.²⁰ Они наводе да је преговорима спасено више талаца него ангажовањем наоружаних јединица, односно у тим интервенцијама је погинуло више талаца него што су их убили терористи, када су са њима преговарали обучени преговарачи.

Гафиновић у свом разматрању антитероризма, као превентивну антитерористичку меру поред улоге обавештајних служби, дипломатских, економских и психолошко пропагандних антитерористичких мера, наводи и улогу преговарачких тимова у антитерористичким активностима. Посебно се описује улога и начин рада преговарачких тимова који се ангажују у талачким ситуацијама, где се наводи, да је њихов рад значајнији у припреми терена за специјализоване противтерористичке јединице, које би требало да реше ситуацију, него што ће убедити терористе да се предају. По њему, и превентивно преговарање, пре него што дође до сукоба и кризе, по правилу даје запажене резултате.²¹

Без обзира на све аргументе, алтернативну безбедносну стратегију, која се заснива на преговорима, још увек је тешко замислити – барем не као званичну стратегију. Да ли би требало преговарати са државама које подржавају терористе, дају им уточиште, не поштују људска права или међународне уговоре? Било је тешко замислити преговоре са Муамером ел Гадафијем. Либијска ангажованост на подршци терористима је потврђена 80-тих година. Испоручивали су оружје за ИРА и организовали бомбашки напад на авион Pan Am-а, лет 103, 21. децембра 1988. године, у коме је страдало 259 људи у авиону и 11 житеља Локербија. Либија је била окарактерисана као водећа држава у подршци терористима. Ипак, 1997. године председник Јужне Африке Нелсон Мендела и генерални секретар УН Кофи Анан, преговарају о одштети због два Либијца која се сумњиче да су учествовала у нападу. За узврат, економске санкције би биле укинуте. Наравно, и овде је „мали пијун“ био жртва, а Гадафи је остао некажњен. Међутим, овај поступак је допринео да Либија престане да буде носилац заштите тероризма и Гадафи постаје умерени арапски вођа, укључен у тражење мирног решења за израелско-палестински сукоб, промена коју су чак и САД-е признале. Дана 15. маја 2006. године State Department проглашава да враћа пуне дипломатске везе са

¹⁹ Ibid, стр. 86.

²⁰ Умек, П., Арех, И.: *Терористици: карактеристике, мотивација и деловање*, Криминалистичке теме, Висока полицијско-варносна школа, Љубљана, 2002.

²¹ Гафиновић, Р.: *Антитероризам*, Драслар партнер, Београд, 2006, стр. 104.

Либијом и уклања је са листе држава које подржавају тероризам. Преговори са Гадафијем су били оправдани, јер је са те стране смањена претња од тероризма. То је сигурно позитиван исход, без обзира на чињеницу да Гадафи може да буде „награђен“ у извесној мери. На крају би требало поново да се постави питање: да ли је требало водити преговоре са терористима или их силом сломити?

5. Проблеми коришћења преговора, као стратегије за супротстављање тероризму

Стратегија за супротстављање тероризму преговорима, наилази на многе проблеме. Свака употреба стратегије преговора може да носи ризик да подстакне другу страну да прибегне тероризму. Друга страна могу да буду незадовољни делови државне структуре или радикални елементи терориста. Што су уступци од стране власти битнији, веће је институционално и политичко противљење друштвених структура које се залажу за супротстављање тероризму другим средствима. Насупрот томе, подједнак ризик прети онима који су преговарали у име терориста, од радикалних елемената у својој организацији, који могу појачати своје нападе на власти или њима додати и нападе на своје чланове. Уколико власти покушају да задобију умерењаке за сарадњу, они обично немају снагу да контролишу друге елементе терориста. Могло би се дозволити националистима да учествују у политици, али ће онда изгледати да их награђују за политичко насиље. Све у свему, страх је моћно оружје терориста и сигурно утиче на избор антитерористичке стратегије.²²

Још један контекстуални фактор се тиче припреме преговора. Поред комплексне политичке ситуације и културног миљеа који утичу на покушаје страна да дођу до договора, примећује се да прекид ватре обично представља камен спотицања. Опције варирају од очекиваног става власти „прво примирје, онда преговори“, преко „примирје почиње када почну преговори“ до екстремнијих ставова „прво уступци, онда примирје“. Тако су преговори између британске владе и ИРА често одлагани, јер нису могли да се споразумеју да ли прво започети преговоре па предати оружје, што је тражила ИРА, или прво предаја оружја па преговори, за шта су се залагале британске власти. Спорну област укључује и дефинисање платформе за преговоре. Обично се она питања која се одређују као „техничка“, решавају брзо, док се она која се сматрају „политичким“, и самим тим далеко тежим за преговарање, често одлажу. Очекивано је да ће напор, уложен у започињање

²² Вајт, Ц.: *Тероризам*, Александрија прес, Београд, 2004, стр. 228.

преговора, бити угрожен конфликтом између терориста, који желе да прошире платформу за преговоре, и власти која жели да је смањи.

Акције кажњавања могу бити прихватљиве када су усмерене против изолованих група, али покрети са широком базом, чак и пасивне подршке представљају сасвим другачији проблем за власти. Репресија усмерена ка групи која има широку подршку становништва може само довести до тога да се та подршка још више учврсти, па чак и прошири. Нажалост, као што се то види на примеру Палестине или Јужне Африке, прихватање од стране власти чињенице да терористичка група има дубоку и широку подршку, долази након низа година насиља, што показује да је решавање таквог проблема репресијом, по прихватљивој цени, немогуће. С тога, примена стратегије преговарања добија на значају, када се база подршке за терористичку групу шири.

Међународна регулатива увек свој узлет и замах добија након извршених тежих и шокантних терористичких аката. То изазива најмање три врсте штетних последица. Прва је у томе што се поједине одредбе дефинишу, а потом усвајају у афекту, па касније не могу да издрже суд објективности, што директно утиче на њихову имплементацију. Друга штетна последица је што се ове резолуције, по правилу, баве последицама, а не узроцима тероризма, те као такве, не могу да буду путоказ ка све неопходнијем превентивном деловању. И најзад, трећа, али и најважнија последица је у томе да државе, које су посебно на мети тероризма, више не могу да „чекају“ да се остатак међународне заједнице „усагласи“ око правних односа антитерористичке, оружане стратегије. То је довело до тога да је, такозвана, Шулцова доктрина, постала „јавни државни тероризам“, који је прокламован од стране САД-а, а гласи да ће Америка оружаном интервенцијом против свих оних држава и терористичких група, које терористичким методама угрожавају интересе САД-а, не само након догађаја, него и превентивно, што значајно надилази тзв. реторзију, која је већ виђена. „Јавни државни тероризам“, у америчком извођењу, није оставио „ни камен на камену“ од међународног јавног права у овој области, на коме почива целокупни систем Уједињених Нација.²³

Систем међународних односа и међународно-правна документа би требало да представљају полазну основу за правне, политичке и моралне претпоставке у ефикасном супротстављању савременом тероризму, али на жалост, није тако. У основи, још није пресечена идеолошка и политичка дилема, пренесена из ранијих времена о оправданом, па тиме и пожељном и корисном, и неоправданом, па тиме и штетном тероризму. Још није изграђена конзистентна и релевантна међународно призната дефиниција тероризма, која би свела на најмању меру или у потпуности елиминисала „ничiju земљу“ између те-

²³ Гафиновић, Р.: *Антитероризам*, Драслар партнер, Београд, 2006, стр. 440.

роризма, гериле, диверзантских активности, оружане побуне, ослободилачке борбе, и сличних аката. Још није остварен нужан степен међународне солидарности и кооперације у сузбијању тероризма. Право, нарочито у сегменту међународног кривичног права, може да буде не само недовољно ефикасно, већ и политички злоупотребљено.

6. Закључак

Многе државе настоје да елиминишу, или бар да се што ефикасније супротставе експанзији савременог тероризма. Међутим, идеолошка и војна конфронтација, односно, различити политички и економски интереси, онемогућавају да се таква замисао практично реализује, па се с тога ретко долази до истине о тероризму, што многе државе користе за остваривање сопствених циљева. Због свега тога, потребна је искрена воља и мудрост да би се за супротстављање тероризму нашло прагматично и за државу прихватљиво решење.

Још увек је у супротстављању тероризму најприсутније репресивно деловање, јер се много једноставније и брже постиже сагласност о штетности неке појаве, него објашњење због чега до ње долази. То је разлог због кога се у сузбијању тероризма на међународном нивоу, извесни резултати постижу само репресивним деловањем. Ово значи да се тероризам не може да се елиминише у потпуности, већ само делимично, јер ако нису идентификовани узроци, забрана и кажњавање тероризма до сада су подстицали само промену његових појавних облика.

Као природна последица дефинисања, карактеристичних за тероризам, коришћење преговора као алтернативе одлучном сукобу са терористима, увек је била осетљива тема. Истраживања указују да преговарање, као метод, може да се употреби у супротстављању савременом тероризму. За то је неопходно да власти превазиђу став да са терористима нема преговора и да, поред осталих, прихвате преговоре као једно од оруђа у свом арсеналу средстава за супротстављање тероризму. За разлику од позива на лов на терористе, позив на преговоре неће изазвати више насиља. Са друге стране, покушаји власти да задовоље неке од циљева терориста, мирним путем, временом ће утицати на мању подршку и веру у потребу коришћења насиља. Мањак подршке за терористе утиче на смањење броја терористичких напада. Основни закључак је да велики број жртава приликом класичног приступа решавања ситуације настале извршењем терористичког акта, тј. приступа који фаворизује употребу силе, а посебно приликом ослобађања талаца, обавезује све оне који одлучују о избору средстава да поседују свест и знања о могућностима употребе преговарања, као неоружаних поступака. Кад већ наступе околности у којима одређена

терористичка група, узимајући таоце, оставља одређено време за разрешење, неопходно је узети у обзир опцију преговарања.

Синтеза свих показатеља утицаја преговарања у супротстављању савременом тероризму, указује на то да преговори могу да буду средство којим се може утицати на савремени тероризам, што не искључује друге методе, већ их само употпуњава. Примена репресије, а да није добро размотрена, једнако је ризична као и уступци који нису добро промишљени. У сваком случају, реакције на претњу репресијом и преговарање међусобно се не искључују, већ пре могу да буду комплементарни у оквиру свеобухватне стратегије, поготово када се у њу уведе и време као фактор. Тако, негативни ефекти непосредних уступака могу да буду умањени појачаним репресивним мерама. Негативни ефекти репресивних мера могу да буду умањени дугорочном стратегијом прављења уступака.

Литература:

1. Bock, M. A.: *Negotiate with Terrorists or: Why Terrorism Cannot be Deterred*, Review Essay, IPG 1/2007 стр. 156–162.
2. Vjornehed E.: *Negating Negotiation* Master Thesis, UPIS, 2003.
3. Вајт, Ц.: *Тероризам*, Александрија прес, Београд, 2004.
4. Гађиновић, Р.: *Анти-тероризам*, Драслар партнер, Београд, 2006.
5. Гађиновић, Р.: *Тероризам*, Драслар, Београд, 2005.
6. Димитријевић, В.: *Тероризам – друго издање*, К.В.С., Београд, 2000.
7. Иваниш, Ж, Субошић Д.: *Безбедносно преговарање - сјајнији и тактички аспекти*, ФЦО, Београд, 2006.
8. Кларин, М.: *Таоци*, Политика, Београд, 1979.
9. Ковачевић, Ж.: *Међународно преговарање*, Филип Вишњић – Дипломатска академија, Београд, 2004.
10. *Конвенција Савета Европе о превенцији тероризма*, Варшава, 2005.
11. Мијалковски, М.: *Тероризам и противтерористичка борба*, ВИЗ, Београд, 2003.
12. Милашиновић, Р.: *Могућности превенције конфликта*, Зборник радова, ФЦО, Београд, 2002.
13. Милошевић, М.: *Одбрана од тероризма*, Свет књиге, Београд, 2005.
14. Мојсиловић, Ж.: *Преговори као фаза противтерористичке операције ослобађања шалаца*, Безбедност, 6/2005.
15. Пашански, М.: *Савремене камиказе – транснационални тероризам и дипломатија*, НИРО Књижевне новине, Београд, 1987.
16. Polzer, T. J.: *Intergroup Negotiations: The Effects of Negotiating Teams*, The Journal of Conflict Resolution, Vol. 40, No. 4, 1996.
17. Richardson, L.: *What terrorists want*, John Murray, London, 2006.
18. Савић, А.: *Од традиционалног ка постмодерном тероризму*, Безбедност, 5/2004.
19. Sederberg, C. P.: *Conciliation as Counter-Terrorist Strategy*, Journal of Conflict Resolution, Vol. 32, No. 3, 1995.
20. Субошић, Д.: *Ослобађање шалаца*, Глосаријум, Београд, 2003.

21. Стајић, Љ., Гаџиновић Р.: *Увод у студије безбедности*, Драслар партнер, Београд, 2007.
22. Талијан, М.: *Тероризам и антитерористичке снаге*, Институт ратне вештине, Београд, 2004.
23. Умек, П., Арех, И.: *Терористи: карактеристике, мотивација и деловање*, Криминалистичке теме, Висока полицијско-варносна школа, Љубљана, 2002.
24. Ури, В.: *Како избећи НЕ - преоварање са нејојустљивима*, Дуриеукс, Загреб, 1994.
25. *Федерални закон Руске федерације о борби против тероризма*, Државна Дума, 1998.
26. Фишер, Р., Јури, В.: *Како да постигнемо договор*, Моно и Мањана, Београд, 2005.
27. Hudson, A. R.: *Sociology and Psychology Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?*, Library of Congress SAD, Washington, D.C., 1999.
28. *The Journal of Conflict Resolution*, www.jstor.org

Abstract: *Terrorism presents a major challenge to the security in the world of today and it can therefore be regarded as an issue of global security. Being a complex social phenomenon, terrorism has to be approached from different aspects. In order to exert any influence on terrorism and to keep it at bay, it is vital to take prevention measures and cure the causes that prompt contemporary terrorism. Such prevention can be achieved only through cooperation of all social structures, different political and economic factors, their coexistence and joint efforts to gradually change the existing international relationships. This would ensure efficiency of prevention, since terrorism would not be supported by states and would not be given so much publicity in the media. Negotiation can be a crucial factor in stepping out from the vicious circle in which violence of one party provokes violence of the opposed party. Negotiation presents a way in which we can build up motivation of negotiating parties to avoid the worst possible outcome, that of resorting to violence.*

Key words: *terrorism, terrorist act, negotiation, negotiators.*

Мр Војислав ЈОВИЋ
МУП Републике Србије

Компаративни приказ појединих метода сузбијања организованог криминала

УДК: 343.9.02

Апстракт: Аутор се бави уводним напоменама о организованом криминалу, и примарном општедруштвеном реакцијом на његовом сузбијању. Истражувањем ове области у оквиру научно-истраживачког рада, уочена је инсуфицијентности компаративног приказа метода сузбијања организованог криминала. У циљу уједначавања сразмерности, са једне стране теоријског разматрања организованог криминала, са којим је како наводе поједини теоретичари, научна јавност пресасићено, и са друге стране недовољног компаративног приказа метода његовог сузбијања, сматрамо неопходним да у овом раду и на овај начин ипак учинимо достижним. У раду ће бити обухваћене државе различитих правних система, у оквиру којих ће бити указано на дисинкцију појединих, по нашој процени важних елемената из законских решења, и њихова корелација. За употребу овог рада, не сматрамо неопходним да се бавимо приказом и ојашњавањем метода сузбијања организованог криминала са аспекта нашег законодавства, јер је ова материја свакако достижна широј научној и стручној јавности.

Због ограничености обима научних радова, компаративни приказ обухвата само поједине методе, које су по нашој процени најактуелније са кривичнопроцесног и криминалистичког аспекта, одређених земаља анилоксаксонског и континенталног правног система.

Кључне речи: организовани криминал, методе сузбијања, надлежни државни органи, судска наредба, људска права.

1. Увод

Сматрамо потребним да пре него што у садржај рада уведемо кључну тему, дамо краће напомене као важан контекст. Наиме, организовани криминалитет као појава или феномен, ствара нужну потребу адекватне реакције државе и надлежних институција у циљу његовог сузбијања применом политичких, економских, правних и других мера прописаних законом. Који ће вид реакције и методе сузбијања држава и њене институције конкретно да примене, у зависности је од облика и интензитета испољавања, природе заштитног објекта одно-

сно правно штићеног добра које се организованим криминалом по-вређује или угрожава.¹ Како поједини теоретичари наводе, борба против криминала генерално се може водити на два начина: *први* је стихијски у коме доминира емпиризам и волунтаризам, *други* је систематски у коме је планирање кључни облик концепцијске стратегије.² Нови облици организованог криминала захтевају континуирани развој савремених метода, међу којима доминирају прикривене – специјалне истражне методе.

Концепт појединих теоретичара заснива се на исправном становишту да је стратегија сузбијања организованог криминала делотворна само ако истовремено обухвата кривичнопроцесни, криминалистички, међународноправни, кривично правни, криминалнополитички и безбедносни аспект. Савремена схватања сузбијања организованог криминала подразумевају примену метода помоћу којих ће се у процесном смислу обезбедити материјални докази,³ и донети осуђујућа пресуда, али не само против појединаца, вођа или чланова организоване криминалне групе, већ против криминалне групе у целини, и на тај начин елиминисати или онемогућити њено даље деловање.

Историјско посматрање организованог криминалног деловања, започиње „инокосним извршиоцем“, који је према Водинелићу,⁴ као примарни учинилац, деликт најчешће из пригоде учинио, те је наставивши криминално деловање постао повратник. Употреба појма *организовано криминално деловање*, као најконтроверзније одређење делатности једног броја лица, датира из Енглеске с почетка XVIII века, када је удружена криминална група коју је предводио Jonathan Wild, вршила крађе скупочених предмета.⁵ Ова криминална група је била под заштитом краља, и та чињеница неспорно указује на историјску генезу везе криминалних структура и највиших државних власти.⁶

¹ Чејовић, Б.: *Кривично право – општи и посебни део*, Досије, Београд, 2006, стр. 121.

² Бошковић, М.: *Облици организованог криминала и методи сузбијања*, Београд, 1994, стр. 121.

³ Бејатовић, С.: *Кривично процесно право*, Савремена администрација, Београд, 2003, стр. 325.

⁴ Водинелић, В.: *Криминалистеи са мрежном сигурношћу и организовани криминалистеи професионалци*, Безбедност 1/1992, стр. 13.

⁵ Игњатовић, Ђ.: *Организовани криминалистеи – криминолошки и криминалистички аспекти*, први део, Полицијска академија, Београд, 1998, стр. 87.

У Карађорђевој законнику случај банди је удружење чиновника с хајдучима из параграфа 36 (самостално кривично дело подржавање одметника).

⁶ Schmallegger, G.: *Organized crime and protection*, London, 1989, стр. 48. Schmallegger наводи: „Како знамо, криминалних банди је било и раније, али је банда Wild, показала неке специфичности. Ови људи су крали ствари, да би их „бос“ потом „проналазио“ и „враћао“ власницима уз велики новац. Уколико власник није хтео да повраћај ствари исплати „босу“, он је ствари продавао даље и ван граница Енглеске“. Карактеристика организоване криминалне банде, јесте у томе што је „бос“ имао заштиту краља, и тек када је краљ умро, Wild је осуђен на смрт вешањем 1725. године.

Разојем научне мисли крајем XX века, дефинисање организованог криминала је добило нове форме које у најширем смислу творе деловање организованих криминалних група, а њени елементи су по мишљењу већине теоретичара најбоље илустровани у дефиницији организованог криминала коју је дала Европска Унија 1994. године, а прихватио је Европски суд за људска права.⁷

2. Методе сузбијања организованог криминала у америчким државама

2.1. Електронски надзор телекомуникација

Електронски надзор телекомуникација прописан је од стране више закона,⁸ по чијим одредбама се уз наредбу суда може спроводити мера електронског надзора телефона, микрофона и факс уређаја. Одредбама Закона о приватности електронске комуникације (ЕСРА) омогућује се такозвано „лутајуће прислушкивање“ електронских комуникација, које подразумева „пресретање“ трансмисија порука мобилним телефоном, модемом и е mailом. У складу са овим одредбама у САД-а постоје три врсте пресретања комуникације: 1) пресретање жичане комуникације, када се постављају уређаји на телефонске или телеграфске жице, такозвани *wiretapping*; 2) пресретање непосредне говорне комуникације између саговорника; 3) пресретање електронске комуникације, као трансфера негласовних порука, посредством различитих електротехничких преносних система, не укључујући жичане и обичне говорне комуникације. Електронски надзор комуникација подразумева употребу електронских средстава за слушање и снимање разговора, независно од пристанка конкретне особе. Ова мера се користи не само за прикупљање доказа за кривично гоњење осумњиченог, већ и за откривање чланства и хијерархијске структуре криминалних организација и целокупно криминално деловање организованих криминалних група.

У поступку одобравања и спровођења мере електронског надзора телекомуникација, неопходно је применити следећа начела: 1) електронски надзор са кривично-процесног аспекта може да се користи само као *ultima ratio*, мада то не значи да се у САД-а примењује начело супсидијарности у европском значењу тог појма; 2) сви који спроводе

⁷ Грубач, М.: Законик о кривичном поступку и посебне одредбе о поступку за дела организованој криминала, Пето научно-стручно саветовање, Практична примена новог Југословенског Законика о кривичном поступку, Зборник радова, Златибор, 2002, стр. 7–21.

⁸ *Omnibus Crime and Safe Streets Act*, 1968, Title 18, USC, Sections 2510–2521, и допунама из 1986, *Public Law 99–508*.

воде електронски надзор морају и сами да буду подвргнути надзору у погледу законите примене мере; 3) одговорност за закониту примену мере носе лица која су овлашћена за њену примену; 4) електронски надзор комуникација између осталог мора да буде усклађен са одлукама Врховног суда САД-а; 5) злоупотреба овлашћења у примени електронског надзора мора да буде лако утврдива, а лицима која то овлашћење прекрше, мора да буде изречена строга казна, јер се неограничен и неселективан електронски надзор у САД-а, сматра противзаконитим и противуставним, уважавајући правило да је недопустив надзор телефонских разговора „познатих криминалаца за (њихове) непознате злочине“.

Примену и спровођење мера електронског надзора телекомуникација, строго надзире Главни одбор, састављен од високих представника FBI, Министарства правде и Савезног окружног суда. Електронском надзору се приступа супсидијарно, само ако су све друге мере исцрпљене и ако се истрага води за тачно каталогски одређена кривична дела, која су сврстана у ред тешких и опасних злочина, која могу да се поделе на три групе: 1) кривична дела против унутрашње безбедности државе, 2) најтежи злочини против живота и тела, 3) кривична дела у вези са организованим криминалом (корупција, злоупотреба дрога и кривична дела описана у *RICO закону*⁹). Електронски надзор може да одобри *само суд*, уз детаљно образложен предлог државног тужиоца, из кога мора да се препозна *основана сумња* да је одређено лице учинило каталогски одређено кривично дело. У случајевима када постоји опасност од одлагања, мера може започети и на основу образложеног одобрења *вође истражне тима* кога именује министар правде или његов заменик, на основу оваквог одобрења може да се примени мера када постоји и „довољна сумња“ (*probable cause*) да непосредно предстоји извршење каталогски одређеног кривичног дела или да се такво дело управо чини или је већ почињено, те да ће се оптерећујући разговори тачно одређених осумњичених лица у вези са тим кривичним делом, одржати на одређеном месту или преко одређене телефонске линије. Образложени предлог мора да садржи чињенице из којих се јасно закључује да ли су већ коришћене неке друге истражне мере, а ако нису, требало би навести разлоге због којих се сматра да би примена неких других истражних мера била неуспешна, односно мање успешна или ризична. Даље, предлог за примену мере мора да садржи временски рок који је неопходан за њено спровођење, уважавајући чињеницу да мера по једној наредби може да траје најдуже *до тридесет дана*, који се по истеку на основу нових наредби може да продужи више пута, у трајању најдужем до тридесет дана. Захтев за примену мере, полиција не може непосредно да доста-

⁹ *Receting influence corporation organization.*

ви суду, већ то врши преко високог државног тужиоца, који је на савезном нивоу министар правде или његов заменик. Суд може да одбије, поднети предлог за примену мере, иако су испуњене све законске претпоставке, ако сматра да предлог није основан.

Законом је тачно одређен садржај судске наредбе за примену мере електронског надзора телекомуникација, који садржи: 1) место примене мере; 2) кратак опис врсте разговора кога би требало електронски надzirати и кривична дела на која би се разговори требало да односе; 3) ко спроводи меру; 4) временско трајање мере; 5) предлог наставка или прекида, након спроведеног првог надзираног разговора; б) подаци о лицу над којим/којима се мера спроводи. Овај садржај судске наредбе није увек неопходан, он се може издати и против непознатог лица. Одредбе овог закона омогућавају електронски надзор разговора и трећих лица, која нису обухваћена наредбом, ако се испостави да су и та лица учествовала у извршењу наведених кривичних дела, када се надзор тих разговора може наставити без издавања друге судске наредбе. Изменама закона 1986. године, омогућена је примена мере, без обзира на то чији телефонски апарат користи циљано лице, али само када је очигледно да намерно мења телефонске прикључке у циљу избегавања ефикасности надзора и ометања истраге. Законом су такође прописани механизми ограничавања примене мере, који заправо јамче да се право на приватност, смањи на нужни и дозвољен ниво, и у том смислу судија може да смањи интензитет мере, односно да дозволи надзор у одређено време или за кратко временско раздобље (такозвани „спот мониторинг“).

О резултатима примене мере, састављају се извештаји и достављају суду, који оцењује основаност њихове даље примене. Најзначајније ограничење за примену ових мера, односи се на такозвана „правила о минимализацији“ којима се органи обавезују на редукцију мере само оних разговора који су правно релевантни, што се постиже различитим методама надзора, на начин да се уређај за надзор ставља ван функције када се чују разговори који нису релевантни за истрагу, што је у практичној примени тешко изводљиво. Надаље, ако се утврди да осумњичени са одређеном особом или укућанима никада не разговара о злочину, такав разговор се не сме надzirати осим повремено како би се та чињеница потврдила. Да ли су у конкретном случају истражни органи у довољној мери поштовали правила о минимализацији мере, процењује суд према одлуци Врховног суда САД-а, на бази објективних критеријума. Критеријуми за спровођење правила о минимализацији мера заснивају се на параметрима који следе: 1) сврси и обиму истраге, ако се ради о једном делу и мањем броју осумњичених може да се очекује више ограничења у односу на деловање јаким нарком криминалих организација; 2) стадијуму електронског надзора, на почетку се слушају готово сви разговори, а након тога се врши селек-

ција; 3) место електронског надзора је значајно када се мера примењује у објекту у којем живи вишечлана породица (дечија соба и сл.).

Уставно правну основаност ових мера којима се задире у приватну сферу обрађују представници Врховног суда САД-а, према којима је ова мера за разговоре који нису јавни, дозвољена испуњењем следећих претпоставки: 1) постојање оправдане сумње да предстоји извршење каталогски одређеног кривичног дела или је дело већ извршено; 2) опис разговора који би требало да се надзиру; 3) временско ограничење електронског надзирања; 4) прекид мере, ако је извршен надзор унапред спроведених разговора; 5) обавештавање особа чији су разговори надзирани након завршеног електронског надзора; 6) састављање извештаја након спроведене мере.

Суд који је издао наредбу за електронски надзор телекомуникација, мора у року од тридесет дана да сачини извештај о резултатима примене мере, који доставља судској управи. Министар правде такође сачињава извештај о току спровођења наредбе. Након спроведеног надзора, сва лица која су наведена у наредби, морају у року од деведесет дана да буду обавештена о спроведеној мери. Надзор над правилном применом мере, спроводи Комисија за електронски надзор телефонских разговора.¹⁰ Озвучење простора (bugging) такође спада у средства надзора комуникације, међутим за надзор и снимање свих врста разговора вођених у озвученим просторијама, америчка правна пракса је прописала строже услове у односу на електронски надзор телефона. На доказима који су прикупљени кршењем *Закона о електронском надзору*, примењује се ексклузивно правило појачано институтом забране коришћења доказа произашлих из незаконито коришћених истражних мера. Резултати примене ових мера не смеју да се користе као доказ ако је: 1) мера била незаконита; 2) ако је судска наредба очигледно била погрешна; 3) ако се при спровођењу посебне истражне мере, полиција није придржавала одредби из наредбе суда.

На забране се могу позвати лица која су електронски надзирана или која поседују право власништва или право коришћења надзираних просторија. Према америчком закону, видео надзор осумњичених лица у стану, односно у њиховом приватном простору, дозвољен је само под одређеним претпоставкама, које још увек нису експлицитно законски одређене, али да би се за ту меру добила судска наредба, судска пракса је увела правила у складу са амандманом 4. *Устави САД-а*. Видео надзор лица на јавном месту не подлеже никаквим правним ограничењима. Сличан је случај и са видео надзором који у склопу своје мисије спроводе прикривени иследници и полицијски доушници.

¹⁰ *Wiretap Commission*, основана 1973. године.

2.2. Анијажовање прикривеног иследника

Појам прикривени иследник (*undercover agent*) подразумева полицијског службеника који под прикривеним идентитетом – легендом, дугорочно води истрагу у одређеном криминалном миљеу, као и службеник који, само ради симулираног откупа предмета кривичног дела или давања поткупнине под лажним идентитетом, краткорочно учествује у доказивању нечије криминалне делатности, у вези са кријумчарењем дроге, корупцијом и осталим врстама организованог криминала или других тешких злочина. Прикривени иследник се користи само када друге мере не дају успеха, јер се на путу до његовог остваривања јављају многе препреке. Наиме, главна препрека произилази из неповерења чланова криминалне организације према „новоприспелим“ члановима, што заправо онемогућава продор у сам врх злочиначке пирамиде. Осим ових, постоје и препреке у недовољно јасној правној уређености оквира и услова деловања прикривеног иследника у криминалном миљеу. Примена методе прикривеног иследника даје најбоље ефекте на откривању и расветљавању такозваних консензуалних деликата или деликата нужног саучесништва у којима жртва није мотивисана да кривично дело пријави из разлога бојазни или се и сама налази у кажњивој зони.

Министарство правде у САД-а а у оквиру тога FBI и DEA¹¹ имају обавезу да Конгресу САД-а подносе детаљне годишње извештаје о броју спроведених тајних истрага и њиховим резултатима, што заправо представља један облик контроле законодавне над извршном влашћу. У овој области постоји једно стање правне недоречености, те и покушаји кодификације одредби о прикривеном иследнику нису наишли на одобравање Конгреса, тако да се у недостатку одговарајуће законске основе, поступање и оквир деловања прикривених иследника уређује интерним смерницама Министарства правде које садрже многа ограничења и строге претпоставке за примену.

Дакле, основ за примену мере прикривеног иследника темељи се на смерницама Савезног министарства правде, које прописује детаљан поступак одобрења за спровођење свих тајних истрага у којима учествују припадници FBI или других истражних организација које поступају у тој области. Поступак одобрења се заснива на начелу вишестепеног одлучивања више инстанци FBI и Министарства правде, у зависности од очекиваног степена односно дужине трајања ове истражне мере. Овим смерницама је прописано да се прикривени иследници могу користити само када постоји *ојравдана сумња* која је испод границе *дозвољене сумње* да је одређено лице починило кривично дело. Смернице такође садрже строге претпоставке за делатност аген-

¹¹ „Drug Enforcement Administration“.

та провокатора, те прописују тајне истраге које се спроводе на локалном нивоу, које су краћег трајања од оних које могу да уследе само на основу одобрења Савезног државног тужиоца и/или Одбора за вођење тајних истрага, чији су чланови из руководеће структуре FBI и Министарства правде. Посебно одобрење овог одбора потребно је за спровођење истрага које се тичу *осетљивих околности*, које постоје када се тајна истрага треба спровести против политичара или државних службеника, у којој би прикривени иследник био у улози лекара, адвоката, новинара и др. У ову групу спадају и случајеви у којима прикривени иследник учествује у злочину или када постоји знатна опасност да ће треће лице бити телесно повређено током трајања тајне истраге.

По правилу Одбор за вођење тајних истрага одобриће прикривеним иследницима да учествују у злочину или прекршају ако је то неопходно потребно у интересу: 1) прибављања информације и сазнања или доказа којима се остварују циљеви кривичног гоњења учиниоца најтежих злочина у склопу мафијашког удружења, 2) очувања веродостојности прикривеног иследника, 3) отклањања смртне опасности или опасности од тешке телесне повреде прикривеног иследника.

Када се током започете операције створи потреба за извршењем кривичног дела, прикривени иследник мора о томе обавестити и добити одобрење локалног за ту област надлежног службеника FBI, а ако прикривени иследник из објективних разлога није могао обавестити, он може учествовати у злочину и без датог одобрења, али се о томе мора у року од четрдесет осам сати обавестити савезна управа FBI, на тај начин се ствара могућност накнаде штете жртвама тих кривичних дела, која се надокнађује из државног буџета САД-а.

Надаље је прописано да само директор FBI може одобрити учествовање у тајним истрагама које носе опасност од примене силе или од повреде трећих лица, јер је прикривеним иследницима начелно забрањено да учествују у насиљу и злочинима односно планирању и извршењу кривичног дела. Наиме као што смо навели у претходном тексту, у САД-а не постоји конзистентан правни акт којим би се питање тајних истрага нормативно уредило на јединствен начин. До сада је једино држава Ајова посебним законом уредила услове оправдања прикривеног иследника који је у оквиру операције починио кривично дело под условом да: 1) није иницијатор кривичног дела, 2) да није намерно повредио ни једну особу која није учествовала у операцији, 3) да је деловао уз знање и одобрење надлежних лица или се радило о накнадној опасности која није трпела одлагање, 4) укупно понашање прикривеног иследника указује на понашање примерено насталој ситуацији у којој није било других алтернатива.

Последњих година се америчка правна теорија бави питањем граница деловања такозваног *ајеншиа провокатора*, подстакнута чињени-

цом да је током суђења у којем се оптужба заснива на прикупљеним доказима, одбрана често истицала приговоре да је оптужени био наведен на извршење кривичног дела које сам неби извршио без подстицања агента провокатора. У решавању овог проблема требало би поћи од одговора на два питања: 1) да ли је извршено кривично дело последица подстицаја државног агента, 2) да ли је оптужени био предиспониран за извршење тог кривичног дела и пре контакта са агентом провокатором.

3. Методе сузбијања организованог криминала у Енглеској

3.1. Електронски надзор телекомуникација

Употреба „прислушне“ и друге техничке опреме прописана је у старијим *Законима о безичној телеграфији*, донетим 1949. и 1967. године, мада генерално посматрано у енглеском правном систему готово дуже од једног века постоји општеприхваћена пракса полиције да се у случају испуњења одређених услова може надгледати поштански промет писама, пакета и телеграма, што је свакако представљало предмет критике разних удружења за заштиту људских права и слобода. Почетком осамдесетих година, поводом једне пресуде Европског суда за људска права у случају „Малоне против УК“, Краљевска комисија за кривични поступак, препоручила је изразито ограничавање овлашћења за предузимање посебних истражних мера, посебно „прислушкивање“ телефона. У том смислу, 1985. године донет је *Закон о реулисању телефонског надзора*,¹² којим се прописује надзор над комуникацијама за потребе вођења кривичног поступка, који је 1986. године ступио на правну снагу. Овим законом је начелно забрањен надзор телефонских разговора и других облика надзора поштанских комуникација (телефакс, телеграм, e-mail, телекс) што је инкриминисано и забрањено казном затвора до две године и/или новчаном казном. Противправности овог кривичног дела нема у случају добровољног пристанка власника телефонског прикључка, којим одобрава надзор властитог телефонског разговора.

Противправност овог кривичног дела је такође искључена у случајевима ако се надзор сматра нужним ради заштите: 1) интереса државне безбедности; 2) спречавања и истраживања тешког кривичног дела; 3) ради очувања привредне добробити Уједињеног Краљевства, али само ако се очекиване информације не би могле прибавити другим средствима. Законом је дозвољен и *метхерини* као регистрација

¹² *The Interception of Communications Act.*

података о времену, трајању и прикључним бројевима сваке телефонске комуникације.

Електронски надзор телекомуникација може да се примени ако постоје *добри разлози* за сумњу (*good reasons*), да ће мере вероватно довести до хапшења или пресуде оптужене особе. Циљано кривично дело је *шешки злочин* за који може први пут оптужено лице старије од двадесет једне године бити осуђено на најмање три године затвора, само ако се кривично дело не би могло другим мерама спречити или открити. Наредба за надзор и снимање телефонских разговора, може се усмерити против тачно одређене особе, организације, удружења или групе људи, али се наредбом могу изузетно обухватити и телефонски разговори трећег лица које није осумњичено за извршење тешког злочина, када се претпоставља коришћење и тог телефонског прикључка од стране осумњиченог.

Наредбу за примену мере може да изда државни секретар, а у хитним случајевима и неки од његових помоћника, али и тада наредбу мора да верификује државни секретар у року од два дана. Након одобрења – потписа, наредба се предаје на спровођење руководиоцу телекомуникационог центра, који мора резултате надзора и тонске записе одмах да достави надлежној полицијској служби, која води истрагу. Наредба током спровођења може да се прошири и на друга лица, ако на то упућују накнадно прикупљена сазнања. Примена мере може да траје *до два месеца*, која може да се обнови на још један месец, а најдуже трајање мере не може да буде дуже од *шест месеци*. Материјал који се прикупи, у целости се уништава након подизања оптужнице јер се не може користити као доказ пред судом за време трајања главног претреса. Његова сврха је да се обезбеде сазнања која представљају основу за даљу истрагу, ради проналажења других доказа који су дозвољени и правно употребљиви у поступку пред судом.¹³ Током спровођења мере, полиција нема обавезу да обавештава особу која је обухваћена мером, из разлога што би то могло да угрози њена настојања да се разјасни извршење злочина. Насупрот оваквом ставу, лице које сумња да је против њега примењена мера, може се обратити посебном надзорном судском телу – *трибуналу* састављеном од петорице посебно именованих квалификованих правника, са захтевом да се испита да ли за примену истражне радње постоји наредба и да ли су поштовани услови за његово издавање. Ако трибунал утврди тешке повреде закона, предмет уступа телу кривичног гоње-

¹³ Правило енглеског *common law* да је за прихватљивост доказа небитна законитост околности под којима је доказ прибављен, што суд решава у складу са начелом правичности суђења. Овај принцип игнорише и онемогућава суд да утиче на искључење доказа који су прибављени на илегалан начин, што битно разликује британско од америчког становишта о употребљивости доказа прибављених на незаконит начин (твз. теорија „плодова отровног дрвета“).

ња, због извршеног кривичног дела или о утврђеним лакшим повредама обавештава подносиоца захтева и председника Владе, а може у целости укинути наредбу уз захтев да се материјал који је до тада прикупљен уништи као и да се подносиоцу захтева надокнади штета. Надзорну функцију поред трибунала има и комесар кога именује председник Владе из редова припадника највиших судских тела.

Одредбама *Закона о тајним службама*, који је донет 1989. године (*Security Service Act*) прописано да у циљу заштите националне безбедности, државни секретар може, на предлог директора или овлашћеног руководиоца, неке од тајних служби, да одобри електронски надзор телекомуникација (поштујући начело супсидијарности) у трајању до шест месеци. Наредбу потврђује председник Владе, само када се претпоставља да ће припадници тајних служби морати да улазе у приватни посед. Влада Републике Британије је током 2000. године предложила нови *Закон о надзору електронске поште*, чиме би се знатно проширила овлашћења британских обавештајних служби. Наиме, по предлогу тог закона, корисници интернета ће бити присиљени (под претњом казне затвора до две године) да на захтев агента тајне службе (без наредбе) предају кључ за декодирање њихове електронске поште у циљу приступа тим подацима, али само ако је то потребно ради спречавања и откривања тешких кривичних дела и кривичних дела из области организованог криминала (терористички акти; кријумчарење људи, дроге, оружја и експлозива; фалсификовање националне валуте у већим износима; прање прљавог новца итд.) У оквиру овог закона, предложено је и централизовање надзора система електронске поште, који би спроводила британска контраобавештајна служба „MI-5“.

3.2. Ангажовање прикривеног иследника

Мера ангажовања прикривеног иследника (*undercover agent*) има дугу историју у британској служби безбедности и делатностима криминалистичке полиције, посебно у области сузбијања деликата опојних дрога и тероризма. Услови, овлашћења и методе рада прикривених иследника нису законом прописани, али се њихов обим уређује *смерницама* Министарства унутрашњих послова, које се темеље на начелу слободе полицијског истраживања чињеница у вези са извршеним кривичним делом. Смернице садрже забрану провоцирања на вршење кривичног дела, односно такво понашање подлеже кривичном гоњењу. Смернице Метрополитен полиције обавезују полицијског старешину да пре започињања мисије прикривеног иследника, даје упутства и савете да се уздржава сваког поступања које би се могло тумачити као провоцирање на извршење кривичног дела. Тешко-

ће у примени ове мере најчешће се јављају код прикривеног истраживања кривичних дела злоупотреба опојних дрога, када се полицијски службеник мора прилагодити правилима игре и наступати као привидни купац и тада су дакле његове активности на граници законитих и незаконитих, посебно када симуловано купо(продају) дрогу.

Чињеница да оптужени не би учинио кривично дело да га прикривени иследник на то није навео у енглеском праву по правилу не представља разлог за његово ослобађање, већ се та околност може узети у обзир код одмеравања казне. Енглеска полиција као веома честу категорију користи *информанца*¹⁴ као нужног помоћног субјекта при разјашњавању кривичних дела, за кога такође, важе одређена правила садржана у смерницама. Наиме, информант не сме да даје савете, провоцира или проузрокује извршење неког кривичног дела. У случајевима када је сам информант требало да учествује у извршењу неког кривичног дела, њему то може да се дозволи, само уз претпоставку да он сам: 1) не учествује активно у планирању и извршењу кривичног дела; 2) да би требало да одигра подређену и колико је то могуће пасивну улогу; 3) да би требало да учествује у припреми кривичног дела, како би се прибавили што квалитетнији докази и омогућило хапшење главних учинилаца кривичног дела. Потреба за заштити идентитета неког информанта, не значи јамчење његовог имунитета од хапшења или кривичног гоњења, ако је по својој вољи учествовао у извршењу кривичног дела.

Полиција не би смела да дође у позицију да буде присиљена да обмањује суд. У ситуацијама када би одбрана инсистирала на сведочењу информанта, оптужба обично прихвата обустављање кривичног поступка или ослобађајућу пресуду, у циљу заштите живота и безбедности информанта.

4. Методе сузбијања организованог криминала у Немачкој

4.1. Електронски надзор телекомуникација

Одредбама члана 10. *Устава Републике Немачке* из 1949. године, прописано је да се тајност дописивања, поште и телекомуникација може да ограничи само законом, у циљу заштите слободног демократског поретка или у циљу заштите Савеза и немачких покрајина.

¹⁴ Информант је лице које полицији даје обавештења о кривичним делима за која је случајно и пригодно сазнао захваљујући својој професији или неким другим контактима са појединим лицима из криминогене средине. Информатори су лица која полицији дају поверљива обавештења о кривичним делима и њиховим учиниоцима. (Симоновић, Б.: *Криминалистика*, Крагујевац, 2004, стр. 25).

Први закон којим је прописана мера „прислушкивања“ телефонских комуникација јесте *Закон за ограничење тајности писама, пошти и телекомуникације* из 1968. који је до краја деведесетих година прошлог века више пута допуњен и измењен. У садашњим условима, осим за превентивне сврхе, меру електронског надзора телекомуникација може да користи криминалистичка полиција за откривање и доказивање организоване криминалне делатности, што је прописано одредбама члана 100. а-б. немачког *Закона о кривичном поступку*, којима се прописују услови, обим, трајање и надлежност за одобравање ове прикривене истражне мере. Одредбама процесног Закона, знатно рестриктивније се приступа примени мере него што је то било прописано поменутиим Законом из 1968. године.¹⁵

Ова мера је за разлику од осталих прикривених истражних мера, изазвала оштру реакцију правних и стручних кругова, посебно када се мера примењује у приватним становима, такозвани „велики напад прислушкивањем“ – *der grosse Lauschangriff*. Вишегодишња расправа у Бундестагу, резултирала је током 1988. изменом члана 13. *Устава* и доношењем *Закона о побољшању контроле организованог криминала*, и низа других измена и допуна савезних закона у вези са применом правних мера на сузбијању организованог криминала и корупције. Одредбама члана 100. а. немачког *ЗКП*, надзор и снимање телекомуникација,¹⁶ може да се нареди само ако су/или би, остале мере биле безуспешне, односно ако одређене чињенице доказују сумњу да је одређено лице починило каталошки наведена кривична дела. Наредба може да буде издата против тачно одређеног осумњиченог лица или против лица за које се може претпоставити да ће им осумњичено лице нешто саопштити, или да ће та саопштења они проследити даље, дру-

¹⁵ *Gesetz zur Beschränkung des Brief-, und Fernmeldegeheimnisses*. (Одредбама овог Закона овлашћују се челници Савезног уреда за заштиту уставног поретка СР Немачке (*Bundesamt für Verfassungsschutz – BfV*), Уреда за војну сигурност (*Militärischer Abschirmdienst – MAD*) и Савезне обавештајне службе (*Bundesnachrichtendienst – BND*), на подношење предлога надлежном савезном министру за одобравање надзора комуникација, ако је то неопходно потребно ради заштите немачке националне безбедности, у циљу прислушкивања телефонских разговора лица која су осумњичена да припремају кривична дела којима се угрожава немачки либерални демократски уставни поредак и унутрашња безбедност немачке Савезне државе, немачких покрајина и чланица НАТО савеза (Немачка је члан од 1955). Ова мера је могла трајати до три месеца, са могућношћу продужења, надзор над применом вршила је независна трочлана комисија (потврђена од немачког Парламента) „Г-10“ и петочлани парламентарни Одбор. Осим ове врсте контроле, министар унутрашњих послова има обавезу да истеком одређеног рока обавести лице над којим је мера примењена, што представља посебну врсту накнадног надзора над оправданошћу њене промене, о чему се одлучује пред немачким Савезним уставним судом.

¹⁶ Одредбама члана 100. а. немачког *ЗКП*, појам телекомуникација обухвата комуникацију телефоном, радио-уређајем, телеграфом, телетекстом, телефаксом, е mail и др.).

гим учесницима кривичног дела, што би могло допринети разјашњавању чињеница и хапшењу осумњичених. За разлику од наведеног, усмени разговор између браниоца и осумњиченог не подлеже мери надзора, осим ако сам бранилац није учествовао у извршењу кривичног дела, сходно одредбама члана 148. Закона. Електронски надзор над комуникацијама носиоца одређених повлашћених занимања (лекар, психолог, новинар, верски исповедник) који се сматрају пословном тајном, по одредбама чл. 53. Закона, дозвољен је само ако су и та лица осумњичена за извршење одређених кривичних дела.

Надзор и снимање телекомуникација одобрава суд писаном наредбом, а у изузетним случајевима, када постоји опасност од одлагања, наредбу може да изда и државни тужилац, с тим да таква наредба мора да буде потврђена у року од три дана од стране суда или јој престаје процесна важност. Наредба мора да садржи идентификационе податке лица над којим/којима се мера примењује, број/бројеви телефонског прикључка, обим мере и време трајања које се мора ограничити на три месеца а изузетно се може продужити за још три месеца. Лични подаци, добијени применом мере, могу да се користе у другим кривичним поступцима само ако помоћу њих може да се разјасни извршење неког другог каталошки одређеног кривичног дела.

Ова мера битно задире у права и слободу грађана, на лични интегритет и властиту реч. У том смислу, законодавац је поставио врло строге услове уз одређена ограничења за примену овлашћења уважавајући при том уставна начела, односно, начело легалитета, супсидијарности и сразмерности.

4.2. *Анѿажовање ѿприкривеноѿ иследника*

Прикривени иследници (у правној теорији Немачке) су полицајци који правно и криминалистички истражују околности извршења одређеног кривичног дела са „позајмљеним“, односно привремено промењеним идентитетом, такозваном „легендом“, под којом могу да учествују у правном промету и склапају правне послове, као и региструју фиктивна предузећа. У циљу стварања што веродостојније „легенде“, прикривеном иследнику је дозвољено да изради, мења и користи одговарајуће исправе, на начин којим трећа лица не смеју да претрпе штету. Употреба прикривених иследника је прописана одредбама чл. 110. а. – 110. е. немачког *Закона о кривичном ѿосѿуѿу*, и одредбама полицијских закона појединих немачких покрајина (чл. 22. и 24. *Закона о ѿолицѿи Савезне ѿокрајине Baden Wurtemberg*). Према одредбама члана 110. а. *ЗКП*, прикривени иследник може да се користи само ако постоји *ѿочейна сумња* да је почињено неко од тешких каталошки одређених кривичних дела од значајне важности, или када

постоји опасност од понављања таквог кривичног дела.¹⁷ Примену ове истражне мере одобрава надлежни државни тужилац, али тек по израженој спремности полицијског службеника који ће преузети улогу прикривеног иследника.

Изузетно, ако постоји опасност од одлагања, када се одобрење надлежног државног тужиоца не би могло прибавити у тако кратком року, прикривени иследник може започети своје деловање по одлуци надлежног полицијског руководиоца, с тим што ту одлуку у року од три дана мора потврдити надлежни државни тужилац, у противном истражна делатност прикривеног иследника се прекида, а до тада прикупљена сазнања могу се користити за потребе кривичног поступка, ако суд не утврди да је одобрење било противправно, и када прикупљена сазнања не припадају ексклузивном праву, као незаконито прикупљени докази.¹⁸ Одобрење за употребу прикривеног иследника мора бити донето у писаној форми и детаљно образложено, са јасним обимом, временским трајањем и правцем употребе прикривеног иследника.

Одредбама члана 110. в. и с. прописано је да у случајевима када почетна сумња указује на тачно одређено лице као могућег учиниоца каталошки одређеног кривичног дела које је потребно и пронаћи, мора се издејствовати *судско одобрење* за примену мере, као и у случајевима када је извесно да ће прикривени иследник на позив циљане особе ући у њен стан или пословни простор. Одобрење за примену мере издаје се на рок то три месеца, а ако постоје за то законом прописане претпоставке тај се рок може више пута продужавати.

Прикривени иследник има овлашћења која, по правилу, има полицијски службеник, а то су превентивна полицијска овлашћења потребна за успешно вођење кривичног поступка, при чему је он везан начелом легалитета кривичног гоњења. Са криминалистичког аспекта, прикривене истраге морају да се односе само на оне истраге које су назначене у наредби, међутим, правац прикривених истрага није ограничен само на одређена осумњичена лица, већ може да се прошири на сведоке и институције (банке, брокерске куће итд.).

О свакој предузетој истражној мери прикривени иследник мора да сачини службену белешку и достави је надлежном државном тужиоцу. По завршетку примене мере, идентитет прикривеног иследника може да остане тајан, али државни тужилац и судија могу да донесу и

¹⁷ У ову групу кривичних дела спадају: злоупотреба опојних дрога, кријумчарење оружја, фалсификовање новца, када је кривично дело извршено у саставу банде или злочиначке организације.

¹⁸ Практична ситуација је могућа у случајевима када се постави сарадник или информатор са намером избегавања ограниченог деловања прикривеног иследника услед непоштовања надлежности за доношење одобрења о његовој употреби или услед прекорачења рокова када за то нису биле испуњене законске претпоставке за предузимање мера услед „опасности од одлагања“.

другачију одлуку, односно прикривени иследник може у кривичном поступку да учествује и као заштићени сведок. Са практичног аспекта, идентитет прикривеног иследника се никада не открива, не само због великог финансијског улагања у стварање легенде, стручног оспособљавања и психолошке припреме, већ пре свега, из разлога личне безбедности и безбедности његове породице.

Према одредбама чл. 110. d. немачког *ЗКП*, о примени мере морају да се обавесте лица у чији је стан или други простор ушао прикривени иследник, али само ако то не утиче на даљи ток кривичног поступка, јавну безбедност или опасност за живот и тело прикривеног иследника, као и могућност његовог даљег ангажовања. Током своје мисије, прикривени иследник не сме да почини кривично дело условљено криминалним миљеом.¹⁹ У том смислу, већинско је мишљење изражено у немачком законодавству, да правна држава сме да се креће само унутар правних оквира, те да не сме да се спусти на ниво починиоца кривичних дела којег кривично гони. То заправо, значи да прикривени иследник не сме количину остварене или планиране неправде да повећава или изазива, односно дозвољавање „пробних“ кривичних дела довело би до праве спирале насиља, јер би се захтевало извршење све тежих кривичних дела, као улазнице за чланство у криминалну организацију. Међутим, реално посматрано, прикривени иследник може, у склопу права на нужну одбрану, нужну помоћ или у крајњој нужди, да заштити свој или туђи живот и отклони непосредну претећу опасност, с тим да се настала штета трећим лицима мора да надокнади.

На крају, додајмо да се прикривени иследници могу да користе и у превентивне сврхе, што је прописано одредбама покрајинског полицијског законодавства, прецизније речено одредбама у претходном тексту већ поменутих чланова 22. и 24. *Закона о полицији њокрајине Baden Württemberg*.

5. Методе сузбијања организованог криминала у Италији

5.1. Електронски надзор телекомуникација

Примена ове мере у Италији веже се за период првог светског рата, када је коришћена у војне сврхе, али се сада у правној и криминалистичкој пракси заступа мишљење да без могућности

¹⁹ Према правном теоретичару Köneru, прикривени иследник неретко „лебди на жици између дозвољеног лукавства и забрањених превара, ризикујући свој живот и здравље за добробит нашег друштва а ради сузбијања најтеже врсте криминала“.

„прислушкивања разговора“, најзначајнији резултати у борби против мафије били би доведени у питање. У Италији се дужи временски период надзор телефона користи у превентивне сврхе, и у том смислу су за примену довољне *јакe индиције (gravi indici)* да је извршено кривично дело у вези са организованом криминалом. Посебним *Анџимафијашким законом број 203/91*, дозвољена је могућност надзора телефона и без постојања тих индиција, ако се само претпоставља да су надзирана лица припадници одређене мафијашке организације.

Временско трајање мере (које је ограничено *до двадесет дана* уз изузетну могућност продужења трајања) може надлежном државном тужиоцу, односно директору DIA, да одреди надлежни суд, а прикупљена сазнања и снимљени материјали немају никакву доказну снагу на суду, већ могу да се користе искључиво као смернице за предузимање других истражних радњи, током криминалистичке обраде. Новим *Законом о кривичном поступку*, у члану 266. уведена је могућност надзора и снимања телефонских разговора, електронске поште и телефакс уређаја, а резултати примене тих мера користе се за успешно вођење кривичног поступка за кривична дела из области организованог криминала, односно кривичних дела за која је прописана казна затвора од најмање пет година.²⁰

Примена мере електронског надзора телекомуникација, постојећим законским решењима, могућа је само ако је државни тужилац прецизно образложио свој захтев надлежном судији, из којег је несумњива његова нужност и потреба, јер се предузимањем других мера кривично дело не би могло разјаснити. Ако се судија сагласи са образложеним захтевом државног тужиоца и у случају постојања *јакe индиције*, издаје наредбу којом овлашћује државног тужиоца на примену истражне мере и уједно га обавезује на коректну примену тог овлашћења. У случају опасности од одлагања, високи руководиоци Министарства унутрашњих послова могу да одобре примену мере, али само у трајању до 24 сата, и у том року мора да се издејствује њена потврда од надлежног судије. Ако суд не одобри даљу примену мере, њено спровођење се одмах прекида, а прикупљени материјали се записнички уништавају.

Одредбама поменутог *Анџимафијашког закона*, прописано је да се, у циљу сузбијања организованог криминала, одступа од прописане правне процедуре одобравања и спровођења мере (чл. 266–272. *Зако-*

²⁰ Мера се може применити за кривична дела у вези са трговином опојном дрогом, оружјем и експлозивним материјама; за тешка кривична дела против живота и тела; тешки сексуални деликти; тешке злоупотребе у привредном и финансијском половању; уцене и телефонске претње.

на о кривичном постојуку Италије) у случајевима који указују на постојање организоване мафијашке криминалне делатности. Овим законом се битно поједностављује поступак одобравања мере и продужава њено временско трајање са двадесет на четрдесет дана, са могућношћу сукцесивног продужења, у трајању по двадесет дана, али искључиво по наредби суда.

Примена мере електронског надзора телекомуникација у приватним просторијама (озвучење просторија), према италијанском *Закону о кривичном постојуку*, могуће је само ако постоје оправдани разлози да ће се у том простору починити каталошки одређена кривична дела, док се поменути *Антимафијашким законом* (број 203/91) мера *озвучења* може предузети у случају сумње да постоје организоване криминалне делатности, чак и када не постоји претпоставка да ће на том месту бити почињена каталошки одређена кривична дела.

5.2. Антажовање прикривеног иследника

Мера прикривеног иследника у Италији је почела да се користи седамдесетих година прошлога века, у оквиру вођења тајних истрага против организатора терористичког деловања, и у том периоду је донето низ осуђујућих пресуда за извршена кривична дела у тој области. Насупрот овој чињеници, италијанска правна и криминалистичка пракса упозорава да се ова истражна метода не може да користи истим ефектима против мафије, из разлога њене конспираторности и детаљних провера „нових чланова“, чиме се, заправо, мафија штити од потенцијалне инфилтрације припадника полиције. Овакво мишљење је допринело недостатку генералних прописа, који омогућавају употребу прикривених иследника, али је његова примена прописана одредбама посебног *Закона о ојојним дројама*.²¹ Овим законом је криминалистичкој полицији дозвољена симулована намера куповине дроге, у циљу прикупљања података и доказа, који би током каснијег кривичног поступка пред надлежним судом, теретили лице које је учествовало у купопродаји дроге. У овим случајевима није дозвољена провокација и подстицање на извршење кривичног дела, већ полиција мора да се усмери на делатност која је на граници планирања и извршења кривичног дела, односно на само спречавање кривичног дела.

Антимафијашким законом бр. 306/92, у члану 4. омогућава се специјализованим полицијским службеницима симуловани откуп предмета појединих кривичних дела, односно откуп фалсификованог

²¹ *Закон о ојојним дројама број 309/90*, чл. 97.

новца, дроге, оружја, као и прихватање, скривање или било која друга интервенција у вези трговине и промета, у циљу проналаска и обезбеђивања доказа за успешно вођење кривичног поступка. Ову врсту посебне истражне мере одобрава полицијски службеник високог ранга, о томе се одмах обавештава државни тужилац, који може да одреди примену надзиране испоруке предмета кривичног дела, ако сматра да би то било опортуно, одлагањем извршења наредбе о хапшењу, заплени новца, дроге или оружја, ако је реално очекивати откривање и других припадника злочиначке организације, који су у вези са том криминалном делатношћу. Уважавајући недостатке правнотеоријског уређења употребе прикривеног иследника, законодавство Италије омогућило је истражним органима коришћење ефикасних средстава за борбу против мафије, а то су пре свега: *крунски сведоци, сведоци сарадници, сарадници правосуђа (iенiишiiи)*.²²

6. Уместо закључка

Ако поставимо хипотезу да су методе сузбијања организованог криминала у Европи и свету, компатибилне методама које су прописане у нашем законодавству, онда можемо да констатујемо да су премисе на којима се темељи хипотеза, изведене из реалних чињеница, садржаних у тексту. Наиме, постоје заједнички именитељи који творе специјалне истражне методе, односно посебне доказне радње а то су: 1) основ сумње да се припрема или је извршено каталожки одређено кривично дело) 2) наредба надлежног органа за примену мере; 3) заштита права грађана; 4) примена начела супсидијарности; 5) рестрикција примене, детерминисана каталожки прописаним кривичним делима; 6) обавеза обавештавања лица према којима је мера примењена; 7) забрана провоцирања на кривично дело. Анализом садржаја можемо да идентификујемо елементе који су специфични – својствени одређеним правним системима, као што су: 1) инструктивна а не нормативна уређеност примене мере; 2) процесна вредност или употребљивост прикупљених доказа (за потребе истраге и оптужења, без права коришћења на главном претресу).

Неспорна је чињеница истоветности метода сузбијања организованог криминала у нашем и компаративном законодавству, али оно на

²² Tarfusser указује на несавршеност назива ових особа, јер је по његовом сматрању непримерен назив *collaboratori di giustizia* – сарадници правосуђа, с обзиром на чињеницу да се криминалац не може сматрати сарадником. Надаље, сматра да је у називу „крунски сведок“ садржана заблуда јер се ради о неklasичним учесницима хибридног положаја, с обзиром да се у кривичном поступку, било у прелиминарној или главној расправи, истовремено налазе у двострукој улози: окривљени и сведок.

шта на крају желимо циљано да укажемо јесте, питање *мејтеринџа* (листинга телефонских комуникација), са аспекта формалног услова за његово прибављање. Дакле, са наредбом или без наредбе суда? Стојимо на становишту да је формални услов за метеринг, искључиво наредба надлежног истражног судије, а не усмена сагласност надлежног јавног тужиоца, из разлога што се његовим прибављањем повређује тајност средстава комуницирања, прокламована одредбама чл. 41. *Устава Републике Србије*.²³

Литература:

1. Бошковић, М.: *Социјална психологија*, Правни факултет, Нови Сад, 2002.
2. Водинелић, В.: *Криминалистеј са мрежном структуром и организовани криминалистеј професија*, Безбедност број 1/1992.
3. Вујаклија, М.: *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1976.
4. *Gesetz zur Beschränkung des Brief-, und Fernmeldegeheimnisses (Закон Немачке из 1968)*.
5. Грубач, М.: *Законик о кривичном поступку и посебне одредбе о поступку за дела организованог криминала*, Пето научно-стручно саветовање Практична примена новог југословенског Законика о кривичном поступку, Зборник радова, Златибор, 2002, стр. 7–21.
6. Gedge, D. R.: *Crime Readings*, New York, 2004.
7. Document, UN, A/CONF, p. 144/25, 1990.
8. *Закон о ојојним гројама Италије*, број 309/90.
9. Игњатовић, Ђ.: *Криминологија*, Номос, Београд, 1998.
10. Игњатовић, Ђ.: *Организовани криминалистеј, криминолошки и криминалистички аспекти*, први део, Полицијска академија, Београд, 1998.
11. *Мала политичка енциклопедија*, Савремена администрација, Београд, 1996.
12. Marinović, S.: *Мafiја*, Јустиција, Подгорица, 2002.
13. *Omnibus Crime and Safe Streets Act*, Амерички процесни закон, 1968.
14. *RICO закон Receting influence corporation organization*.
15. Сачић, Ж.: *Организовани криминалистеј у Хрватској*, Загреб, 1997.
16. Schmallegger, G.: *Organized crime end protection*, London, 1989.
17. Симоновић, Б.: *Криминалистика*, Крагујевац, 2004.
18. Стајић, Љ.: *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд, 1999.
19. *The Interception of Communications Act*.
20. Шкулић, М.: *Организовани криминалистеј*, Досије, Београд, 2003.
21. Чејовић, В.: *Кривично право*, Београд, 2006.

²³ Службени гласник РС, бр. 83/2006 и 98/2006.

Abstract: *The paper begins with opening remarks about organized crime and primary comprehensive social reaction aimed at its suppression. While studying this subject matter as part of scientific research work, a certain insufficiency of comparative reviews of methods for suppression of organized crime was noticed. With an aim to establish balance between theoretical contemplation of organized crime, on the one hand, and insufficiency of comparative approach to methods for its suppression, on the other, author has attempted to make this necessary comparative approach accessible in this paper. The study will comprise countries with different legislative systems, pointing out the distinction between certain important elements in legal provisions. For the purpose of this study, author does not find it necessary to deal with a review and an explanation of methods for suppression of organized crime from aspect of our legislation, having in mind that such material is certainly available to scholars and professionals in this field.*

Key words: *organized crime, methods for suppression, state authorities, mandamus, human rights.*

Мр Зоранчо ВАСИЛКОВ
МУП Републике Србије

Унапређење полицијске и правосудне сарадње са Европском Унијом – основ за бржи прелазак Републике Србије на белу шенгенску листу

УДК: 351.74+351.87(497.11)
316.4.063.34:061.1

Апстракт: Укидање унутрашњих граница и стварање услова за слободу кретања људи, робе, капитала и услуга између земаља чланица Европске Уније у оквиру заједничкој тржишња, били су од суштинској значаја за брз економски и привредни развој и побољшање животној стандарда свих грађана Европе. Невидљивост и пропусљивост унутрашњих граница и остваривање слободе кретања у ЕУ, намећули су потребу за унапређењем полицијске и правосудне сарадње, ради ефикасној сукопостављања порасту различитих видова криминалних активности које је ова слобода кретања донела собом. То је условило реформе и реорганизацију полицијских служби и правосудних органа држава чланица ЕУ и виши степен сарадње оперативних органа и служби. Формирање Европола и Евроасиста као оперативних органа ЕУ, указује колики је значај продубљивања и унапређења сарадње између полиција и правосудја у ЕУ.

Кључне речи: уживање 4 слободе, бела шенгенска листа, полицијска и правосудна сарадња.

1. Слобода кретања људи на територији држава чланица Европске Уније

Слобода кретања људи, робе, капитала и услуга је тековина ЕУ која је настала истовремено са интензивирањем економског повезивања и тржишне интеграције земаља чланица Европске Економске Заједнице (ЕЕЗ). Огроман економски напредак и развој, остварен после потписивања Уговора о Европској Економској Заједници 1957. године

и повећање животног стандарда у периоду од 1957. до 1968. године, био је један од разлога за огроман прилив страних држављана из југоисточне Европе и Блиског Истока у земље западне Европе. Ови миграциони токови карактеристични за период 70-тих година 20. века били су усмерени ка земљама ЕЕЗ, а највише на удару је била Западна Немачка, у којој је у овом периоду годишње улазило око 400.000 држављана Источне Европе и Турске. Све до 1985. године државе чланице ЕЕЗ су покушавале да се индивидуално супротставе свим тешкоћама, које собом носи прилив миграната, поштравањем законске процедуре за издавања виза, појачаном контролом граница, рестриктивнијим условима за боравак, итд.

Суочене са огромним проблемима које носе миграциона кретања, чланице ЕЕЗ су постепено почеле да разматрају могућност формирања заједничке миграционе политике, као одговор на економски и безбедносни притисак који је произведен великим приливом страних држављана. Посебно се тај притисак појачао прокламованим циљем о стварању заједничког европског тржишта (предвиђено за почетак 1993. године) и свим погодностима које оно омогућава. Стварање заједничког тржишта, економски просперитет и бољи животни стандард за грађане држава чланица ЕЕЗ, захтевали су успостављање јасне и прецизне процедуре о слободи кретања људи, како грађана самих држава чланица тако и за држављане трећих земаља. Било је неопходно јасно разграничити поступке прихвата миграната, њихов улазак, боравак и право настањивања као и суочавање са проблемима унутрашње безбедности.

Након закључака усвојених од стране Европског савета на самиту у Фонтенблоу (Француска) 1984. године о укидању свих полицијских и царинских формалности за прелаз роба и лица на унутрашњим границама Заједнице, и усвајањем *Јединственој европској акцији*¹ којим је модификован *Римски уједно* и утврђен датум почетка функционисања унутрашњег тржишта, неке државе чланице ЕЕЗ почињу убрзано да припремају увођење и спровођење заједничке миграционе политике. Она је представљала само један сегмент, основу за успостављање и продубљивање полицијске и правосудне сарадње, ради ефикасног супротстављања илегалној миграцији, организованом криминалу, тероризму, илегалном промету дрога итд.

Имајући у виду да за укидање унутрашњих граница између земаља чланица ЕЕЗ и уклањање баријера за функционисање заједничког тржишта није могао бити постигнут консензус свих држава чланица, укидање унутрашњих граница и виши степен сарадње полиција и царина, остварено је у почетку од стране пет држава чланица ЕЕЗ и то:

¹ *Јединственој европској акцији* је потписан 17–18. фебруара 1986. у Луксембургу, а ступио на снагу 1. јула 1987. године.

Немачке, Француске, Холандије, Белгије и Луксембурга. Ове државе су 14. 6. 1985. године закључиле „Споразум између влада Економске Уније Бенелукс, Савезне Републике Немачке и Републике Француске о постепеном укидању контрола на заједничким границама“ познат као *Споразум из Шенена*, који је ступио на снагу 2. марта 1986. године.

2. Институционално – правни оквир ЕУ за успостављање заједничке визне политике и контролу граница

2.1. Шененска интеграција – зачетак полицијске и правосудне сарадње у ЕУ

Споразум из Шенена је мултилатерални међународни уговор којим се успоставља ближа и свеобухватнија сарадња у области унутрашњих послова и правосудја између пет земаља чланица ЕЕЗ, који је касније прихваћен од већине држава чланица будуће ЕУ. Овај парцијални процес интеграције је већ био на снази између Белије, Холандије и Луксембурга, којима се у стварању простора без унутрашњих граница, прикључују Немачка и Француска. Циљ споразума је био стварање услова за постепено укидање контрола на заједничким границама и стварање услова за слободну циркулацију људи, роба, услуга и капитала.

Споразум из Шенена у Пољављу I прецизира краткорочне мере које регулишу слободу кретања лица и слободу циркулације робе, а у Пољављу II дугорочне мере које је неопходно предузети ради унапређења полицијске, царинске и правосудне сарадње.² Споразум регулише питања царинске контроле, једноставне визуелне контроле преласка возила, заједничке визе, заједничке борбе против криминала и илегалног промета дроге, као и мере за усаглашавање пореза на додату вредност.

Државе потписнице Споразума из Шенена су након пет година интензивних преговора потписале „Конвенцију о примени Споразума из Шенена“ познату као Шенен 2, која конкретизује, разрађује и правно надограђује Споразум из Шенена.

Конвенција о примени Споразума из Шенена представља правни основ за институционално унапређење сарадње између држава потписница и садржи механизме, мере и поступке за: укидање контрола на

² Више о томе: Лопандић, Д., Јањевић, М.: *Споразум из Шенена – за Европу без граница*, Београд, 1996, стр. 224–248.

унутрашњим границама и кретања лица, политику виза, остваривање права на азил, унапређење правосудне и полицијске сарадње, оснивање Извршног комитета и Информативног система Шенген.

Укидање контрола на унутрашњим границама и једнообразна контрола преласка спољних граница, имало је за циљ стварање услова за слободно кретање људи, роба, капитала и услуга у оквиру заједничког простора, и с тим у вези, утврђивање могућности да се унутрашње границе могу прелазити на сваком месту, односно да прелазак није везан за граничне прелазе. Када је реч о случајевима везаним за јавни поредак или националне безбедности, *Шенген 2* је предвидео могућност успостављања поновне контроле на националним границама за одређени временски период.

Режим слободне циркулације људи унутар шенгенског простора од његовог успостављања се примењује на све држављане земаља чланица ЕЗ, независно од тога да ли су земље чији су они држављани потписале *Споразум из Шенгена* и *Конвенцију о примени Споразума из Шенгена*. То је захтевало успостављање јасне разлике између држављана држава чланица ЕЗ и држављана држава ван ЕЗ. Због тога је у члану 1. *Конвенције* утврђен појам странца, под којим се сматра „свако лице које није држављанин неке од земаља чланица ЕЗ“.

Стварање простора без унутрашњих граница подразумева извесно задирање у суверенитет сваке земље чланице и губитак могућности потпуне и искључиве контроле уласка странаца на њихову територију. Чланице Споразума су због тога прихватиле слободу прекограничног кретања лица само уз примену мера које би, по њиховој оцени, требало да представљају извесну гаранцију да неће доћи до неконтролисаног уласка имиграната на територију *Шенгена*.

Основно начело утврђено *Конвенцијом*, јесте да приликом уласка на шенгенску територију свако лице мора проћи контролу, која би требало да омогући утврђивање његовог идентитета на основу личних или путних докумената.

Странци приликом уласка и изласка, морају проћи детаљну контролу, спољне границе могу прелазити само на граничним прелазима и у тачно одређено време. Надзор спољних граница између граничних прелаза, као и контролу прелаза када нису отворени, врше мобилне јединице. Аеродроми се третирају као спољне границе, осим за унутрашње летове, и за њих су предвиђене специфичне одредбе.

Укидање контрола на унутрашњим границама и стварање зоне слободне циркулације унутар шенгенског простора, не значи укидање свих контрола. У новим условима, спроводи се мобилна контрола на целокупној територији сваке земље чланице од стране полиције и царинских органа.

Заједничка визна политика је постављена као основ за контролу странаца пре њиховог доласка на спољне границе шенгенског просто-

ра и примену мера спровођења контроле на спољним границама.³ За боравак до три месеца, означен као „кратки боравак“, странац мора имати у тренутку доласка на гранични прелаз, важећи документ који му омогућава прелазак границе (важећу визу уколико се тражи за држављане те земље) и мора да испуњава друге услове, као на пример: да располаже износом новца који му омогућава нормалан живот за време боравка или да га може стећи на легалан начин, да није означен као непожељна особа, односно да није евидентиран као лице које представља опасност по јавни ред, националну безбедност или међународне односе земаља чланица (члан 5. *Конвенције о примени Споразума из Шенгена*).

Чланице шенгенске групе усвојиле су заједничку визу политику која укључује узајамно пружање помоћи и усклађивање националних политика у овој области. Свака чланица је обавезна да поштује заједнички утврђен режим виза који је на снази у тренутку потписивања *Конвенције* или после њеног потписивања, а може га мењати само на основу консензуса свих држава чланица *Конвенције*. Чланице шенгенске групе су с тим циљем утврдиле листу са више од сто земаља за чије је држављане потребна виза за улазак и боравак на њиховој територији⁴. Земље које се накнадно прикључују групи Шенген, обавезне су да у „пакету“ прихвате одредбе *Конвенције*, одлуке Извршног комитета Шенген, укључујући и већ утврђене листе.⁵ Установљена је једнообразна виза која важи за територију свих чланица групе Шенген.

Визе за кратки боравак (транзитне визе, визе за путовање и визе за боравак до 3 месеца) издају се на основу заједнички утврђених критеријума и омогућавају њеном носиоцу слободно кретање у свим земаљама чланицама шенгенске интеграције.

Одредбе *Споразума из Шенгена* и *Конвенције о примени Споразума из Шенгена* у почетку нису биле директно повезане и усклађене са правним системом ЕЗ, јер су закључени од стране само неких држава чланица ЕЗ. Али исто тако, оне се у потпуности не могу окарактерисати као посебан или паралелан систем интеграције у односу на ЕУ због тога што *Конвенција* предвиђа да само државе чланице ЕУ могу постати чланице шенгенске интеграције (члан 140) и да су одредбе овог споразума примењиве само ако су у сагласности са правом ЕУ.

³ Услови издавања виза и врсте виза регулисани су поглављем 3, члановима 9–23. *Конвенције*.

⁴ Тзв. „црна-негативна листа“ коју чине државе чији држављани морају да поседују визу и „бела-позитивна листа“ садржи треће земље чијим су држављанима укинуте визе за кратки боравак.

⁵ Јањевић, М.: „*Трећи стуб Европске Уније*“, Службени гласник СЦГ, Београд 2003, стр. 133.

2.2. Уговор о Евројској Унији⁶ – 1993.

Доношење Конвенције о примени Сјоразума из Шенјена коинцидира са потписивањем и ступањем на снагу Уговора о ЕУ из Масџрихџа у којем одређени елементи шенгенске интеграције постају саставни део 3. Сџуба ЕУ дефинисан џолављем VI Уговора о ЕУ који носи назив „Одредбе о сарадњи у областџи џравосуђа и унутрашњих џослова“. То значи да су државе чланице ЕУ, у оквиру стуба међувладине сарадње, прихватиле део решења предвиђених Шенјенским сјоразумом као заједничку политику у поступку успостављања и унапређења сарадње у области правосуђа и унутрашњих послова.

Европска Унија је Уговором из Масџрихџа одређена као прелазни организациони облик будуће политичке уније, засноване на постојећим заједницама које су и даље задржале свој међународно - правни субјективитет. Овим Уговором Европска Унија је утемељена на три стуба сарадње и то: **Први сџуб чине Оснивачки ујовори џрију Евројских заједница џзв. комуниџарни сџуб, Друђи сџуб чини Сарадња у областџи заједничке сјољне и безбедносне џолиџике, Тређи сџуб чини Сарадња у областџима џравосуђа и унутрашњих џослова држава чланица.**

У оквиру трећег стуба утврђено је девет области правосуђа и унутрашњих послова које су од заједничког интереса за све државе чланице (члан К. 1. Уговора). Као области од заједничког интереса под бројем 2 и 3, дефинисани су прописи којима се регулише прелаз спољних граница држава чланица и политика према држављанима из трећих земаља са посебним акцентом на: а) услове уласка и кретања држављана из трећих земаља на територију држава чланица; б) услове борава држављана из трећих земаља на територији држава чланица, укључујући и окупљање породица и запошљавање и борба против илегалног уселјавања, борава и рада држављана из трећих земаља на територији државе чланице.

Чланом 100 С Уговора о оснивању Евројске заједнице (који је накнадно унесен усвајањем Уговора о ЕУ), предвиђено је да Савет ЕУ одлучујући једногласно на предлог Комисије и након консултација са Европским парламентом, одређује које су то треће земље чији држављани морају да имају визу приликом преласка спољних граница држава чланица ЕУ. Он представља правни основ за успостављање заједничке политике виза и контрола граница у оквиру ЕУ, чиме се успоставља такозвана негативна листа држава чији држављани морају да поседују визе за улазак, кретање и боравак на територији држава чланица ЕУ. Суштински то представља преузимање решења из Конвенције о примени Сјоразума из Шенјена и њено постепено увођење у правни систем ЕУ.

⁶ Уговор о ЕУ потписан је 7. 2. 1991. године, а ступио је на снагу 1. 11. 1993. године.

Уговор из Масџрихта је веома значајан за даљи ток интеграције између држава чланица ЕУ у области унутрашњих послова и правосуђа, јер се ова област по први пут уговорно регулише, а политика виза и контрола граница представља део развојне стратегије ЕУ за унапређење „полицијске сарадње у циљу превентивног деловања и борбе против тероризма, недозвољене трговине дрогом и других тешких облика међународног криминала“ (члан К.1 тачка 9 *Уговора о ЕУ*).

Заједничка политика виза и контрола граница ће до доношења *Уговора о ЕУ из Амстердама* бити подељена и представљати део трећег стуба који функционише на принципима међувладине сарадње, али исто тако и саставни део шенгенских споразума које се не односе на све државе чланице ЕУ. Такође, постојаће две посебне листе држављана трећих држава који морају да имају визе, једну за улазак у земље чланице шенгенског простора и друга у коју усваја Савет ЕУ а која важи за државе чланице ЕУ које нису чланице шенгенске интеграције.

2.3. *Уговор о Евројској Унији*⁷ – 1997.

Полицијска и правосудна сарадња између држава чланица ЕУ постаје најдинамичнија област сарадње ступањем на снагу *Уговора из Амстердама* 1999. године. Он легислативно и институционално одређује активности органа ЕУ у области унутрашњих послова и правосуђа, а посебно контролу спољних граница, политику виза, азила и миграција. Намера је да се превентивним деловањем и борбом против организованог криминала, тероризма, као и других врста криминала наведених у члану 29. *Уговора о ЕУ* обезбеди реализација циљева ЕУ.

Тачније, Уговором су утврђене надлежности *Савета ЕУ* и Комисије на усвајању одређених мера у будућности, којима се регулишу услови уласка, циркулације, интеграције и удаљавања са територије земаља чланица држављана трећих земаља, као и борба против разних облика међународног организованог криминала. Овим *Уговором* су извршене највеће промене у области унутрашњих послова и правосуђа у следећим тачкама:

1) Питања из наслова VI *Уговора о ЕУ* (из трећег стуба ЕУ) која се односе на прелазак спољних и унутрашњих граница земаља ЕУ, визе, миграција и азил пребачена су из *Уговора о ЕУ у Уговор у оснивању Евројске заједнице* (у први стуб ЕУ). Тиме је уведен нови наслов (IV) у *Уговор о оснивању ЕЗ* под називом „Визе, азил, имиграција и остале

⁷ *Уговор из Амстердама* је назив *Уговора о ЕУ* потписан 2. 10. 1997. године, којим је извршена измена и ревизија одредби *Уговора о ЕУ из Масџрихта*. Ступио је на снагу по окончању ратификације у државама чланицама 1. 5. 1999. године.

иолићике везане за слободну циркулацију лица“. То практично значи да се на ову област примењује доношење одлука путем правилника (уредби), упутстава (директива) и одлука као основни секундарни акти европског права, који имају јачу снагу од правних прописа унутрашњег законодавства држава чланица;

2) Омогућава се законодавна иницијатива Европске комисије за питања из наслова IV;

3) Одлучивање квалификованом већином гласова у Савету ЕУ по појединим питањима;

4) Контрола прописа од стране Европског суда правде;

5) Наслов VI мења назив у „Одредбе о полицијској и правосудној сарадњи у кривичним стварима“;

6) Укључивање Шенгенских споразума у правни и институционални систем ЕУ, путем *Пројекта бр. 2*, који је прикључен Уговору из Амстердама. Принцип интегрисања тековина Шенгена у правни и институционални оквир ЕУ утврђен је чланом 1. *Пројекта број 2*.

Имплементирање шенгенских тековина у *Уговор о ЕУ из Амстердама Пројектом број 2*, има за циљ да интегрише позитивну праксу и искуства остварена у сарадњи тринаест земаља чланица, до доношења *Уговора из Амстердама*. Део тековина који се односи на слободну циркулацију лица интегрисан је у комунитарни стуб, Наслов IV, док је други део посвећен полицијској и правосудној сарадњи, остао у трећем стубу Уније, Наслов VI. Протокол садржи овлашћење потписницама шенгенских споразума за успостављање ближе међусобне сарадње у институционалним и правним оквирима ЕУ, уз поштовање других релевантних одредби *Уговора о ЕУ* и *Уговора о ЕЗ*.

Интегрисање Шенгенског *acquis*-а у оквир ЕУ захтевао је упознавање са тековинама Шенгена, са интеграцијом шенгенског информационог система у ЕУ и решавање питања парламентарне и правне контроле од стране органа ЕУ.

Тековине Шенгена⁸ обухватају четири врсте инструмената, и то:

1) *Споразум између влада држава Економске Уније Бенелукс, Савезне Републике Немачке и Републике Француске о постепеном укидању контрола на заједничким границама*, потписан у Шенгену 14. јуна 1985. године, представља правни основ сарадње која се одвија према начелима међувладине сарадње и на начин који је омогућавао брже укидање контрола на заједничким границама између држава потписница него што је то случај код осталих чланица Уније.

2) *Конвенција о примени Споразума из Шенгена* од 14. јуна 1985. године закљученог између влада државе Економске уније Бенелукс, СР Немачке и Републике Француске о постепеном укидању контроле на заједничким границама, потписана 19. јуна 1990. године. *Конвенција* садржи

⁸ Анекс уз *Пројекат бр. 2* који је прикључен *Уговору из Амстердама*.

142 члана и има за циљ конкретизацију одредби садржаних у споразуму из 1985. године. Примена *Конвенције* је почела 26. марта 1995. године између пет земаља потписница, као и Шпаније и Португала.

3) *Прошколок и Споразум о прикључењу Споразуму из 1985. године и Конвенцији о примени из 1990. године* закључени са Италијом (у Паризу 27. 11. 1990. године), Шпанијом и Португалом (у Бону 25. 6. 1991. године), Грчком (у Мадриду 6. 11. 1992. године), Аустријом (у Бриселу 28. 4. 1995. године), Данском, Финском и Шведском (у Луксембургу 19. 12. 1996. године), као и *Завршна акција и Декларације* које су дате у анексима.

4) *Одлуке и декларације Извршног комитетa (ИК) Шенген* и акта коју су усвојили други органи и тела на основу овлашћења ИК, у циљу реализације одредби *Конвенције*. ИК је основан у складу са *Конвенцијом* о примени из 1990. године (чланови 131–133) са циљем надзора над њеном правилном применом. Функционисање ИК је утврђено чланом 132. и шестом *Декларацијом у Завршном акцију*. Сачињавају га по један представник сваке земље чланице, најчешће министри за унутрашње послове, све одлуке доноси једногласно и оне се не примењују директно у национално право земаља чланица. ИК је усвојио више одлука из различитих области и оне, на извршан начин, чине изведено шенгенско право.

Посебни режими код тековина Шенгена у ЕУ утврђени су за Велику Британију, Ирску и Данску као земље чланице ЕУ и за земље кандидате за прикључење Европској Унији.

Положај земаља са којима је ЕУ закључила споразуме о асоцијацији регулисан је чланом 8 *Прошкола број 2*. Тековине Шенгена и његов будући развој за све земље кандидате за прикључење ЕУ представљају целину Шенгенског права. Ове тековине ЕУ представљају у целини обавезу за све земље потписнице *Шенгенског споразума* и услов за све земље које желе да се прикључе ЕУ после ступања на снагу *Уговора из Амстердама*. Споразум и *Конвенција* нису се у потпуности примењивале на нове земље чланице ЕУ из 2004. године све док ове нису испуниле све утврђене услове. Крајем 2007. године укинуте су унутрашње границе између девет нових чланица Уније из 2004. године и старих чланица шенгенског простора. Тиме се шенгенски асцијус у потпуности примењује и на ове нове државе чланице. Ван Шенгена од 27 држава чланица остале су само пет (Велика Британија, Ирска, Бугарска, Румунија и Кипар).

3. Критеријуми за прелазак на белу шенгенску листу за све шире државе

Ступањем на снагу *Уговора из Амстердама* којим се шенгенске тековине уграђују и интегришу у правни поредак ЕУ, предвиђено је да Савет ЕУ (формација министара унутрашњих послова и правосуђа)

преузме овлашћења Извршног комитета Шенгена као извршни и контролни орган (члан 2. тачка 1. *Пројекта бр. 2* о укључењу тековина Шенгена у оквиру ЕУ) који ће се старати о правилној примени комплетног шенгенског права. Тиме је Савет ЕУ постао надлежан за доношење у усвајање комунитарних аката на предлог Комисије који се односе на наслов *IV Уговора о ЕЗ*.

У складу са својим овлашћењима Савет ЕУ је после преузимања овлашћења од Извршног комитета донео неколико значајних аката којима се детаљније регулишу питања везана за наслов *IV* уговора о ЕЗ, као и питања везана за интензивирање сарадње у области унутрашњих послова и правосуђа које у ЕУ представљају саставни део сарадње у оквиру простора слободе безбедности и правде.⁹

Савет Европске Уније је 15. 3. 2001. године донео *Уредбу 539/01* којом се утврђују услови и процедуре за кретање држављана трећих земаља у оквиру ЕУ као и конкретне мере које треће државе морају да предузму ради укидања виза за њихове држављане.¹⁰ Она садржи комплетну процедуру и услове за прелазак трећих држава на „белу шенгенску листу“ што омогућава држављанима трећих држава кретање и боравак на територији држава чланица ЕУ до 90 дана, без обавезе поседовања виза. Завршни делови *Уредбе* утврђују позитивну и негативну листу које представљају визни режим ЕУ према трећим државама у свету.

Уводне одредбе ове *Уредбе* тачније тачка 5, одређује критеријуме за прелазак на белу листу, који се пажљиво процењују у сваком конкретном случају за сваку трећу земљу, од стране Европске комисије која даје предлог Савету ЕУ да покрене поступак укидања визног режима према трећој држави која испуњава критеријуме који се односе на: 1) контролу илегалних миграција; 2) државну политику и безбедност; 3) односе ЕУ и трећих држава; и 4) реципроцитет и регионалну усклађеност.

Ови критеријуми представљају део стандарда који морају да буду спроведени заједно са шенгенским тековинама и представљају стандарде институционално–правне и техничке природе који имплицирају реформе у низу области.¹¹

⁹ *Уредба 539/2001* која садржи списак трећих земаља чији држављани морају да поседују визу приликом уласка у ЕУ, „Заједнички приручник о спољним границама ОЈ Ц313/100, 16. 12. 2002.“, „Хашки програм за јачање слободе безбедности и правде у ЕУ, Документ Савета 13302/1/2004, 15. 10. 2004“.

¹⁰ Сл. лист ЕУ број 081од 21. 3. 2001.

¹¹ *Уредба 539* само набраја наведене критеријуме. Невладина организација 474 која се бави питањима миграција и азилантске заштите је (у пројекту „Ка белој шенгенској листи“ из септембра 2007. године, на основу разраде правних аката ЕУ из ове области) покушала прецизније одредити садржину сваког критеријума у поменутој *Уредби*. Анализом правних аката ЕУ који се односе на 3. стуб сарадње и на питања

Илегалне миграције (нелегално досељавање)

Ради контроле илегалних миграција, ЕУ тачније Европска комисија, прати и анализира:

- законе и административне поступке треће земље којима се регулише материја илегалног преласка границе, спречава илегално усељавање и исељавање, путне исправе и држављанство;
- прописе и административну праксу у области визног режима;
- људске ресурсе и материјална средства која се усмеравају у контролу границе и планови земље у тој области;
- статистичке податке о уласцима, изласцима, одбијања улазака и протеривања држављана земље о којој је реч, као и странаца који долазе из те земље;
- статистичке податке о захтевима за азил које су поднели држављани треће земље у ЕУ;
- да ли је поступак добијања азилантске заштите у трећој земљи у складу са *Женевском конвенцијом* о статусу избеглица и *Њујоршким протоколом из 1967.* године који допуњује наведену Конвенцију;
- спремност треће земље да закључује уговоре о реадмисији са ЕУ, њихово функционисање и стање у вези са реадмисијом држављана треће земље који нелегално бораве у ЕУ.

Државна политика и безбедност

Европска унија има врло строге критеријуме који се односе на јавни ред и безбедност у државама чланицама као и механизме за утврђивање степена угрожености у овим областима који долазе из трећих држава, а који не смеју да угрозе простор „слободе, безбедности и правде“ који се гради у оквиру Уније. Зато институције ЕУ врше анализе о поверењу у државне структуре и способност трећих држава да се супротставе и одупру претњама сопственој стабилности. Елементи које ЕУ цени и анализира при успостављању поверења у државне институције ради преласка на белу листу су:

- *Закон о корупцији и борби против организованог криминала*, као и напоре које трећа земља улаже у борбу против злоупотреба жена и деце;
- доношење и примена прописа и других мера које трећа земља преузима у борби против организованог криминала, а посебно транснационалног;
- ризици који могу настати по ЕУ због економског (нпр. кријумчарење алкохола, нафте, дроге, цигарета) и сваког другог криминала (нпр. проституција, трговина људским органима) итд.
- ризици од повећања броја илегалних радника;

везана за прелазак спољних и унутрашњих граница земаља ЕУ, визе, миграције и азил из наслова *IV Уговора о ЕЗ*, аутор овог чланка дошао је до сличних резултата.

- сарадња треће земље у оквиру међународних конвенција о пружању правне помоћи, као и ефикасност поступака те земље у полицијској или сарадњи у области правосуђа са чланицама ЕУ;
- ефикасност сарадње између домаћих и органа суседних земаља, а посебно граничне полиције, царине и тужилаштва;
- одговарајуће информације и статистичке податке који се односе на држављане треће земље (оптужнице за извршена кривична дела, кривичне осуде, учесталост злочина, ниво животног стандарда, социјална стабилност);
- подаци о безбедности докумената (укључивање биометричких података), као и могућност фалсификовања;
- прописи и административни поступци које се односе на издавање и замену путних исправа;
- ризици у овим областима.

Однос Европске Уније и трећих земаља

Слобода кретања је једно од основних људских права прокламовано свим међународним инструментима о људским правима и основним слободама и гарантовано од стране уставних аката у свим савременим државама. Бела шенгенска листа значи слободу кретања унутар земаља потписница *Шенгенској споразума* и због тога ЕУ анализира:

- прописе треће земље о слободи кретања сопствених држављана;
- законске услове за поступак издавања пасоша;
- да ли на основу напред наведених прописа постоји повреда права и ограничења услед дискриминације на верској, расној, етничкој основи, односно на основу религије или политичког мишљења;
- ситуацију у области права мањина.

Реципроцитет и регионална усклађеност

У оквиру овог критеријума ЕУ анализира, поред свега, свој однос са државама из региона у коме се налази земља која доспева на белу шенгенску листу. Да би трећа земља доспела на белу шенгенску листу претпоставка је да исти третман даје свим чланицама ЕУ. Реч је о реципроцитету, како у погледу дужине боравка, тако и у погледу територијалног обухватања.

4. Почетак преговора са ЕУ о укидању виза за грађане Републике Србије и план за њихово укидање, изв. Маја Јуша

Ради убрзаног приближавања држава Западног Балкана (ЗБ) Европској Унији, Европска комисија је на основу *Уредбе 539/01* сачинила план неопходних реформи, критеријума и приоритета за прела-

зак на белу шенгенску листу за сваку државу ЗБ посебно. Овај план назван је Мапа пута и представља разрађену, допуњену и модификовану верзију поменуте уредбе, узимајући у обзир ниво достигнутог напретка сваке државе у области полицијске и правосудне сарадње.

Део тих критеријума и приоритета садржан је у *Евројским њарњнерсњвима*¹² (ЕП) у поглављу 8. под називом „Слобода, безбедност и њравда“ у ком су набројани приоритети за област полицијске и правосудне сарадње. Акционим плановима Владе Републике Србије за усклађивање законодавства са прописима ЕУ и за спровођење ЕП од 2004. године до данас, урађено је много на имплементацији приоритета који су утврђени овим документима Европске комисије. *Мања њуња* разрађује старе приоритете и дефинише нове критеријуме, мере, поступке, начин имплементације законске регулативе и може послужити као добра полазна основа за анализу онога што је до сада постигнуто и оно што је потребно постићи ради потпуног укидања виза за грађане Србије.

Република Србија је прва држава ЗБ (без Хрватске) са којом су отворени преговори о укидању виза (30. 1. 2008. године) и која је добила предлог *Мање њуња* за укидање виза од стране ЕУ.¹³ Овај корак Европске комисије представља једну врсту признања Србији за реформе у области унутрашњих послова и за одличне административне капацитете државне управе показане у преговорима за закључење *Сњоразума о сњабилизацији и њридрузивању (ССП)*, иако се касни са усвајањем законске регулативе (која је предложена од стране Владе и чека усвајање од стране нове Скупштине¹⁴) и нису испуњени неки процедурално технички критеријуми предвиђени Акционим плановима Владе.

Мања њуња не садржи никакве рокове већ ће напредак у остваривању предвиђених реформи бити праћен кроз разговоре и дијалог о визним олакшицама. Предвиђено је да Европска комисија (ЕК) о оствареном напретку Србије у реализацији Мапе пута редовно извештава Савет ЕУ и у тренутку када се испуне предвиђени критеријуми предложи укидање виза за грађане Србије. Одлуку о укидању виза и прелазак на белу шенгенску листу доноси Савет ЕУ на предлог Европске Комисије.

Критеријуми које садржи Мапа пута за Србију су:

¹² Прво Европско партнерство за Србију и Црну Гору – Одлука Савета ЕУ 2004/520/ЕЗ од 14. 6. 2004. и Друго Европско партнерство за Србију и Црну Гору – Одлука Савета ЕУ 2006/56/ЕЗ од 30. 1. 2006.

¹³ Представљена од стране будућег комесара за слободу, безбедност и правду Европске комисије Жака Бароа, 6. 5. 2008. године у Београду.

¹⁴ То су следећи прописи: *Закон о сњранцима*, *Закон о надзору државне ѓранице*, *Закон о зашњњњи личних њодањака* итд.

1. Спровођење *Споразума о визним олакшицама*¹⁵ а посебно уговора о реадмисији са ЕЗ са посебним акцентом на обезбеђење инфраструктуре и довољног броја људи за прихватање азиланата из трећих земаља.

– Република Србија је до ступања на снагу јединственог споразума о реадмисији са ЕУ 1. 1. 2008. године, имала закључене споразуме о реадмисији са 17 држава чланица ЕУ. Поступак повратка држављана који нелегално бораве у тим државама је успешно спровођен од стране Канцеларије за људска и мањинска права Владе Републике Србије и Министарства унутрашњих послова.

Усвајањем новог *Закона о азилу*¹⁶ Републике Србије потврђени су сви међународни стандарди заштите азиланата а сам поступак добијања азила је у складу са *Женевском конвенцијом о избеглицама и Њујоршким протоколом из 1967. године*. Предвиђена су и посебна тела која ће одлучивати о добијању азилантске заштите – *Канцеларија за азил* у оквиру МУП-а Републике Србије, као првостепени орган и Комисија за азил која одлучује у другом степену по жалбама на одлуке Канцеларије за азил.

Имајући у виду досадашња искуства, решења предвиђена у новом *Закону о азилу* и примена јединственог *Споразума о реадмисији са ЕЗ*¹⁷ уз побољшање инфраструктуре и повећања број људи који ће бити задужени за прихват и рад са азилантима, може се сматрати да је овај критеријум у највећем делу испуњен.

2. Унапредити контролу легалних и илегалних миграција, кроз усвајање и примену законске регулативе о кретању људи на спољним границама и организацију граничних власти у складу са *Страшеијом интјеирисаној ујрављања границом* (термини граничне власти и закон о кретању на спољним границама су преузети из самог документа, чији су најзначајнији делови објављени у дневном листу „Блиц“, 7. 5. 2008. године). Неопходно је осавременавање и проширивање граничних прелаза и увођење нове технологије и опреме. Потребан је и интегрисани информатичко технички систем у ком ће бити повезани сви гранични прелази на територији Републике Србије као и гранични прелази са суседним земљама.

– Доношењем *Страшеије интјеирисаној ујрављања границом*¹⁸ у области контроле границе, уводе се шенгенски критеријуми и граница Републике Србије постаје део система *Интјеирисаној ујрављања границама у државама западној Балкана* који је осмишљен и представљен од стране Европске комисије.

¹⁵ Споразум између Републике Србије и Европске заједнице о олакшаној процедури за издавање виза, Сл. гласник РС, 103/2007.

¹⁶ Сл. гласник РС, 109/2007.

¹⁷ Споразум између Републике Србије и Европске заједнице о реадмисији лица која незаконито бораве, Сл. гласник РС, 103/07.

¹⁸ Сл. гласник РС, 11/06.

Ефикасно управљање границом и безбедност границе је важан фактор у процесу придруживања Европској Унији. Основни принципи Националне стратегије управљања границом, у контексту европских стандарда, су: отвореност границе за проток робе, људи и капитала, и затвореност границе за све криминалне активности које угрожавају стабилност и безбедност државе и региона.

Потпуно преузимање и стављање контроле границе у надлежност Управе граничне полиције МУП-а, завршено је марта 2007. године.

Усвајање нових закона о надзору државне границе и странцима, које се очекује крајем 2008. године, као и спровођење препорука око просторног и иформатичко-техничког унапређења граничних прелаза допринеће испуњавању и овог критеријума, који је врло значајан за унапређење, успешно и ефикасно вршење граничне контроле у складу са шенгенским стандардима.

3. Путна и лична документа морају бити сигурна и заштићена од фалсификовања са могућношћу читавања биометријских података машинским путем са прецизно дефинисаном процедуром њиховог издавања. О свим изгубљеним и украденим пасошима биће потребно извештавати Интерпол.

– Закон о њиховим исправама¹⁹ у највећем делу задовољава критеријуме за издавање путних исправа прописане *Мајом њиша* и *Уредбом Савеша ЕУ* о увођењу биометријских идентификатора у пасоше и путне исправе²⁰ који се односе на безбедност докумената и онемогућавање њиховог фалсификовања. Неопходна је потпуна примена наведеног закона посебно у деловима који се односе на техничке услове израде, издавања и замене наведених докумената. Издавање нових пасоша започето је средином јула 2008. године.

4. Јавни ред и безбедност је критеријум који је посебно битан у изградњи поверења између државних институција Републике Србије и институција ЕУ које су задужене за област „слободе безбедности и правде“. Састоји се од неопходности усвајања *Стратегије* и *Акционог плана за борбу против организованог криминала*, посебно међународног и њихово спровођење у тачно предвиђеним роковима. Исто тако, неопходно је интензивирање борбе против тероризма, трговине људима, дрогом и прања новца као и борба против корупције укључујући и формирање антикорупцијске агенције.

– Највећи део ових препорука регулисан је релевантним међународним конвенцијама донетим у оквиру међународних организација регионалног и универзалног карактера. *Конвенција ОУН-а о борби против транснационалног организованог криминала* и *Прошол за ирвенцију, сузбијање и кажњавање ирвине људским бићима, нарочито женама и децом*, и *Прошол против кријумчарења миранаша*

¹⁹ Сл. гласник РС, 90/07.

²⁰ Сл. лист ЕУ 385/1, 29. 12. 2004.

којном, морем и ваздухом, који дојуњавају Конвенцију,²¹ Евројска конвенција за борбу пројтив тероризма,²² Евројска конвенција о ирању, иражењу, зајлени и конфискацији ирихода сичених криминалом,²³ Евројска кривичнојравна конвенција о корујцији²⁴ ратификоване су од стране Републике Србије. Наше кривично законодавство је последњих година већим делом допуњено, прилагођено и усаглашено са кривичним делима која су предвиђена у овим и другим ратификованим међународним конвенцијама.

Све ове конвенције су такође, прихваћене од стране највећег броја држава чланица ЕУ, што на индиректан начин представља усклађивање прописа нашег кривичноправног законодавства и област унутрашњих послова са правним тековинама ЕУ, уз истовремено успостављање поверења на основу међународних правних обавеза преузетих из ових ратификованих докумената.

Осим тога, од посебне важности за успостављање и унапређење поверења су препоруке које садрже годишњи извештаји Европске комисије о напретку Републике Србије у Процесу стабилизације и придруживања, а посебно део извештаја који носи назив „Правосуђе, слобода и безбедност“. У њему су сублимиране све активности које надлежне институције преузимају у областима унутрашњих послова и правосуђа, даје се оцена напретка оствареног доношењем закона и њиховом имплементацијом као и мере које треба предузети ради учвршћивања правне сигурности, безбедности и поштовања људских права и основних слобода. Спровођење уговорних одредби из *Сиоразума о сјабилизацији и иридруживању* које се односе на полицијску и правосудну сарадњу као и усклађивање наше законске регулативе са правним тековинама ЕУ из области „слободе, безбедности и правде“ представља један додатни критеријум органима ЕУ приликом процене поверења у државне институције и способност државе да се супротстави безбедносним претњама којима је изложена. Такође, деташирање представника ЕУ у нашим институцијама које се баве борбом против тероризма и организованог криминала, као и наших официра за везу у земљама ЕУ и региона, умногоме би допринели изградњи поверења и унапређењу сарадње на успешном сузбијању ових облика криминалних активности.

²¹ Конвенција пројтив транснационалној организованој криминала – Палермо 12–15. 12. 2000. године, Пројтокол за иревенцију, сузбијање и кажњавање ирјовине људским бићима, нарочитио женама и децом и Пројтокол пројтив кријумчарења миранаша којном, морем и ваздухом, који дојуњавају Конвенцију пројтив транснационалној организованој криминала, Сл. лист СРЈ, (Међународни уговори), 6/01.

²² Сл. лист СРЈ (Међународни уговори), 10/2001.

²³ Сл. лист СЦГ (Међународни уговори), 18/2005.

²⁴ Сл. лист СЦГ (Међународни уговори), 18/2005.

5. У оквиру правосудне и међуполицијске сарадње препоручује се примена конвенција Савета Европе које се односе на правосудну сарадњу и интензивнија сарадња са судијама и тужиоцима из земаља у региону и из ЕУ. Унапређење сарадње између служби безбедности, полиције, граничне полиције и царине као и између полиција и служби безбедности земаља у региону и размена информација са чланицама ЕУ у борби против мађународног организованог криминала су приоритети на којима ће се инсистирати у наредном периоду.

– Република Србија је ратификовала значајан број међународних инструмената донесених у оквиру Савета Европе, којима се регулише материја кривично правне и правосудне сарадње од којих се издвајају: *Евројска конвенција о међународном важењу кривичних пресуда*,²⁵ *Евројска конвенција о екстрадицији*²⁶ и др.

Ратификована је *Конвенција о полицијској сарадњи држава Зајадној Балкана*²⁷ и закључени су међународни уговори о пружању правне помоћи са скоро свим суседним државама и неким државама чланицама ЕУ. Приметан је значајан напредак у сарадњи између граничних полиција и царина са Хрватском, Бугарском и Македонијом.

6. Заштита личних података приликом обраде и коришћења личних података требало би законски уобличити на основу *Конвенције о заштити личних података Савета Европе*.

– Овај закон је неопходан као основа за заштиту личних података грађана приликом коришћења од свих врста злоупотреба које се могу појавити. Важећи *Закон о заштити личних података о личности*²⁸ није у потпуности у складу са Европском конвенцијом о људским правима, посебно део о законском основу и сврси прикупљања, обрађивања и коришћења личних података. Министарство правде је припремило нови нацрт закона који отклања недостатке старог закона и предвиђа да заштиту података о личности обавља Повереник за доступност информација од јавног значаја. Новим законом, заштита личних података била би значајно унапређена и били би створени услови за успостављање сарадње између Еуропола и МУП-а Републике Србије.

7. Остале мере се односе на недискриминацију сопствених држављана по било којој основи и издавање путних и личних докумената за све грађане укључујући и избеглице и интерно расељена лица, заштита мањина као и поштовање основних права и слобода грађана.

– Забрана дискриминације по било ком основу, заштита мањина и поштовање основних права и слобода грађана су уставима загаранто-

²⁵ Сл. лист СЦГ (Међународни уговори), 18/2005.

²⁶ Сл. лист СРЈ (Међународни уговори), 10/2001.

²⁷ *Конвенција о полицијској сарадњи у Југоисточној Европи*, Сл. гласник РС, 90/2007.

²⁸ Сл. лист СРЈ, 24/1998 и 26/1998.

вана права која свака држава јамчи својим грађанима. Новим *Уставом Републике Србије* каталог људских права и основних слобода која су гарантована грађанима Србије је усклађен са свим релевантним међународним инструментима о заштити људских права.

Закључна разматрања

Искуства земаља чланица ЕУ приликом укидања граница и остваривања слобода кретања људи, роба, капитала и услуга у оквиру заједничког тржишта, указују да је то био један од битних предуслова брзог економског и привредног развоја и побољшања животног стандарда свих грађана Европе. Укидање унутрашњих граница и остваривање слободе кретања у ЕУ, захтевало је унапређење полицијске и правосудне сарадње ради ефикасног супротстављања порасту различитих видова криминалних активности које је та слобода кретања донела са собом. То је условило реформе и реорганизацију полицијских служби и правосудних органа држава чланица ЕУ и већи степен сарадње оперативних органа и служби. Формирање Европола и Евроцаста као оперативних органа ЕУ показује колики је значај продубљивања и унапређења сарадње између полиција и правосуђа у ЕУ.

Уживање четири слободе је од посебног значаја и за све државе будуће чланице ЕУ. Укидање царинских и формалних граничних процедура, брз проток робе, успешна контрола границе, ефикасна контрола путника, захтевају виши ниво полицијске и правосудне сарадње наше земље са ЕУ, државама чланицама ЕУ, са земљама у региону, и имплицирају наставак реформи и реорганизацију наших полицијских и правосудних органа на начин на који је то спроведено у државама ЕУ.

У том правцу, усвајање нових нормативно-правних аката *Закона о странцима, Закона о надзору државне границе, Закона о заштити личних података, Закона о кривичној одговорности правних лица, Закона о заштити средстава стечених криминалом, Закона о Агенцији за борбу против корупције*, израда и доношење стратегија о борби против дроге и тероризма, омогућиће заокруживање правне регулативе за успешан наставак реформи у области унутрашњих послова и правосуђа. Правно регулисање, усаглашавање и имплементација прописа који се односе на миграције, азил, контролу границе, кривичноправну сарадњу, царинску сарадњу и међународну сарадњу полиције у борби против међународног организованог криминала, трговине људима, дрогом, и тероризма, представљају основу за учвршћивање владавине права и правне државе, изградњу и јачање институција, правну сигур-

ност, висок степен заштите и безбедности грађана и имовине, привлачење страних инвестиција и брз економски напредак и развој.

Последица свега онога што је урађено и што ће бити спроведено у блиској будућности у области полицијске и правосудне сарадње, као саставни део наше убрзане интеграције у ЕУ, биће прелазак Републике Србије на белу шенгенску листу, тачније, могућност слободе кретања, путовања и боравка за све грађане Републике Србије на територији ЕУ без потребе поседовања виза.

Сама одлука Савета ЕУ о почетку преговора за укидање виза за држављане Републике Србије и препоруке за спровођење критеријума за укидање виза предвиђене *Мајом џуџа*, значе признање за досадашњи напредак у усаглашавању нашег полицијског и правосудног система са истим системима у државама чланицама ЕУ и са стандардима и нормама ЕУ у овим областима, као и успостављање поверења у нашу државу, њене институције, безбедносне структуре, правосудни систем.

Литература:

1. Василков, З.: „Усаглашавање правној сисџема СЦГ са сџангардима и нормама ЕУ у областима унутрашњих полова и правосуђа“, магистарска теза, Правни факултет у Београду, 2007.
2. Geddes A.: *Immigrant and Ethnic minorities and the EU's „democratic deficit“*, Journal of Common Market Studies, Vol. 33, 1995.
3. Den Boer, M.: *Police cooperation in the TEU: tiger in a Trojan horse?* CML Rev. 1995.
4. *Евројско џарџнерсџиво за Србију и Црну Гору* – Одлука Савета ЕУ 2004/520/ЕЗ од 14. 6. 2004. Луксембург.
5. *Евројско џарџнерсџиво за Србију и Црну Гору* – Одлука Савета ЕУ 2006/56/ЕЗ од 30. 1. 2006.
6. Јањевић, М.: *Трећи сџуб Евројске Уније*, Службени лист СРЈ, Београд, 2003.
7. Лопандић, Д.: *Оснивачки ујовори Евројске Уније – Ујовор из Нице са амандманима на ујовор о ЕУ*, Канцеларија за придруживање СЦГ ЕУ, Европски покрет у Србији, Републичко министарство за економске везе са иностранством, Београд, 2003.
8. Лопандић, Д., Јањевић, М.: *Сџоразум из Шенјена – за Евроју без џраница*, Међународна политика, СЈП Службени лист СРЈ, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт економских наука, Београд 1996.
9. „*Национална сџрајџеија за џрисџујање СЦГ Евројској Унији*“, Канцеларија за придруживање ЕУ Владе Републике Србије, Београд, 2005.

Abstract: *Abolition of internal borders and creating conditions for free movement of people, goods, capital and services among EU Member States within a single market were essential for fast economic development and improved standard of living of all European citizens. Invisibility and permeability of internal borders and free movement within EU imposed the necessity of tighter*

police and judicial cooperation in order to successfully confront the increase of different kinds of criminal activities brought about by this freedom of movement. This has stipulated reforms and reorganization of police forces and judicial bodies in EU Member States and tighter cooperation of operational units and services. Forming Europol and Eurojust as EU operational bodies shows the importance of an increased and improved police and judicial cooperation in EU.

Key words: *terrorism, terrorist act, negotiation, negotiators.*

Мр Сиван СТОЈАНОВИЋ
ПУ за град Београд

Обезбеђење преноса банчних вредности

УДК: 347.347:351.746

Апстракт: Финансијске институције имају посебан значај са аспекта безбедности, због тога што располажу великим количинама новца у домаћој и странијој валути. Финансијске институције имају стални проблем заштите новца, хартија од вредности и других вредности, како приликом смештања у финансијске институције, тако и приликом њиховог преноса.

Савремено банкарско пословање на нашим просторима, и поред електронског пословања, има потребу за трансфером, „живог“ новца са једног места на друго, из једног у друго презор банке.

Због преноса новчаних вредности, организоване криминалне групе често планирају разбојничтва на њихов трансфер.

Работници службе обезбеђења су дужни да обезбеде сигурно преузимање новца из банке, затим, дужни су да сачекају сваки покушај напада и при томе имају право и законску обавезу да употребе сва расположива средства приликом, укључујући и ватрено оружје.

Кључне речи: банчине вредности, начин обезбеђења праћеног и преноса новца, служба за обезбеђење, стручно осposобљавање и усавршавање.

1. Увод

Историјски гледано, објекти заштите прво су били лична безбедност појединца, односно његов телесни интегритет, затим његова својина, а на трећем месту очување територије. У савременом систему заштите, централно место заузима: **а)** човек – личност човека, његова безбедносна заштита, правна заштита; **б)** имовина – лична, приватних компанија, државна; **в)** територија – као територија која се безбедно штити, држава и државно уређење и њен суверенитет и интегритет.

Када се говори о физичкој и техничкој заштити, требало би констатовати да се ови видови заштите користе код одређених објеката, сразмерно њиховом значају за безбедност земље.

Управо ту је битна категоризација оних објеката који имају значај за привредни и друштвени развој, одбрану и безбедност земље. У ову категорију спадају: кључни објекти државних органа (владе, парламента, ресорних министарстава); објекти од значаја за одбрану (аеро-

дроми, електране, трафо-станице, рафинерије, инсталације за водоснабдевање, саобраћајни системи и сл.); научне установе, болнице и друге здравствене установе, објекти од посебног друштвеног интереса (банке, музеји, уметничке галерије, архиве, културно историјски споменици, рачунарски центри, научно образовне институције и сл.).¹

Раст приватног система безбедности је у директној вези са растом приватног власништва, у оквиру кога послују велике финансијске институције, банке, поште, мењачнице, бензинске пумпе, тржни центри, објекти за масовну забаву, пословни простори. У тим објектима постоје правила понашања и процедуре за решавање кризних – конфликтних ситуација. Те објекте, у већини случајева, углавном обезбеђују припадници приватног сектора безбедности.

Финансијске институције имају посебан значај са аспекта безбедности, јер располажу са великим количинама новца у домаћој и иностраној валути. Због специфичности финансијских институција и великој количини новчаних средстава које поседују, честа су мета организованом криминалу.

2. Обезбеђење банчних вредности

Обезбеђењу преноса новца и других драгоцености од једног до другог места, кроз историју, посвећивана је велика пажња. Анализом историјских догађаја владари су посебну пажњу придавали обезбеђењу свог богатства. Обезбеђење преноса новца и других драгоцености, нарочито у савременом банкарском пословању, је посебно актуелно.

Савремено банкарско пословање на нашим просторима и поред електронског начина пословања, има потребу за транспортом, „живог“ новца из једног у други трезор банке. Имајући у виду да је наш свакодневни живот незамислив без „кеш новца“ можемо рећи да пренос новца од банке до банке, односно од главне благајне до исплатног места или од исплатног места до главне благајне, која може да се налази у истом кругу или удаљени неколико десетина или стотина километара, увек представља високо ризичан посао, који захтева предузимање посебних мера предострожности. Једна од тих мера, је **начело тајности** које мора стриктно да се поштује, односно превоз и пренос новца мора увек да буде строго чувана тајна, како у погледу времена преноса, тако у погледу правца кретања радника који физички штити превоз, односно пренос новца.

Време када ће превоз и пренос новца да почне и правац маршруте, требало би да је познат најужем кругу људи који носе одговорност

¹ Више о томе: *Закон о изградњи објеката*, Службени гласник Републике Србије, Београд, број 44/1995, 24/96 и 16/1997.

за то. Начело тајности се постиже по једној унапред договореној процедури, између службе за обезбеђење и радника задуженог за пренос новца. Процедурално, руководиоца благајне се обраћа писмено руководиоцу за обезбеђење, захтевом који је запечаћен у коверти са строго поверљивим бројем, са знаком „строго поверљиво“. Од руководиоца за обезбеђење захтева се обезбеђење и пратња благајника за наредни дан. У назначеном акту не наводи се време, место, правац кретања, нити сума о којој се ради. Руководилац обезбеђења, службени допис од руководиоца благајне, користи да планира раднике за физичко обезбеђење за наредни дан. Наредног дана руководиоца благајне усмено саопштава на неколико минута пред полазак, појединости везане за пренос новца. Руководилац службе за обезбеђење, након тога, одређује раднике службе обезбеђења који ће обезбеђивати пренос новца. Радници службе обезбеђења који учествују у преносу новца, сазнају за то неколико минута пре поласка са благајником.

Друго значајно начело састоји се у томе да се пренос новца не сме поверити **неискусном раднику** физичко–техничког обезбеђења, или ономе ко није физички способан да изврши тако значајан, одговоран и врло опасан задатак.

Треће значајно начело гласи да се никада не сме пренос новца поверити неком **младом службенику** рачуноводства који тај посао није раније радио заједно са искуснијим благајником.

Имајући у виду чињеницу да „живи“ новац, злато, културна добра, хартије од вредности и сл. из једног режима обезбеђења прелазе у други и да прелазе у други режим обезбеђења транспорта, долази до могућности да криминалне групе лакше изврше напад, са циљем присвајања поменутих драгоцености, него док су у посебноштићеним објектима и трезорима банака.

Због тога је обавеза и дужност радника физичко–техничког обезбеђења који, да предузимају посебне процедуре, упутства и мере обезбеђења, јер је то једина гаранција да ће транспорт безбедно стићи до планираног одређишта.

Драгоцености које се транспортују, постаће лак плен криминалним групама, које делују организовано, обучено и врло брзом акцијом, уз све претходне нужне припреме.

Број напада на возила којима се превози новац је у порасту. Организоване криминалне групе су добро наоружане, користе експлозив, уз велику подршку инсајдера и високо софистицираних метода. Криминалне групе којима је *modus operandi* (МОС) пљачке банака, су одувек користиле оружје, али у последње време, приликом напада, све чешће употребљавају експлозив, што значи да присутни немају шансе да преживе. Појединци и криминалне групе које су вршиле разбојништва, разбојничке крађе и тешке крађе, у досадашњем МОС користили су оружје (пиштоље, револвере, пушке и др.) да би прешли на перфидније

начине извршења коришћењем минско–експлозивних средстава, па и информационо–технолошки савременијих система. Користећи експлозивне и запаљиве материје, уништавају трагове и тим отежавају рад на откривању и доказивању извршених криминалних дела.

2.1. Начин обезбеђења преноса банчних вредности

Обезбеђење преноса банчних вредности, злата и других драгоцености може да се вршити на више начина и то:

- **пешице;**
- **аутомобилом и**
- **специјалним блиндираним аутомобилима.**

2.1.1. Пренос новца пешице

Врло ретко се дешава да, у данашњим околностима, благајник једне финансијске институције или привредног субјекта који послује са великом количином новца, иде пешице до одређене банке. Међутим, и то се дешава, па је неопходно да размотримо потребну процедуру за такву ситуацију.

- Руководилац службе благајне унапред мора да се најави писменим путем руководиоцу службе за обезбеђење;
- писмени захтев мора да буде запечаћен са заводним бројем и да на коверти пише строго поверљиво;
- достављање службеног писма мора да буде спроведено курирском поштом;
- руководилац службе за обезбеђење мора да изврши безбедносну процену за наложени задатак од стране руководиоца службе благајне;
- руководилац службе за обезбеђење је дужан да направи план обезбеђења;
- одређује најмање два искусна, физички и психички способна радника за извршење конкретног задатка;
- ступа у контакт са благајником и даје му инструкције у вези безбедности;
- руководилац службе за обезбеђење не сме да допусти да се новац преноси обичним необезбеђеним торбама, коферима, обичним џакковима или акт ташнама, јер је у тим и таквим условима новац необезбеђен.

У случајевима када се новац преноси пешице, мора да се користи специјално опремљена ташна, торба или џак, са уграђеним алармним уређајем или уређајем који, приликом покушаја насилног отварања, уништава унутрашњу садржину специјалног кофера и испушта боју,

којом обоји нападача. Само у овако специјално опремљеној и за наведену намену направљену торби, дозвољено је преносити новац. Такву торбу није препоручљиво везивати за делове тела благајнику, јер када дође до насилног отуђења, благајник може смртно да страда. У случају напада, благајник не би требало да пружа велики отпор, већ да торбу препусти нападачу, а нападач, када насилно покуша да отвори торбу, ступа у дејство безбедоносни уређаји. Торба мора на рукохвату да има специјално урађен прекидач и чим се тај прекидач активира приликом отимања торбе, алармни уређај високог тона би требало да дејствује.

Када се пренос новца врши пешице и када су у питању мање количине новца, благајнику би требало сашити специјални сако или капут са сигурним унутрашњим џеповима. У том случају, благајник папирни новац ставља у унутрашње џепове специјалног капута или сакоа, а ситан новац ставља у торбу. У случају напада, ако нападач покуша да отме торбу од благајника, верујући да је у торби новац, требало би му препустити да то уради и да однесе ситан новац, јер се нападач обично задовољи торбом, не знајући да је главни део новца у џеповима специјално сашивеног капута.

Уколико се ради о преносу значајне суме новца, онда је обавезна пратња оног ко преноси новац. Таква пратња се поверава служби за обезбеђење.

Радници службе обезбеђења, који су одређени за обезбеђење преноса новца пешице, морају да буду наоружани и физички потпуно спремни да пруже адекватну заштиту благајнику у случају напада.

2.1.1.1. Дужности радника службе обезбеђења за праћњу новчаних средстава пешице

Радници службе обезбеђења су дужни да обезбеде сигурно преузимање новца из банке и то тако што ће да онемогуће приступ сваком непозваном лицу да дође у контакт са благајником. Затим, дужни су да спрече сваки покушај напада и при том да употребе сва расположива средства принуде, укључујући и ватрено оружје, у складу са законским прописима. Такође, прате и процењују сваку конкретну ситуацију од значаја за безбедност благајника и о томе обавештавају руководиоца службе за обезбеђење и предузимају друге мере и радње у циљу заштите благајника.

Радници ангажовани на тим пословима, крећу се иза благајника на један до два корака. Одстојање корак – два је најефикасније и заштити благајника у случају напада. На том одстојању, у градској средини, пратиоци могу ефикасно да реагују и адекватно одбију напад на благајника. Нападаци користе често такве ситуације у градским гужвама и желе да се убаце између благајника и пратилаца. Самим тим, благај-

ник је небезбедан, поготово ако је више нападача. Уколико је правилно растојање, таква активност је скоро немогућа.

Пратилац ће да направи безбедносну процену и може да одлучи да ли му је безбедније да прати благајника оном страном тротоара где му пролазници долазе у сусрет, а не оном страном тротоара, где су му пролазници иза леђа. Ово је једно од правила где пратилац на време може да примети и спречи могући напад. Нападаци који долазе у сусрет, се лако уочавају по покретима, изразима лица и погледима који су карактеристични за нападаче, па је пратилац у тој ситуацији у предности да адекватно реагује и спречи напад.

Практиковати кретање прегледним и широким тротоарима, а не уским и непрегледним.

Приликом обезбеђења благајника радници службе обезбеђења ће се кретати средином тротоара. Није допуштено да се крећу ивицом тротоара, због тога што нападачи могу благајника да изгурају на улицу и да дође до велике гужве у саобраћају и пометње и тако лако дођу до торбе са новцем и удаље се у непознатом правцу за време гужве.

Није допуштено да се благајник креће крајњом десном страном тротоара уз зграде, ограде или пословне објекте, јер постоји могућност да нападачи направе заседу у пролазима, хаусторима или улазима зграде и да муњевито изврше напад чак да ни радници обезбеђења не стигну адекватно да интервенишу, а пролазници не схвате о чему се ради.

2.1.2. Пренос новца аутомобилом

Савремено банкарско пословање често има потребе за обезбеђењем и пратњом готовог новца, злата и других драгоцености са једног на друго место, удаљено и по неколико стотина километара, аутомобилом.

Овакав начин обезбеђења и пратње новчаних средстава је уобичајен у савременом банкарском пословању. За свако обезбеђење преноса новчаних средстава мора да се врши безбедносна процена о угрожености преноса, на основу које се израђује план обезбеђења и одређује степен мера заштите.

Када се врши обезбеђење преноса новца, морају да се испоштују посебне процедуре и правила.

За пренос новца аутомобилом, морају да се одреде посебна возила. Возила би требало да буду теренска или путничка, са ојачаном каросеријом. Та возила морају увек да буду исправна и да се води рачуна о редовном сервисирању и техничкој исправности.

Неопходно је да изврши детаљни технички преглед моторних возила пре сваког путовања, уз обавезно присуство возача возила, о чему се сачињава посебан записник.

Такође, обављају се процедуре безбедносне провере свих учесника у обезбеђењу преноса новца.

Возачи возила морају да прођу курс безбедносне инструктаже и обуку за брзу и безбедну вожњу, за израду сталних планова за обезбеђење преноса новчаних средстава, и посебних планова за конкретно обезбеђење када се користе главни или резервни путеви или трасе.

Обавезан је безбедоносни увид у одређене путеве којима се креће возило за преноса новчаних средстава. Посебну пажњу би требало обратити на стање на коловозу, на вијадукте, велике и оштре кривине, недовршене грађевинске објекте поред трасе пута, тунеле, надвожњаке и подвожњаке, на шахте поред пута. Сва ова места морају да се назначе у плану и предоче вођи тима, као потенцијална места за криминални напад. Затим потребно је испоштовати следећа правила:

– Возила која учествују у обезбеђењу пратње новчаних средстава потребно је снабдети уређајима за давање светлосних сигнала за време обезбеђења преноса новца;

– колона возила у пратњи не сме да пресеца колону пешака и не сме да се непланирано задржава;

– савремено банкарско пословање за безбеднији пренос новца захтева да банка поседује „блиндирана“ возила, односно возила са одређеним степеном заштите;

– вођа тима и пратиоци морају да носе кратко и дуго наоружање и да га држе у приправности у возилима у којима прате банчине вредности. У једној екипи, поред вође тима требало би да буде још пет радника службе за обезбеђење преноса са два возила;

– једна од мера заштите преноса и време кретања о коме се упознаје најмањи број радника који је неопходан за извршења конкретног службеног задатка. Кад год је могуће избегавати устаљено време и трасе кретања у циљу безбедности преноса новчаних средстава;

– ако је претпоставка да новац креће из банке и да би га требало допратити до друге банке, поступак би био да вођа тима распореди раднике око возила којим се преносе новчана средства и возила која обезбеђују поменуто возило. Вођа тима са још једним радником допрати благајника да преузме новац из трезора банке и не испушта га из свог видокруга. Када благајник узме новац из трезора, примењује се метода пратња преноса новца пешице до излаза, а након тога вођа тима радио везом ступа у контакт са радницима који обезбеђују возила испред банке, проверава да ли је безбедно да изађу из банке. Када радници потврде да је безбедно да изађу из банке, допрате благајника до возила које је намењено за пренос.

У току вожње возач би требало да буде на опрезу и да брзо реагује у случају да наиђе на инсценирани саобраћајни удес или на лажне полицијске службенике или инсценирану гужву. Сведоци смо догађаја

код нас и у земљама у окружењу, да се криминалне групе довијају разним методама да дођу новца.

Пратиоци и возач би требало да обратe пажњу у току вожње да ли их неко прати, односно да ли се нека кола крећу иза њих, тако да стекну утисак да их та кола прате. Претходно радио везом обавештавају вођу тима шта су приметили, вођа тима констатује чињенично стање, наређује да возила смање брзину кретања или нагло појачавају брзину кретања, да би видели да ли возило повећава или смањује брзину кретања. Ако су сигурни да их возило прати и у возилу седе сумњива лица, о томе обавештава руководиоца службе за обезбеђење преноса новчаних средстава и надлежну организациону јединицу Министарства унутрашњих послова (полицијску станицу), на чијој територији се налазе и од њих траже адекватну стручну и сваку другу помоћ. При томе дају опис кола која их прате, регистарски број кола, опис лица која се налазе у колима и друге потребне информације, да би полицијски службеници адекватно, брзо и ефикасно реаговали и осујетили нападаче.

За време обезбеђења и пратње новчаних средстава, оба возила која су укључена у пратњу, морају да одржавају стални контакт радио везом и да размењују информације интересантне за безбедност. Када се пролази насељеним местима и када је саобраћај густ, вози се брзином којом се онемогућује да се неко убаци између возила са новцем и возила за пратњу. Та брзина је обично мања од брзине којом иду друга возила и не прелази се више од дозвољене брзине регулисане саобраћајним знацима и прописима о безбедности саобраћаја. Уколико се у путу нека кола ипак убаци између возила са новцем и кола која прате возило у коме је новац, онда је пратња дужна да предузме све да та кола избаци из колоне и даље одрже ескортни поредак, тј. возило које води колону – банчино возило – возило које затвара колону.

Међутим, уколико возило које је ушло у колону неће да из ње изађе, тада постоји могућност да оружани напад буде извршен. У том случају, вођа тима радио везом руководи акцијом, примењује адекватну тактику поступања, даје упутства возачима да прво возило стане, а друго возило приближи до возила које је неовлашћено ушло у колону, да бу га непосредно притеснили и онемогућили да побегне са лица места до доласка полицијских службеника. О свему томе обавештава руководиоца службе за обезбеђење новчаних средстава и обавештава полицијску станицу, и чека од њих стручне инструкције и помоћ. Уколико се ради о случајном убацивању и тврдоглавости возача, онда му се објасни поступак наоружане пратње обезбеђења новчаних средстава и посаветује да убудуће то не чини.

Моторна возила којима се врши пренос новчаних средстава, најчешћа су мета криминалним групама које употребљавају експлозивне направе, поготову ако су блиндирана.

Да би се спречиле такве активности криминалних организација, неопходно је предузети превентивне мере:

- возила која се користе за обезбеђење преноса новчаних средстава обавезно остављати у гаражи која је под сталним обезбеђењем;
- редовно контролисати исправност брава и алармних уређаја;
- возила никада не остављати на отвореном простору без надзора и контроле;
- приликом остављања возила, обавезно преконтролисати да ли су сва врата и пртљажник закључана;
- у возилу на видном месту никада не остављати примамљиве предмете;
- поклопац од резервоара увек да буде закључан;
- пре кретања на пут вођа тима и радници задужени за обезбеђење преноса новчаних средстава, требало би да обрате пажњу на непозвана и непозната лица као и постојање непознатог аутомобила у близини аутомобила који се користи за обезбеђење преноса новчаних средстава;
- уколико се примети непозвано или непознато лице или аутомобил, у том случају променити време и маршруту планираног кретања и обавестити о тим појавама руководиоца за обезбеђење преноса новчаних средстава и полицијску станицу.

Наведени начин обезбеђења и пратње банчаних вредности мора да функционише тимски. У тиму мора да се зна **место и улога сваког радника обезбеђења** који је ангажован.

Тим мора да буде састављен од:

- **руководиоца службе за обезбеђење;**
- **вође тима;**
- **возача возила и**
- **радника службе за обезбеђење.**

3. Задаци руководиоца службе за обезбеђење банчаних вредности

У правилницима о организацији и раду службе за обезбеђење новчаних средстава у свакој финансијској институцији и привредним субјектима, набројани су послови и задаци које обављају радници службе за обезбеђење.

Руководилац службе за обезбеђење новчаних средстава непосредно:

– **организује службу и врши детаљан надзор над радницима.** У оквиру те обавезе, постоје две групе послова и то: **организација рада и контролна делатност.**

Организација службе за обезбеђење банчаних вредности је врло деликатан задатак и руководиоца службе је дужан да примени сва своја

стручна знања и све своје организационе способности да служба функционише што ефикасније. Да би била ефикасна, организација службе за обезбеђење новчаних средстава требало би да буде способна да се прилагоди новонасталим ситуацијама у току рада. Чврста и круто постављена организација рада те службе, није одлика савремених принципа безбедносне заштите и захтева послодаваца. Флексибилност у организацији службе за обезбеђење новчаних средстава огледа се у могућностима увођења одређених промена у раду службе, у зависности од конкретних ситуација и у складу са захтевима послодаваца.

Контролна делатност је веома важан задатак руководиоца службе. За постизање пуне ефикасности у раду службе безбедности, неопходно је да руководилац службе организује и спроводи контролну делатност сваког радника службе за обезбеђење. Неопходно је да радници службе обезбеђења буду самодисциплиновани и савесни одговорни на послу који обављају. Међутим, сведоци смо безброј примера свакодневних грешака, кршења прописа и вршења разних кривичних дела запослених радника за време радног времена. Без контроле нема ефикасног рада службе. Због тога је контрола сврстана у један од најзначајнијих задатака руководиоца службе, у циљу ефикасног и законитог рада. Ефикасна контрола постиже се преко низа инструмената, који су организацији рада службе за обезбеђење новчаних средстава.

Контрола се врши увидом у евиденције које служба за обезбеђење банчних вредности мора да води прегледање видео записа и коришћење техничких средстава; запажањем приликом примопредаје материјално–техничких средстава; запажањем вође тимова; запажањем радника службе за обезбеђење; запажањем запослених у банци и другим финансијским институцијама итд.

Преко наведених евиденција и других запажања, руководилац службе може да организује врло квалитетну и ефикасну контролу рада запослених радника службе за обезбеђење банчних вредности. Често питање се поставља да ли руководилац службе мора да заведе тако ригорозну контролу сваког запосленог радника на пословима обезбеђења. Руководилац **мора** да организује такву контролу, јер му је то обавеза и дужност, јер је он најодговорнији за безбедност банчних вредности.

Руководилац обезбеђења, у оквиру свог делокруга рада, сачињава распоред рада:

- врши припрему и предузима мере за реализацију обезбеђења превоза новчаних средстава;
- упознаје раднике са конкретним задатком, местом утовара, трасом кретања, местом истовара, врстом превозних средстава и за кога се пружају услуге обезбеђења пратње новчаних вредности;
- за сваки превоз новчаних средстава сачињава план обезбеђења са свим елементима за кога се пружају услуге, број ангажованих радника, ангажована возила, наоружање, опрема и средства везе;

– одређује трасе кретања за превоз новчаних средстава за сваки конкретни задатак;

– обавештава полицијске станице за сваки превоз новчаних средстава и са њима координира мере безбедности.

У оквиру горе наведеног задатка, руководиоца службе обезбеђења мора да има у виду да криминалне организације располажу са информацијама о најсавременијим техничким средствима које користи служба за обезбеђење преноса новчаних средстава и та своја сазнања користе да би неутралисали дејство техничких средстава обезбеђења. Такође, потребно је да зна да се те групе по правилу темељно и дуго припремају за напад, прикупљају информација које би им омогућиле да своју акцију спроведу што ефикасније и да покушају на све могуће начине да се повежу са радницима који обављају посао обезбеђења или чак са помоћним особљем, да би дошли до информација у вези превоза новчаних средстава.

Да би се активностима криминалних организација и инсајдера из банака и других финансијских институција могло супротставити, руководиоца службе за обезбеђење превоза новчаних средстава мора тесно тајно и јавно да сарађује са полицијским службеницима полицијске станице и оперативцима Безбедносне информативне агенције, који раде на сузбијању криминалних активности. Од њих добијају потребна обавештења и активности криминалних група на тој територији, о њиховим активностима у последње време, о могућим везама и контактима запослених и криминалних група.

Обавеза је руководиоца службе за обезбеђење преноса новчаних средстава да одмах извести надлежне службе о томе шта су његови радници запазили, како би од надлежних служби добио адекватна упутства и стручну помоћ о даљем поступању. Ако се ова сарадња не успостави, а служба обезбеђења самоиницијативно предузме неке радње, може да се догоди служба обезбеђења прекорачи границе својих овлашћења и тиме сама буде доведена у извршење недозвољених радњи. Овакав поступак радника обезбеђења могао би да буде посебно штетан, ако се ради о припремању извршења озбиљног кривичног дела на основу одређених индиција.

У данашњим условима већина земаља света организују одговарајуће службе, које воде рачуна о заштити одређених личности и објеката. Без обзира да ли је ова служба самостална, она је увек тесно повезана са другим службама (полицијом, обавештајном, контраобавештајном, криминалистичком служби, службом безбедности у војсци и сл.).²

Поједине службе обезбеђења не располажу техником, нити потребним знањем и вештином да се успешно носе са савременим облицима

² Ранђеновић, Р.: *Обезбеђење и безбедносна заштитна одређених личности и објеката*, МУП Републике Србије, Институт безбедности, Београд, 1995, страна 46.

организованог криминала, па због тога, да не би дошло до прекорачења овлашћења радника обезбеђења, руководилац службе би требало да, када постоје индиције о припреми неког кривичног дела, одмах успостави контакт са овлашћеним полицијским службеницима и посаветује се о мерама које би требало да предузму радници службе за обезбеђење. Руководилац службе обезбеђења обавља и следеће послове:

– врши испраћај тимова за обезбеђење новчаних средстава и прихват при повратку;

– врши стручно оспособљавање и усавршавање радника, као један од основних предуслова за ефикасан и законит рад службе. Служба за обезбеђење новчаних средстава је професионална служба и као таква мора професионално да обавља поверене јој послове. Под стручном способношћу радника подразумева се његово познавање правила службе у организацији у којој раде. Сваки радник службе за обезбеђење мора да буде упознат са свим законским прописима и правним актима који су од значаја за обављање послова обезбеђења. Тај задатак је стално актуелан. Пошто се закони, законски прописи и акти финансијских институција стално мењају, па служба мора стално да буде и информисана о важећим законским променама. Без тог перманентног усавршавања, служба обезбеђења не може ефикасно и законито да извршава поверене послове.

Најбоље решење за извршење овог задатка би била да се организује стална обука у оквиру службе у коју би били укључени сви радници службе, а која не би ометала редован рад службе. Руководилац службе би требало да направи такав распоред рада да се два пута недељно одржавају предавања на којима би се радници упознавали са новим законским прописима и актуелном безбедносном проблематиком. Поред предавања, потребно је организовати проверавање и оцењивање усвојених знања и вештина, што све има значај на крајњу годишњу оцену сваког радника. Годишња оцена би требало да има утицаја на даље напредовање радника службе за обезбеђење.

Поред тога што би радници за обезбеђење требало да буду стручно оспособљени за обезбеђење банчаних вредности, морају да буду стручно оспособљени у области заштите од пожара и за коришћење противпожарних средстава. Под стручном оспособљеношћу подразумева се да сваки радник обезбеђења мора да заврши обуку у руковању оружјем. Да би се то постигло, радник службе за обезбеђење мора периодично да одлази на вежбе гађања из ватреног оружја и друге тактичке вежбе, а све у циљу што ефикаснијег извршења службеног задатка. Ова обука има за циљ да укључи одређену психолошку обуку како би припремила раднике обезбеђења да хладнокрвно реагују у датим ситуацијама и прибрано и законито употребе ватрено оружје.

Радник обезбеђења који не може да влада својим емоцијама и који се у датим критичним ситуацијама изгуби, збуну, дрхти, уплаши, није у могућности да адекватно обави поверени задатак. У досада-

шњој пракси уочили смо да поједини радници обезбеђења, када су били нападани од стране криминалаца из страха нису употребљавали оружје. Такви радници су за убудуће некорисни за обезбеђење. Психички, тактичко и физички оспособљен радник обезбеђења биће у ситуацији да у тим критичним тренуцима хладнокрвно реагује, позове нападача на предају, упозори га да ће у супротном употребити ватрено оружје. Да би се ово постигло, потребно је врло озбиљно оспособљавање радника обезбеђења. Међутим, због могућности да се нађе у ситуацији да мора да савлада нападача употребом физичке снаге и борилачких вештина, радник обезбеђења мора да похађа обуку специјалног физичког и самоодбране и да у току обуке постигне добре резултате. За обуку такве врсте код нас постоје сасвим повољни услови, у бројним клубовима за самоодбрану где се радници за обезбеђење могу укључити.

Пошто се данас све врло брзо мења и пошто се у свакој области људске делатности уводе новине, потребно је да руководиоци службе обезбеђења буде што боље информисан о свим новинама којима се може повисити квалитет службе. Да би ово постигао, требало би перманентно да користи страну и домаћу литературу, да сарађује са сличним службама у земљи и иностранству, да се повезује са сличним удружењима и државним органима, научним институцијама итд. Затим, потребно је да:

- остварује сарадњу са одговорним лицима која се старају о исправности возила која се користе у обезбеђењу новчаних средстава, брине о њиховој исправности и благовременом сервисирању;

- приликом упућивања на задатак, врши смотру радника, ношењу униформе, опреме, исправност возила и других средстава потребних за обављање послова обезбеђења. Исправност оружја је један од битних фактора за успешно извршење задатка. Ако се оружје запустило, ако се уредно не користи и уредно не подмазује, може да дође до застоја кад је најнепотребније. Иначе, редовну контролу одржавања оружја, безбедности оружја и спремности оружја за употребу, свакодневно врши вођа тима пре него што се крене на извршење задатка;

- прикупља потребне податке од руководиоца тимова и радника ангажованих на обезбеђењу и прослеђује их надређеном руководиоцу и надлежним руководиоцима у полицијским станицама;

- организује вођење евиденција о броју пређених километара за возила, броју радника који учествују и броју проведених сати, и о томе подноси извештај надређеном руководиоцу.

Руководилац службе је дужан да контролише да ли се све евиденције воде правилно. Евиденције имају сврху да региструју све што се догодило, какве мере и радње су предузете по одређеним догађајима, у банкама и другим финансијским институцијама и да се анализирају и поступају по њима. Увидом у ове евиденције, руководиоци службе може да буде информисан и преко њих врши контролну делатност.

Служба обезбеђења за свој рад одговорна је послодавцу. Руководилац службе за обезбеђење новчаних средстава има обавезу да периодично, писмено и усмено извештава руководиоце и послодавце о раду службе обезбеђења, ефикасности њеног деловања, о стању безбедности и евентуалним проблемима који су се дешавали у току обезбеђења преноса новчаних средстава. Из извештаја мора да се виде све активности које је предузимала служба обезбеђења, какви су ефекти њеног рада и предлог мера и активности за побољшање степена безбедности.

Закључак

Готово све земље, у оквиру свог система развијају систем националне безбедности, посебно подсистем који се бави проблематиком безбедности и заштите финансијских институција, односно њиховом заштитом од савремених ризика и претњи као што је организовани криминал.

Овај подсистем, због мноштва спољног утицаја, није лако уклопити у поједностављене обрасце, као што је случај са неким другим подсистемима националне безбедности. Тај систем намеће неопходност да његови основни субјекти објективније сагледавају чиниоце њиховог практичног функционисања и у том смислу вредновање оспособљености и ефикасности овог подсистема у супротстављању организованом криминалу у најразличитијим облицима кроз реализацију безбедносне заштите финансијских институција и активности.

Под финансијским институцијама подразумевају се банке, поште, мењачнице и велики трговински центри, који располажу великом количином домаћег новца и стране валуте, те су због тога посебно интересантне криминалним организацијама.

Број напада на возила којима се превози новац је у порасту. Организоване криминалне групе су добро наоружане, користе експлозив и уз подршку инсајдера и високо софистицираних уређаја, релативно лако долазе до веће количине новца.

Мере, радње и поступке које су раније предузимале службе за обезбеђење у заштити финансијских институција, нису у потпуности дале очекиване резултате у обезбеђењу преноса новчаних средстава, због чега су извршавана бројна разбојништва у протеклих неколико година.

Зато је, ради ефикаснијег и ефективнијег обезбеђења преноса банчних вредности, неопходно узети у обзир све потребне процене, ризике и претње, стриктно се придржавати тактичних начела приликом пратње новчаних средстава, стручно оспособити и опремити припаднике службе обезбеђења као и препоруке међународних организација, ради усклађивање правних прописа на домаћем и међународном плану.

Литература:

1. Бошковић, М.: *Физичко обезбеђење*, Бодех, Београд, 1985.
2. Ђорђевић, О.: *Лексикон безбедности*, Партизанова књига, 1986.
3. Мандић, Г.: *Систем обезбеђења и заштите*, Факултет цивилне заштите, Београд, 2004.
4. Матић, Г.: *Основи физичко-техничког обезбеђења*, Привредна комора Србије, 2006.
5. Матић, Г.: *О проблему обезбеђења и заштите транспорта новца, злата, културних добара и других вредних предмета*, Правни информатор, Београд 2007.
6. Пајковић, Д.: *Обезбеђење одређених личности*, МУП-а РС, Београд, 2003.
7. Рађеновић, Р.: *Обезбеђење и безбедносна заштита одређених личности и објеката*, МУП-а Републике Србије, Институт безбедности, Београд, 1995.
8. Симић, Р., Бошковић М.: *Физичко-техничка заштита*, Институт безбедности, Београд, 1991.
9. Стојановић, С., Пејановић, Ј., и Лаковић, В.: *Угрожавање и физичко-техничка заштита*, Институт за политичке студије, Београд, 2007.

Abstract: *Financial institutions have always been confronted with a permanent issue of protecting the safety of money, securities, and other valuables, both during their storage and their transportation.*

Due to the changes in the money transfer regime, criminal groups often plan robberies during transportation. They find it easier to perpetrate this offence during the transportation than when the valuable goods are stored in a vault, usually protected by a well-organized security system.

Security personnel are required to ensure the safety of transferring money from a bank and to prevent any attempted attacks, using all available coercive means, including firearms, in keeping with legal provisions.

Key words: *bank securities, modalities of securing escort and money transfer, in-service training and development.*

Мр Синиша ДОСТИЋ
МУП Републике Србије

Организација и надлежност граничних полиција у региону западног Балкана

УДК: 351.746.1(497)

Апстракт: Гранична полиција, као један у низу субјеката безбедности граница, представља значајну баријеру свим недозвољеним активностима на државној граници, а нарочито у систему суверениставања прекограничном организованом криминалу. Данас, када се криминалци користе све софистициранијим методама и средствима, некад се узме у обзир и њихова прекогранична увезаност, неминовно је да ефикасност у раду, овој субјекта безбедности, осим од нивоа међународне полицијске сарадње, у мноштво зависи и од усклађености организација и надлежности, првенствено у региону западног Балкана.

Кључне речи: организација и надлежности граничне полиције, западни Балкан, безбедности граница, имплементација управљања границом.

Увод

Регион западног Балкана обухвата све некадашње републике СФРЈ, осим Словеније, односно Хрватску, Босну и Херцеговину, Србију, Црну Гору и Македонију, као и Албанију. Можда баш захваљујући свом геостратешком положају, у централном делу југоисточне Европе, на овим просторима, кроз историју, а и данас, константно су се укрштале интересне сфере Запада и Истока, што је често доводило до сукоба различитих врста и интензитета.

Распадом бивше Југославије и стварањем шест нових држава, створено је око 5.000 километара нових међународно признатих државних граница. Ове границе требало би ефикасно контролисати, а у исто време и омогућити да се преко њих неометано путује и тргује. Међутим, због своје порозности, ове границе су данас постале нова интересна сфера, али овај пут за делатност међународних организованих криминалних група. Балканска мафија је већ одавно остварила оно о чему теже сви пројекти за будућност Балкана – мултиетичност својих мрежа и релативизацију државних граница.¹

¹ <http://www.aimpress.ch/dos/archive> од 29. 10. 2007. године.

Како би спречили „преливање“ организованих криминалних делатности, на своју територију, Европска Унија је уложила и улаже значајна средства у кадровске и инфраструктурне капацитете субјекта безбедности, како на својим спољним границама, тако и на границама у региону западног Балкана. У том погледу, посебна пажња је посвећена јачању капацитета граничних полиција.

Граничне полиције у свету су организоване на различите начине, у зависности од: друштвене и политичке уређености земље, историјског наслеђа, дужине и облика државне границе, конфигурације терена на граници, као и најизраженије проблематике у појединим регионима. Милитарни систем обезбеђења државне границе који се базира на линијском концепту обезбеђења, превазиђен је и није у примени у развијеним земљама Европе, као ни у земљама у окружењу, јер је у прошлости био у функцији заштите државне границе од потенцијалног агресора. Данас, у примени је полицијски систем обезбеђења државне границе, базиран на линијско – дубинском концепту, чији је циљ борба против прекограничног организованог криминала.² Иако је у претходном периоду доминирала организација у облику граничних стража (нпр. Пољска гранична стража), граничних служби (нпр. Државна гранична служба БиХ), жандармеријских јединица, карабињера или других састава, данас је искључиво општеприхваћена организација у облику граничних полиција, односно управа граничних полиција, сектора и слично.

Без обзира на облике организације, основне функције граничне полиције су контрола прелажења и обезбеђења државне границе, у циљу сузбијања свих облика прекограничног криминала, тероризма, контрола кретања и боравака странаца, као и решавање питања азила. С обзиром на основне функције граничне полиције, као и на савремене безбедоносне изазове и претње на државним границама, које утичу на њих, у наставку рада биће описана организација и надлежност граничних полиција у региону западног Балкана.

1. Босна и Херцеговина

Припадници *Граничне полиције БиХ*³ контролишу и обезбеђују границу БиХ, чија укупна дужина износи 1.551 km, од тога 594 km према Србији и Црној Гори и 957 km према Републици Хрватској. Граница

² Достић, С.: *Улога граничних полиције у борби против тероризма људима, Безбедност* бр. 03/2007, стр. 157.

³ *Законом о измјенама закона о Државној граничној служби*, који је ступио на снагу 18. 4. 2007. године, назив Државна гранична служба БиХ је промењен у Гранична полиција БиХ. Наведено према: „*Службени гласник БиХ*“, број 25/07, од 30. 3. 2007. године.

према суседним државама састоји се од копненог дела, који је у највећем проценту заступљен, речног дела (током реке Саве) и морског дела (Неум). На државној граници, према суседним државама, налази се 88 граничних прелаза, од чега 55 међународних (укључујући и четири међународна аеродрома у БиХ), те 34 гранична прелаза за погранични промет.⁴

Успостављањем граничне полиције, Босна и Херцеговина је добила прву мултиетничку агенцију за спровођење закона, задужену за заштиту границе и безбедност ваздушних лука, а у циљу осигурања суверенитета, територијалног интегритета, политичке независности и међународног субјективитета. Гранична полиција БиХ се налази у саставу Министарства безбедности БиХ, а у њен састав улазе припадници сва три конститутивна народа у БиХ, у процентуалном односу који се одређује на основу пописа становништва из 1991. године. Све јединице Државне граничне полиције су у потпуности мешовитог састава и сви припадници могу да обављају дужности на свакој тачки дуж границе.

Државном граничном полицијом БиХ руководи директор, који има једног заменика и једног помоћника за организацију и операције, који су такође, из сва три конститутивна народа. У свом саставу Гранична полиција БиХ има: Главни уред, 6 теренских канцеларија – уреда (Грахово, Чапљина, Вишеград, Бијељина, Градишка и Ваздушна лука Сарајево), Централни истражни уред, јединице (постројбе), специјализоване јединице (постројбе), Центар за обуку у Суходолу код Сарајева и остале организацијске јединице дефинисане *Правилником о унутрашњој организацији*.⁵ На основу наведеног може се констатовати да Гранична полиција БиХ има три организациона нивоа: локални (јединице или постројбе), регионални (Теренски уреди или канцеларије) и централни ниво (Главни уред или канцеларија).

У послове из надлежности Граничне полиције БиХ, убрајају се:

1. Спровођење одредби *Закона о надзору и контроли преласка државне границе*,⁶
2. спровођење одредби *Закона о кретању и боравку страница*;
3. спречавање, откривање и истраживање дела која су прописана кривичним законима у БиХ када:
 - а) су та кривична дела усмерена против безбедности државне границе или против извршења послова и задатака из надлежности Граничне полиције; или

⁴ http://www.granpol.gov.ba/organizacija_i_upravljanje_od_10_5_2008_godine.

⁵ http://www.granpol.gov.ba/organogram_od_10_5_2008_godine.

⁶ Према подацима ДГС БиХ, у периоду од 2000. до 2004. године, у покушају илегалног преласка државне границе БиХ, ухваћено је укупно 2.530 лица, од тога 2000. год. 78 лица, 2001. год. 230 лица, 2002. год. 390 лица, 2003. год. 957 лица и 2004. год. 875 лица. Наведено према: Презентација ДГС БиХ, – регионални семинар „Иззови у борби против илегалних миграција са оперативної ілегитиміа“ – одржан на Брду код Крања, 14. 6. 2005. године.

- б) се та кривична дела морају гонити у складу са одредбама о злоупотреби јавних исправа које служе као доказ идентитета, о путној исправи и обавези поседовања визе, те одредбама о кретању и боравку странаца и азилу, уколико су почињена приликом преласка државне границе; или
- в) та кривична дела обухватају превоз робе преко државне границе чији промет није дозвољен, робе без службеног одобрења или у случају важеће забране, уколико је Граничној полицији додељена дужност надзора таквог одобрења и забране на основу другог прописа или административног споразума с органима за такво гоњење; или
4. спречавање, откривање и истраживање других кривичних дела на захтев надлежног органа;
5. спречавање, откривање и истраживање:
- а) прекршаја који су прописани *Законом о надзору и контроли преласка државне границе, Законом о кретању и боравку странаца и азилу*; или
- б) других прекршаја на захтев надлежног органа;
6. пружање полицијске подршке организацијским јединицима у склопу Министарства безбедности у спровођењу *Закона о кретању и боравку странаца и азилу* и других важећих прописа из ове области;
7. предузимање мера заштите ваздушног цивилног саобраћаја и безбедности просторија међународних аеродрома у БиХ;
8. осигуравање своје организационе јединице од опасности;
9. давање стручног мишљења правосудним органима и другим институцијама, на њихов захтев, а везано за веродостојност докумената који су кориштени или су се намеравали користити за прелазак државне границе;
10. извршавање и других послова прописаних законом и другим прописима.⁷

Осим што је била прва јединствена државна служба за спровођење закона, Гранична полиција БиХ се у фази оснивања, сусретала и са релативно новим надлежностима и процедурама, с обзиром да БиХ, све до 1992. године и признања од стране Уједињених Нација, није имала успостављене граничне прелазе (осим на аеродрому Бутмир у Сарајеву) јер се граничила са бившим републикама СФРЈ Хрватском, Црној Гором и Србијом.

Илегалне миграције и трговина људима су основни проблеми са којима се у свом досадашњем раду сретала Државна гранична служба БиХ. Сложено уређење БиХ, досадашња контрола њене границе од стране осам државних органа, затечена законска регулатива и недоношење нових законских прописа, те недовољна сарадња надлежних државних органа, били су „плодно тле“ да БиХ постане транзитна земља или полазна дестинација за масовне илегалне миграције и трговину људима.⁸

⁷ <http://www.granpol.gov.ba/nadleznosti> Granične policije BiH од 10. 5. 2008. године.

⁸ Спахић, Н.: „*Осврћ Државне граничне службе БиХ на стање у области илегалних миграција и трговине људима*“, *Secutitas* бр. 2/2002, стр. 149.

Важно је напоменути и да је Гранична полиција БиХ одређена за координатора и носиоца регионалне активности, које имају за циљ заједничку борбу, откривање и сузбијање свих криминалних радњи везаних за илегалне миграције и трговину људима, које се одвијају у оквиру Регионалног центра за борбу против прекограничног криминала у југоисточној Европи (SECI центар).

2. Хрватска

Припадници *Управе за границу*, која се налази у саставу Равнатељства полиције МУП-а Хрватске, контролишу и обезбеђују државну границу Хрватске укупне дужине 3.332 km, од чега копнену границу чини 1.669,5 km речну границу 1021,5 km и морску границу 950 km. Република Хрватска је према суседним државама, успоставила укупно 189 граничних прелаза, од тога: 118 међународних, 60 пограничних и 11 међудржавних.⁹

Управу за границу чине следеће организационе јединице: Одјел (одељење) за заштиту државне границе, Одјел за сусједне земље, Одјел за незаконите миграције, Одјел поморске и аеродромске полиције, Центар за обуку водича и дресуру службених паса, Мобилна јединица за provedбу (спровођење) надзора државне границе и Прихватни центар за странце. Радам Управе за границу руководи начелник, коме у раду помажу помоћници. На локалном нивоу, у оквиру полицијских управа, формиране су мешовите полицијске станице и специјалне полицијске станице (постаје), које могу да буду постаје граничне, аеродромске и поморске полиције.¹⁰ За разлику од Граничне полиције БиХ, која на регионалном нивоу има своје регионалне центре, а на локалном нивоу има јединице (постројбе), Управа за границу нема регионалне центре, већ одељења у оквиру полицијских управа, док су им полицијске станице (постројбе), мешовитог састава и налазе се, такође, у оквиру полицијских управа.

У главне послове из надлежности Управе за границу, убрајају се:

- руковођење, координирање и надзирање рада граничне полиције, која ради на пословима заштите и надзора копненог дела државне границе, на рекама;
- учешће у утврђивању и решавању повреда државне границе;
- пружање стручне помоћи полицијским управама и брига о усавршавању припадника граничне полиције;

⁹ <http://www.mup.hr/organizacija> од 10. 5. 2008. године

¹⁰ Наведено према: Презентација Граничне полиције Хрватске, Регионални семинар „Изазови у борби против илегалних миграција са оперативної перспектив“, одржан на Брду код Крања, 14. 6. 2005. године.

- предлагање нових метода у организацији рада и одабирање техничке опреме за контролу и надзор државне границе;
- учешће у раду међународних комисија и других тела, као и израда међународних уговора и њихово спровођење;
- праћење, усмеравање и надзирање рада граничне полиције на пословима контроле преласка државне границе на путним, железничким и речним граничним прелазима, као и визног режима;
- праћење стања незаконитих миграција и предлагање мера за контролу законитости боравка странаца;¹¹
- надзирање извршавања присилних удаљења странаца из државе;
- учешће у решавању статусних питања странаца;
- праћење, усмеравање и надзирање послова везаних за граничну контролу на поморским и ваздушним граничним прелазима, безбедности на мору и заштити ваздушног саобраћаја;
- учешће у поступку утврђивања граничних инцидената на мору и повредама ваздушног простора Републике Хрватске;
- учешће у поступку разријешавања ванредних догађаја у цивилном ваздушном саобраћају, несрећа и авио незгода;
- обављање послова прихвата и смештаја странаца којима су прекршајни или кривични судови изrekli правоснажне мере протеривања из Републике Хрватске;¹²
- надзирање и усмеравање стручног усавршавања службеника који раде на обуци водича и дресури службених паса и
- спровођење циљаних и планираних појачаних мера, уз помоћ техничких уређаја, контроле путника, превозних средстава и ствари на државној граници, у унутрашњости државног подручја, а ради спречавања и откривања прекограничног криминала, као и незаконитог уласка и боравка путника.¹³

Досадашње активности Управе за границу су се заснивале на „Програмским смјерницама МУП-а Р. Хрватске за раздобље од 2004–2007. го-

¹¹ У току 2004. године, у Хрватској је забележено повећање од 1.010 илегалних прелазака, у односу на 2003. годину (3.428), што чини укупно 4.438 илегалних прелазака, а процесуиране су укупно 4.093 особе, од којих највише држављана Словеније 3.057, држављана тадашње Државне заједнице СЦГ 463, држављана БиХ 448, држављана Мађарске 32 и осталих 93. Када се упореде подаци за извештајни период 2005. године, долази се до податка да се број илегалних прелазака државне границе Хрватске, у односу на 2004. годину, повећао за 52% и износи 1.534. Процесуиране су укупно 4.833 особе, од чега највише држављана Словеније 3.567, држављана тадашње Државне заједнице СЦГ 821, држављана БиХ 341, држављана Мађарске 22 и осталих 82. Наведено према: Презентација Граничне полиције Хрватске, Регионални семинар „Изазови у борби против илегалних миграција са ојерајивної іледитија“, одржан на Брду код Крања, 14. 6. 2005. године.

¹² У Прихватном центру за странце, у периоду од 1997. године, када је основан, па до 2005. године, укупно је смештено 10.339 страних држављана. Наведено према: <http://www.mup.hr/organizacija> од 10. 5. 2008. године.

¹³ <http://www.mup.hr/nadleznosti> од 10. 5. 2008. године.

дине“, а које су се, у овој области, базирале на безбедности, надзору и чувању државних граница у складу са стандардима Европске Уније и шенгенским критеријума.¹⁴ У овом периоду, Управа за границу је значајно ојачала кадровску структуру, спроводила програме специјалистичких обука за своје припаднике, прилагодила европским правилима вршење граничне контроле у ваздушном, поморском и железничком саобраћају, набавила савремену технику за надзор државне границе и успоставила нови информациони систем, повезан са државама чланицама Европске Уније.

3. Македонија

Укупна дужина државне границе Републике Македоније, према суседним државама, износи 766 km, од чега је копнена граница у дужини од 717 km, док „плава граница“ Македоније износи 49 km, и обухвата површину три језера: Охридског, Преспанског и Дојранског.¹⁵

Гранична полицију Македоније налази се у саставу МУП-а Републике Македоније, Сектора за граничне послове и миграције, кога чине четири одељења, и то: Одељење за граничне прелазе и надзор државне границе, Одељење за операције, Одељење за подршку граничних полицијских операција и Одељење за административну и логистичку подршку.¹⁶

На регионалном нивоу, у оквиру Сектора за граничне послове и миграције, постоје четири регионална центра за граничне послове: Запад, Исток, Север и Југ (по један према свакој суседној држави), док се њено главно седиште налази у Скопљу. У саставу регионалних центара, на локалном нивоу, налази се 7 полицијских станица за контролу преласка државне границе (4 полицијске станице за контролу друмских граничних прелаза, 2 за контролу на железници и један за контролу на аеродрому) и 11 полицијских станица за обезбеђење државне границе.¹⁷

У надлежности Сектора за граничне послове и миграције, убрајају се:

– контрола прелажења државне границе на постојећим граничним прелазима;

– обезбеђење „зелене“ и „плаве границе“ Македоније;¹⁸

¹⁴ <http://www.policija.hr/mup.hr/smjernice> од 10. 5. 2008. године.

¹⁵ Наведено према: Презентација Граничне полиције Македоније, Регионални семинар „Изаови у борби против илегалних миграција са ојерајивној ідешија“, одржан на Брду код Крања, 14. 6. 2005.

¹⁶ http://www.mvr.gov.mk/granicna_policija од 14. 4. 2008. године.

¹⁷ <http://www.mvr.gov.mk/organizacija> од 14. 4. 2008. године.

¹⁸ У току првих девет месеци 2004. године, од македонских пограничних органа, спречена су укупно 1.372 лица у покушају илегалних прелазака, што представља три пута

- спречавање граничних инцидената;
- борба против свих облика прекограничног криминала;
- предузимање неопходних мера на спречавању илегалних миграција и трговине људима.¹⁹

У имплементацији „Националне стратегије за интегрисано управљање границама“, Гранична полиција Македоније је добила значајну материјалну и финансијску помоћ међународних организација као што су: UNHCR, ICMPD, Мисија EUMM, UNDP и ИОМ. Спровођењем мера предвиђених Стратегијом, Гранична полиција Македоније је у знатној мери прилагодила своје активности европским стандардима.

4. Албанија

Укупна дужина државне границе Албаније износи 1.094 km, од чега копнени део границе чини 626 km, морски 316 km, речни 78 km, док је на 73 km државна граница на језерима. Република Албанији је према суседним земљама успоставила 24 међународна гранична прелаза, и то: 18 на копну, 5 на мору и један гранични прелаз на аеродрому (Тирана).²⁰

Гранична полиција Албаније налази се у саставу Министарства унутрашњих послова Републике Албаније, односно Дирекције државне полиције. Граничном полицијом Албаније управља Централна управа граничне полиције, сачињена од три одељења, и то: Одељења за копнену границу, Одељења за границу на мору и Одељења за граничне прелазе.

На регионалном нивоу функционишу канцеларије граничне полиције, које се налазе у саставу полицијских управа опште надлежности. На локалном нивоу, гранична полиција Албаније организована је у

више у односу на исти период претходне 2003. године, када су, у покушају илегалног преласка државне границе, спречена 404 лица. Од 1.372 лица, 1.242 лица била су држављани Албаније, 32 лица држављани Македоније, 12 лица држављани Бугарске, 6 лица држављани Индије, по 3 лица држављанина Румуније и Молдавије и 77 остали. Највећи број покушаја илегалних прелазакa регистрован је према Албанији и износи 524. У извештајном периоду регистрован је 1.181 илегални прелазак, што представља повећање у односу на исти период претходне 2003. године, када су регистрована 973 илегална преласка. У току 2005. године, од стране македонских пограничних органа, регистрован је укупно 1.181 илегални прелазак, што је 21,4% више у односу на 2004. годину када су регистрована укупно 973 илегална преласка. У илегалном преласку затечена су укупно 574 лица, од којих је највећи број је дошао са територије Грчке. Наведено према – <http://www.mvr.gov.mk> од 13. 6. 2007. године.

¹⁹ Исто.

²⁰ Наведено према: Презентација Граничне полиције Албаније, Регионални семинар „Изазови у борби против илегалних миграција са оперативної перспектив“, одржан на Брду код Крања, 14. 6. 2005.

оквирима 21 полицијског комесаријата, који се састоје од: станица граничне полиције за копнену границу, станица поморске и речне граничне полиције и станица за граничне прелазе.²¹

Послове и задатке Гранична полиција Албаније обавља у складу са: *Уставом* Албаније, потписаним и ратификованим билатералним и мултилатералним споразумима са владама суседних држава, *Законом о полицији* и *Законом о заштити државне границе*. У складу са наведеном правном регулативом, у главне послове и задатке, из надлежности Граничне полиције Албаније, убрајају се:

- контрола прелажења државне границе према суседним земљама;
- обезбеђење државне границе према суседним земљама;
- обезбеђивање неопходних услова за легално прелажење државне границе за странце и албанске грађане;
- предузимање ефикасних мера на спречавању илегалних прелазача људи и шверца разних врста роба;
- борба против илегалних миграција;
- сарадња са земљама из окружења у борби против прекограничног криминала;
- спречавање граничних инцидената;
- издавање и провера виза, на граничним прелазима;
- спречавање улазака у Албанију страних држављана у случајевима када они не испуњавају услове у складу са важећим законским прописима;
- координација припадника граничне полиције на контроли прелажења и обезбеђењу државне границе.²²

Гранична полиција Албаније успоставила је заједничку контролу државне границе, на мору, према Италији, а са припадницима грчке граничне полиције одржава редовне контакте на локалном нивоу. Са Црном Гором Албанија је укинула визни режим и потписала Споразум о заједничкој борби против прекограничног криминала. Влада Републике Албаније потписала је и са командом КФОР-а на Косову, технички споразум о сарадњи и координацији на контроли и обезбеђењу границе између Албаније и Косова.

5. Црна Гора

На предлог Владе Црне Горе, а у складу са одлукама тадашњег Врховног савета одбране и Савета министара Државне заједнице Србије и Црне Горе, Гранична полиција МУП-а Републике Црне Горе је крајем 2003. године, преузела од Војске Државне заједнице СЦГ, по-

²¹ Исто.

²² Исто.

слову обезбеђења државне границе²³ у укупној дужини од 782 km, од чега на копнени део отпада 534 km, на море 170 km, на језера 50,5 km и на рекама 28 km, и од тада реализује пројекат сопственог система граничне безбедности.²⁴

Гранична полиција Црне Горе налази се у саставу Управе полиције,²⁵ којом руководи директор. У оквиру Управе полиције, Гранична полиција Црне Горе егзистира као *Сектор граничне полиције*, у којем на локалном нивоу функционишу станице граничне полиције и пловне јединице.

У главне послове и задатке, из надлежности Сектора граничне полиције Црне Горе, убрајају се:

- обезбеђивање ефикасног и целовитог система контроле и надзора државне границе, ради очувања унутрашње безбедности;²⁶
- адекватна контрола кретања и боравка страних држављана;
- ефикасан проток људи и роба;
- предузимање ефикасних мера у борба против илегалних миграција и трговине људима;
- спречавање свих облика прекограничног криминала.²⁷

Као транзитна и туристичка земља, чији географски положај погодује миграционим токовима, у условима када су погранична контрола и надзор државне границе прешле у надлежност МУП-а Црне Горе, уважен је општеприхваћени стандард у овој области, да безбедност граница буде под цивилном контролом. У оквиру напора за решавање миграционих токова и спречавање илегалних миграција, првобитно Управа за државну границу и пограничне послове, а затим Сектор за

²³ Полицијски послови су и обезбеђивање државне границе и вршење граничне контроле. Наведено према: *Закон о полицији*, „Службени гласник РЦГ“, број 28/2005, од 5. 5. 2005. године.

²⁴ <http://www.revijad.cg.yu> од 18. 4. 2008. године.

²⁵ Одлуком Владе Црне Горе основана је Управа полиције, Гранична полиција Црне Горе се налазила у саставу Службе јавне безбедности, под именом Управа за државну границу и пограничне послове коју су чинила два сектора: Сектор за границу и Сектора за пограничне послове. Наведено према: Члан 18. тачка 11. *Уредбе о изменама и допунама Уредбе о организацији и начину рада државне управе Црне Горе* од 19. 10. 2005. године.

²⁶ Активности граничне полиције су имале значајан допринос на очувању безбедносног амбијента. У извештајном периоду, за 2006. годину, гранична полиција је: открила 105 фалсификованих путних исправа, евидентирала 65 недозвољених прелазака државне границе, спречила 360 илегалних прелазака државне границе, открила 314 лица по расписаним потерницама, пронашла и одузела 26 комада разног наоружања, 34.088 боксова цигарета, 164 моторна возила, 18 пловила, 797.350 евра, као и знатну количину кријумчарене робе. Наведено према: Излагање Директора Управе полиције на седници Одбора за безбедност и одбрану Скупштине РЦГ, дана 23. 4. 2007. године <http://www.gom.cg.yu/police/vijesti> од 18. 4. 2008. године.

²⁷ Презентација Граничне полиције Црне Горе, Регионални семинар „Изазови у борби против илегалних миграција са оперативної перспективой“, одржан на Брду код Крања, 14. 6. 2005. године.

граничну полицију, непосредно су спроводили закључене билатералне споразуме о реадмисији, са протоколима за њихово спровођење.

Активности Сектора граничне полиције, на плану сузбијања илегалних миграција, као једног од најважнијих облика прекограничног организованог криминала, углавном су усмерене на:

- откривање фалсификованих путних исправа, виза и других докумената на граничним прелазима,
- спречавање и откривање илегалних миграната ван граничних прелаза у илегалном преласку државне границе;²⁸
- легалност боравка и кретања странаца на територији Црне Горе;
- предузимање мера према странцима као што су отказ боравка, депортовање до граничних прелаза или прихватилишта за странце;
- реадмисија својих држављана из других земаља;
- сарадња и размена информација са граничним полицијама суседних земаља.²⁹

Гранична полиција Црне Горе у континуитету остварује веома добру сарадњу са граничним полицијама суседних земаља, на локалном, регионалном и централном нивоу, а пре свега са Међународним снагама безбедности на Косову, КФОР-ом и УНМИК-ом, граничном полицијом Албаније, граничном полицијом Италије у Барију, граничном полицијом Хрватске, са којом заједно врше надзор границе на Превлаци, у складу са Протоколом о привременом режиму уз јужну границу између две државе, граничном полицијом БиХ, као и са граничном полицијом наше земље.

6. Србија

Република Србија, посматрајући са геополитичког аспекта, граничи се са осам држава. Постоји условна подела на „старе“ границе, наслеђене од претходне Југославије и „нове“ настале након формирања

²⁸ У току 2004. године МУП-а Црне Горе, Управа за државну границу и пограничне послове, према страним држављанима, предузела је укупно 868 мера, од чега 639 прекршајних пријава, што је у односу на 2003. годину 57% више (406), 162 кривичне пријаве, што је у односу на 2003. годину 24% мање (200) и евидентирано је укупно 647 отказа боравка, што је у односу на 2003. годину 110% више (203). У току 2004. спречено је укупно 363 илегалних прелазака, што је 68% више, у односу на 2003. годину (216), од чега на граничним прелазима је спречено 57, а дубинском контролом 306 илегалних прелазака. Такође, у 1.695 случајева страним држављанима није дозвољен улаз у Црну Гору, што је 48% више у односу на 2003. годину (1.145). Укупно је регистровано 612 илегалних прелазака, што је 800% више у односу на 2003. годину (77). У току 2004. године, из Црне Горе, највише је депортовано држављана Албаније 1.158, са Косова 104, Румуније 24, БиХ 10, Украјине 8, Индије 7, Бугарске 2 и по један држављанин Хрватске, Молдавије и Француске. Наведено према: Презентација Граничне полиције Црне Горе, Регионални семинар „Изазови у борби против илегалних миграција са оперативне истраживачке тачке гледишта“, одржан на Брду код Крања, 14. 6. 2005. године.

²⁹ Исто.

и међународног признања нових држава од бивших југословенских република Македоније, Босне и Херцеговине и Хрватске.³⁰

Укупна дужина државне границе Републике Србије, према суседним државама, износи 2.351,8 km, од чега: према *Мађарској* износи 174,7 km, *Румунији* износи 547,9 km, према *Бујарској* износи 360,4 km, према *Албанији* износи 113,5 km, према *Македонији* износи 283,1 km, према *Босни и Херцеговини* износи 363,2 km, према *Хрватској* износи 259,3 km и према *Црној Гори* износи 249,5 km. Значајно је истаћи и да кроз Србију протичу *три међународне њловне реке*: Дунав, Тиса и Сава. Дунав би требало посебно напоменути јер представља међународни пловни пут, од чега кроз Србију протиче у дужини од 591 km и плован је целим својим током, од 1433. пловног километра (Бездан), до 850 пловног километра (Прахово). Од ушћа реке Нере до тремеђе Србије, Румуније и Бугарске, у дужини од 230 km, река Дунав чини границу између Србије и Румуније. Од Нештинске аде (1.295 пловних km), до Бездана (1.425 пловних km), у дужини од 130 km, Дунав чини апроксимативну границу са Хрватском.³¹

На основу одлука надлежних државних органа, у 2004. години, од стране МУП-а Републике Србије, обављене су припремне активности за преузимање послова обезбеђења државне границе од тадашњих Граничних јединица Војске Државне заједнице СЦГ. За непосредну реализацију наведених послова, у складу са Наредбом министра унутрашњих послова, формиран је Оперативни штаб МУП-а, који је 2005. године, према усвојеном Акционом планом између Војске и МУП-а, имао непосредни задатак да координира целокупним активностима на преузимању послова обезбеђења државне границе према суседним државама. Преузимање послова обезбеђења државне границе, од стране Војске СЦГ, отпочело се јануара 2005. године, на граници са Републиком Мађарском, а окончано је јануара 2007. године, преузимањем границе према Македонији, чиме је заокружен процес демилитаризације државне границе. Крајем јула 2007. године успостављене су станице граничне полиције за контролу преласка државне границе и станице граничне полиције за обезбеђење државне границе, према Црној Гори, чиме је МУП-а Републике Србије, Управа граничне полиције, у потпуности успоставила ингеренције из своје надлежности, на државним границама према суседним државама.

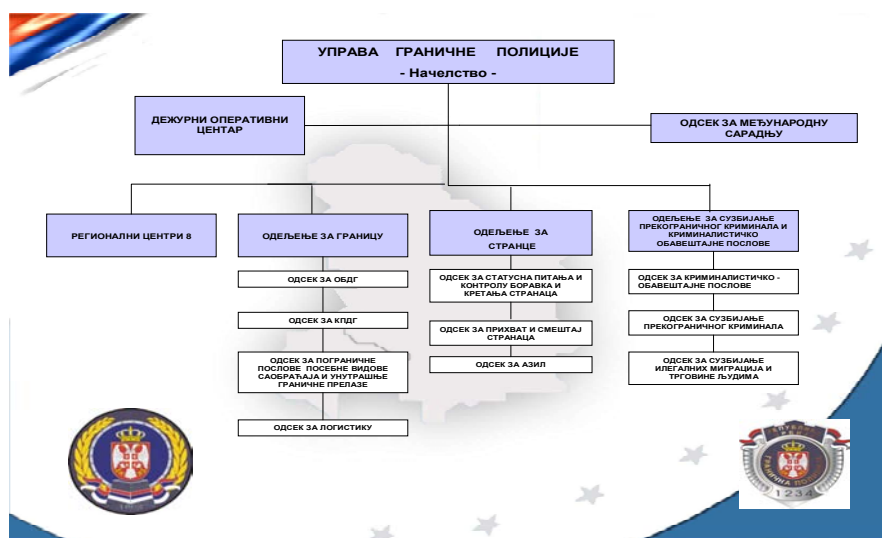
Требало би напоменути да контролу преласка државне границе и обезбеђење државне границе на делу са Албанијом и на делу државне

³⁰ Државна граница према Босни и Херцеговини и Хрватској још увек није дефинисана, односно није обављено разграничење, па се граница према наведеним државама третира као апроксимативна.

³¹ *Сирашеија иншејрисаној ујрављања јраницом Републике Србије*, „Службени гласник РС“ број 71/2005.

границе са Македонијом обављају припадници међународних снага (КФОР), стационираних на АП КиМ,³² у складу са Резолуцијом Савезне безбедности Уједињених Нација 1244.

Управа граничне полиције је интегрални део МУП-а Републике Србије, тј. Дирекције полиције и представља јединствену, централизовану, хијерархијски успостављену организациону јединицу, са јединственим руковођењем. У саставу Управе граничне полиције налазе се организационе јединице: Одељење за границу, Одељење за странце, Одељење за сузбијање прекограничног криминала и криминалистичко-обавештајне послове, Одсек за послове међународне сарадње и преводилачке послове и Дежурни оперативни центар граничне полиције (шема 1).³³

Шема 1. Организација Управе граничне полиције МУП-а Републике Србије

На регионалном нивоу, у оквиру Управе граничне полиције, функцио-нишу Регионални центри граничне полиције према суседним државама, које чине: Одсек за контролу прелажења државне границе, Одсек за обезбеђење државне границе, Одсек за сузбијање прекограничног криминала,

³² Савезна влада је, на основу члана 99. тачка 1. Устава СРЈ донела Уредбу о контроли преласка административне линије према Косову и Метохији, којом су прописани услови за прелазак лица преко административне линије према КиМ, њихово кретање и боравак на административној линији и мере које могу предузети против лица која илегално прелазе, крећу се и бораве на административној линији. Наведено према: „Службени лист СРЈ“, бр. 41/02.

³³ МУП Републике Србије, Управе граничне полиције: Презентација организације и надлежности Управе граничне полиције, Београд, 2008. године.

илегалних миграција и трговину људима, Група за криминалистичко-обавештајне послове, Мобилна јединица и Дежурна служба (шема 2).³⁴

Шема 2. Организација Управе граничне полиције МУП-а Републике Србије на регионалном нивоу

Осим наведених организационих јединица у саставу Управе граничне полиције, дубинско обезбеђење државне границе обавља и 19 приграничних полицијских управа, преко одељења и одсека пограничне полиције, за странце, сузбијање илегалних миграција и трговине људима. Одељења и одсеци организационо и хијерархијски припадају подручним полицијским управама и над њима Управа граничне полиције има функционалну надлежност, односно, координирајућу, усмеравајућу и контролну надлежност.

Сагледавањем организације у оквиру Управе граничне полиције може се констатовати да је систем управљања успостављен на два начина: непосредно – према регионалним центрима, односно државама суседима и станицама граничне полиције за контролу прелажења и обезбеђења државне границе и посредно, односно функционално – према одељењима и одсецима у полицијским управама.

У главне послове и задатке, из надлежности Управе граничне полиције, убрајају су:

– непосредна организација и обављање послова контроле преласка државне границе на граничним прелазима (контрола путних исправа и виза, утврђивање идентитета лица, контрола превозних средстава и

³⁴ Исто.

предмета чије је преношење преко државне границе забрањено или је под посебним режимом);³⁵

- обезбеђење државне границе;³⁶
- контрола путника у међународном ваздушном саобраћају;
- координирање, усмеравање и контрола спровођења послова дубинског обезбеђења државне границе, изван граничног појаса у приграничним полицијским управама;
- контрола легалности боравка и статусних питања странаца на читавој територији Републике Србије;³⁷
- сузбијање прекограничног криминала, илегалних миграција и трговине људима;³⁸
- сарадња и пружање информација другим државним органима у националним оквиру и остваривање сарадње са граничним службама суседних и трећих земаља;
- пружање потребних информација држављанима Србије, странцима и другим корисницима;
- други послови утврђени прописима.

Гранична полиција, као интегрални део МУП-а Републике Србије, у свом раду и поступању користи одређена нормативна акта општег карактера, као што су *Закон о полицији*,³⁹ *Закон о ујравном постојуку*, *Кривични законик*, *Закон о кривичном постојуку*, *Закон о прекршајима*, *Закон о јавном реду и миру*, *Закон о преласку државне границе и*

³⁵ У 2007. години 67 лица је спречено у илегалном преласку државне границе, на подручју граничних прелаза, док је са улаза – излаза враћено 23.624 лица, која нису испуњавала опште или посебне услове за улазак – излазак са територије Републике Србије. Наведено према: МУП Републике Србије, Управа граничне полиције – *Годишњи извештај о раду за 2007. годину*, Београд, 2008.

³⁶ Полицијски службеници станица граничне полиције које врше послове обезбеђења државне границе, у 2007. години, у илегалном преласку државне границе ухватили су 487 лица. Спречен је илегалан прелазак 191 лица.

³⁷ У 2007. години на територији Републике Србије откривено је 874 страна држављана који су на недозвољен начин ушли у Републику Србију, што у односу на 2006. годину (1270) представља смањење за око 31%. У 2007. години, највећи број мера, због недозвољеног преласка државне границе, предузет је према држављанима Албаније и то 39% (332) од укупног броја (874).

³⁸ У току 2007. године поднете су 34 кривичне пријаве за извршено кривично дело Трговина људима из члана 388. *Кривичног Законика*, што је умањење за око 10% у односу на 2006. годину, када је поднето 37 кривичних пријава за исто кривично дело. Откривено је 1.776 фалсификованих путних исправа, виза и других докумената, као и фалсификованог новца у износу од 167.090 евра и 1700 америчких долара. Спречено је илегално изношење из земље 915.825 евра, 23.600 америчких долара и 20.000 швајцарских франака. Ефикасно су предузимане и мере на сузбијању кријумчарења оружја, опојне дроге и шверца акцизних роба. Пронађено је и привремено одузето 129.351,4 грама опојне дроге, 180 комада оружја, 3.152 комада муниције, 54.080 боксова цигарета, 253 крадена возила, као и већа количина техничке и друге робе.

³⁹ *Закон о полицији*, „Службени гласник“ бр. 101/05.

крейшању у граничном појасу,⁴⁰ Закон о крейшању и боравку сиранаца, нови Закон о њиховим исправама,⁴¹ нови Закон о азилу,⁴² Закон о њоморској и унутрашњој њловидби и други. У наредном периоду очекује се доношење нових закона који морају да буду усклађени са стандардима Европске Уније, као што су: Закон о заштити државне границе и Закон о сираницима, чији су нацрти урађени и прослеђени у скупштинску процедуру.

Усвајањем *Сираницима интегрисаној управљања границом*⁴³ створени су услови за правно регулисање сарадње унутар граничних служби, сарадње између граничних служби и међународне сарадње у складу са стандардима Европске Уније,⁴⁴ као и за покретање процедура за доношење нових билатералних споразума, односно, тамо где је то из практичних разлога могуће, прилагођавање постојећих. *Сираницима интегрисаној управљања границом* је структурирана у три нивоа: основни документ, секторске стратегије (МУП-а – Управа граничне полиције, Министарство финансија – Управа царина, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде – Ветеринарска инспекција и Фитосанитарна инспекција) и функционалне стратегије. Функционалне стратегије у систему интегрисаног управљања границом представљају области у којима постоји заједнички интерес више граничних служби. Области које су дефинисане заједничким функционалним стратегијама су: обука (основне процедуре у раду свих служби, људска права, страни језици, правила понашања и комуникације), инфраструктура (изградња и одржавање објеката), опрема (употреба савремене опреме), информационе технологије и телекомуникациони системи (ефикасно коришћење и увезивање за потребе свих субјеката безбедности граница).

Сарадња са другим граничним полицијама, првенствено са суседним државама, одвија се кроз одржавање редовних месечних састана-

⁴⁰ Закон о њреласку државне границе и крейшању у граничном појасу, „Службени лист СРЈ“ бр. 24/94, 28/06 и 68/02.

⁴¹ Закон о њиховим исправама, Службени гласник бр. 90/2007 од 1. 10. 2007. године.

⁴² Закон о азилу, „Службени гласник“ бр. 109/07, ступио на снагу 1. 4. 2008. године.

⁴³ Влада Републике Србије усвојила је дана 26. 1. 2006. године *Сираницима интегрисаној управљања границама, а Акциони њлан за имплементацију*, наведене Стратегије, донет је 1. 6. 2006. године. Стратегија је документ којим Република Србија утврђује политику у области успостављања система интегрисаног управљања границом, одређује оквире за израду сагласних и синхронизованих секторских стратегија и планова имплементације, дефинише улоге и одговорности државних субјеката, идентификује стратегијске циљеве и утврђује основне правце акције у процесу успостављања и остваривања дугорочне одрживости и стабилности успостављеног система безбедности граница.

⁴⁴ Из разлога практичног и ефикасног управљања државним границама, у региону западног Балкана, Европска комисија је 2004. године израдила „*Регионалне смернице за интегрисано управљање границама*“, које представљају базу за активности овог регионалног пројекта. Наведено према: *Уједињено за интегрисано управљање границама у земљама западног Балкана*, Директорат Европске комисије за администрирање помоћи земљама западног Балкана (AIDCO), стр. 10.

ка и, по потреби, ванредних контаката, на граничним прелазима.⁴⁵ На овим контактима учешће у раду узимају и припадници других организационих јединица МУП-а Републике Србије, најчешће из одељења и одсека криминалистичке полиције приграничних полицијских управа, као и одељења и одсека пограничне полиције за странце, сузбијање илегалних миграција и трговине људима.

Као посебан вид сарадње на локалном нивоу, можемо истаћи и одржавање састанака локалних, односно секторских мешовитих граничних комисија, као и главних комисија за решавање граничних инцидената, које функционишу у складу са споразумима са Мађарском, Румунијом и Бугарском. Уведени су и други облици сарадње, као што је заједничка канцеларија наших и румунских пограничних органа на граничном прелазу Ђердап, док је у припреми отварање такве канцеларије на једном од прелаза према Македонији. При одређеном броју амбасада постоје официри за везу (Аустрије, Италије, Немачка, САД, Велика Британија). Такође, постоји сарадња и на нивоу региона (западни Балкан, југоисточна Европа и др.) која се најчешће манифестује кроз одржавање регионалних конференција на министарском нивоу и нивоу руководилаца граничних полиција.⁴⁶ На последњој оваквој конференцији, одржаној у Будви у периоду од 21–23. 2. 2008. године, потписани су протоколи о одржавању редовних састанака, на локалном, регионалном и централном нивоу, између представника граничних полиција МУП-а Републике Србије, са једне, и Министарства унутрашњих послова и јавне управе Црне Горе и Министарства унутрашњих послова Македоније, са друге стране.

Битно је истаћи и да је у сарадњи са другим службама и различитим међународним организацијама, више од две трећине укупног састава граничне полиције похађало је различите врсте обука, курсева и семинара, а нарочито се у том погледу истичу EAR, IOM, OSCE, ICMPD, DCAF, UNDP, UNHCR, Пакт за стабилност у југоисточној Европи и Hans Seidel фондација. Спроведене едукације су у знатној мери утицале на унапређење квалитета обављених послова припадника Управе граничне полиције и њиховом прилагођавању европским стандардима.

⁴⁵ У периоду од 2001–2007. године укупно је одржано 26802 контаката са суседним пограничним органима, што по годинама износи: 2001. – 1.681 контакт, 2002. – 2.384 контакт, 2003. – 3.491 контакт, 2004. – 5.039 контаката, 2005. – 4.698 контаката, 2006. – 4.490 контаката, 2007. – 5019 контаката.

⁴⁶ На нивоу министара унутрашњих послова Албаније, Македоније, Црне Горе, БиХ и Србије, а у складу са DCAF-овим програмом безбедности граница под називом „Лекције научене у успостављању система граничне безбедности“, одржавају се годишње прегледне конференције шефова служби за безбедност граница. Прва годишња прегледна конференција одржана је у Словенији, у фебруару 2004. године, друга у Скопљу у фебруару 2005. године, трећа у Сарајеву у фебруару 2006. године, четврта у Дубровнику, фебруара 2007. године, а пета у Будви у фебруару 2008. године. Конференције се одржавају у циљу усклађивања законских оквира и оперативних поступања, унапређења свих облика прекограничне сарадње и усвајања стандарда Европске Уније у области безбедности граница. Одржавање следеће конференције предвиђено је 2009. године у Београду.

Закључак

Имајући у виду сложеност задатака који се обављају на државној граници, јасно је да решавање проблема у погледу безбедности граница западног Балкана, у многоме зависи од ефикасне сарадње граничних полиција, али и њихове сарадње са осталим субјектима безбедности граница (царина, граничне инспекције и други). Да би се циљ остварио, потребно је да руковођење граничним полицијама, њихова организација и надлежности, у систему државне управе, буду у складу са концептом Интегрисаног управљања границама, који представља склоп активности оријентисаних на решавање стратешких и практичних изазова управљања границама.

Посматрајући организацију граничних полиција у региону западног Балкана, уочава се тренд на успостављању приближно сличних структура и процедура које се спроводе приликом контроле прелазења и обезбеђења државне границе, како би се адекватно одговорило на све изазове, које пред њих постављају разни облици прекограничног организованог криминала. Актуелна и општеприхваћена је она организација која се састоји од централног, регионалног и локалног нивоа. Оваква организација је последица деловања истих организација (DCAF, OSCE, ICMPD и др.), које су биле ментори у формирању граничних полиција и њиховом прилагођавању рада европским стандардима, као и усвојених упутстава и смерница за интегрисано управљање границама у овом региону.

Мере које спроводе граничне полиције, из домена своје надлежности, у региону западног Балкана неопходно је сагледавати као део система за очување безбедних и отворених граница земаља. Успостављање ефикасног система безбедности граница, истовремено, доприноси и унапређењу међународног саобраћаја, као и сузбијању и пресецању токова прекограничног организованог криминала.

У оквиру међународне сарадње граничних полиција у региону западног Балкана, потребно је превазићи разлике у постојећим правним регулативама и подстаћи потписивање међународних споразума о прекограничној сарадњи, затим појачати оперативне капацитете, побољшати техничку опремљеност, хармонизовати образовање и стандардизовати процес обуке припадника граничних полиција. Наведене активности потребно је спроводити у циљу: одржавања контаката између руководиоца граничних полиција на централном, регионалном и локалном нивоу, организовања мреже официра за везу, успостављања интегрисаних граничних прелаза и оснивања заједничких патрола, израде анализе ризика, организовања специјалистичких обука за руководиоце граничних полиција на свим нивоима, подстицања и извођења заједничких операција, организовања заједничког управљања операцијама и координирања истрага у вези кривичних дела прекограничног организованог криминала.

Литература:

1. Достих, С.: Улога граничне полиције у борби против илгалних миграната, Безбедност бр. 03/2007.
2. *Годишњи извештај о раду за 2007. годину*, МУП Републике Србије, Управа граничне полиције, Београд, 2008.
3. *Материјали са Пење годишње министарске прегледне конференције*, МУП Републике Србије, Управа граничне полиције, Будва, 21–23. фебруара 2008.
4. *Национална стратегија Интегрисаног управљања границом Републике Србије*: Службени гласник РС број 71/2005.
5. *Презентације Граничне полиције БиХ, Граничне полиције Хрватске, Граничне полиције Македоније, Граничне полиције Албаније и Граничне полиције Црне Горе* Регионални семинар: „Изазови у борби против илгалних миграција са оверрајивног гледишта“, одржан на Брду код Крања, 14. 6. 2005.
6. *Презентација организације и надлежности Управе граничне полиције*, МУП Републике Србије, Управе граничне полиције, Београд, 2007.
7. Спахић, Н.: „Осврћ Државне граничне службе Босне и Херцеговине на стање у области илгалних миграција и илгалних миграната“, *Secutitas* бр. 2/2002.
8. *Упутство за интегрисано управљање границама у земљама западне Балкана*: Директорат Европске комисије за администрирање помоћи земљама западног Балкана (AIDCO), Женева, октобар 2004.
9. *Уредба Савезне владе о контроли преласка административне линије према Косову и Метохији*, Службени лист СРЈ, бр. 41/2002.
10. *Уредба Владе Црне Горе о изменама и допунама Уредбе о организацији и начину рада државне управе* од 19. 10. 2005.
11. *Закон о полицији*, Службени гласник Републике Србије, бр. 101/2005.
12. *Закон о полицији*, Службени гласник Републике Црне Горе, бр. 8/2005.
13. *Закон о људским правима*, Службени гласник РС, бр. 90/2007.
14. *Закон о изменама закона о Државној граничној служби*, Службени гласник Босне и Херцеговине, бр. 25/07 од 30. 3. 2007.
15. *Закон о азилу*, Службени гласник РС, бр. 109/2007, ступио на снагу 1. 4. 2008.
16. <http://www.mvr.gov.mk> од 13. 6. 2007. године.
17. <http://www.aimpress.ch/dos/archive> од 29. 10. 2007. године.
18. <http://www.revijad.cg.yu/rubrika> од 18. 4. 2008. године.
19. <http://www.gom.cg.yu/police/vijesti> од 18. 4. 2008. године.
20. http://www.granpol.gov.ba/organizacija_i_upravljanje од 10. 5. 2008. године.
21. <http://www.granpol.gov.ba/organogram> од 10. 5. 2008. године.
22. <http://www.granpol.gov.ba/nadleznosti> Граничне полиције БиХ од 10. 5. 2008. године.
23. <http://www.mup.hr/organizacija> од 10. 5. 2008. године.
24. <http://www.mup.hr/nadleznosti> од 10. 5. 2008. године.
25. <http://www.policija.hr/mup.hr/smjernice> од 10. 5. 2008. године.

Abstract: *Border Police, as the most significant subject of border security, presents a great barrier to all improper activities at state border, especially in the system of confronting crossborder organized crime. Nowadays, when criminal groups and individuals use much more sophisticated methods and means, and when we have in mind the crossborder connectivity, efficiency of this security subject depends to a large extent on the level of international police cooperation in Western Balkan region.*

Key words: *organization, competence, Border Police, Western Balkan, border security, integrated border management.*

Доц. др Драгана КОЛАРИЋ
Криминалистичко-полицијска академија Београд

Кривично дело убиства детета при порођају у Кривичном законику Србије

УДК: 343.622

Апстракт: Кривични законик Србије има четири привилегована убиства међу којима се налази и кривично дело убиства дејетета при порођају, познато још као чедоморство. Бројне су контроверзе које се шире око овог деликта. Прва се односи на ишњање правне основа због које се ово дело има смањити као лако убиство. Друга се тиче расправе да ли би требало признати шири круг услова који могу привилеговати да делују на мајку породиљу поред поремећаја изазваног порођајем. Даље, дилема постоји и око времена извршења овог кривичног дела, тј. како би требало тумачити употребљени израз законодавца „за време порођаја или непосредно после“? Различита схватања изазива и ишњање поремећаја тј. какав је он по својој природи и да ли има простора за примену одређених одредаба Кривичног законика Србије које се односе на неурачунљивост, односно битно смањену урачунљивост. На крају све ове дилеме ошварају најважније ишњање, а то је да ли би ово кривично дело требало да буде привилеговано?

Кључне речи: Убиство, чедоморство, поремећај изазван порођајем, новорођенче, мајка, кривично дело, Кривични законик Србије.

Увод

Привилегованим убиством сматра се лишавање живота другог лица које је извршено под посебним околностима које делу дају лакши вид. Ова убиства се, по својим обележјима, разликују од обичног и квалификованог убиства, што оправдава њихово засебно регулисање у *Кривичном законнику* и засебно проучавање. И поред тога што кривични законници свих земаља убиство дефинишу као једно од најтежих кривичних дела, ипак постоји једнодушан став да извесна одузимања туђег живота, због посебних људских и животних околности, заслужују посебан статус. Те ретке ситуације би требало правно издвојити, јер у мањој или већој мери, умањују тежину кривичног дела убиства и одговорност њихових учиниоца, што убиство чини лакшим или привилегованим.

Кривични законик Србије сва привилегована убиства дефинише као засебна кривична дела. То су: убиство на мах (члан 115), убиство детета при порођају (члан 116), лишење живота из самилости (члан 117) и нехатно лишење живота (члан 118).

Од свих облика кривичног дела убиства, детеубиство или чедоморство како још називају убиство детета при порођају, је имало врло специфичну еволуцију. Историјски посматрано, мењао се однос према овом кривичном делу. Од кривичног дела које је најстрожије кажњавано (смртном казном и набијањем на колац) до убиства на које се од почетка XVIII века почело блаже гледати, што је довело до „ублажавања пеналитета“¹ и у кривичним законцима. Данас се поново налазимо у фази преиспитивања исправности ставова који привилегујуће гледају на ово убиство. Наш законодавац овом убиству јасно и недвосмислено даје статус привилегованог. Међутим, све више у савременом кривичном праву долази до изражаја нејединствен став у односу према овом делу. Негде се третира као убиство блиског сродника (обично или тешко) без уважавања некаквих посебних психичких својстава мајке, док друга законодавства праве разлику између брачне и ванбрачне деце, па су тако убиства ванбрачне деце привилегована у односу на брачну децу, што је свакако, израз дискриминаторског става према ванбрачној деци. По нашем мишљењу, већ сам израз „брачног“ или „ванбрачног“ детета може изазвати, код удате жене, тешкоће у доказивању, јер се може родити код постојећег брака и дете, зачето ван брачног односа. Из тих разлога, али наравно на првом месту из разлога сузбијања дискриминације, најбоље се показују она решења која не помињу брачност или ванбрачност детета. На овом месту интересантно је подсетити се решења које је постојало у Кривичном законнику Немачке. Код њих је лишење живота брачног детета за време порођаја квалификовано као обично убиство, док је лишење живота ванбрачног детета за време порођаја или непосредно после, било привилеговано. Као што видимо и немачко кривично законодавство је имало, дуго времена, једно потпуно неприхватљиво решење. Данас је одредба, која регулише убиство ванбрачног детета при порођају, укинута, што значи да се више не праве разлике између брачне и ванбрачне деце. По њиховом мишљењу, таква одредба више није актуелна а изузетна ситуација мајке која убија дете (брачно или ванбрачно) при порођају или одмах након порођаја, може се узети у обзир кроз § 213. који регулише убиство на мах и друге лакше случајеве убиства.²

¹ Живановић, Т.: *Основи Кривичног права Краљевине Југославије*, посебни део, Београд, 1938. година, стр. 37.

² Schönke, A., Schröder, H.: *Strafgesetzbuch, Kommentar*, Verlag C.H. Beck, München, 2001, стр. 1671.

Постојеће легислативно решење, у Кривичном законнику Србије, отвара неколико општих, теоријских питања и наравно, одређени број практичних, конкретних питања која су значајна са становишта примене ове одредбе у пракси. Најзначајније теоријско питање односи се на разлоге привилеговања овог кривичног дела или питање основа за „блажије“³ кажњавање. На ово се нужно надовезује питање, ако прихватимо ову норму, да ли порођај може да доведе до поремећаја који ће у кривичноправном смислу заслужити блажи третман. Да будемо прецизнији, дилема постоји у погледу тога да ли поремећај мора да буде искључиво резултат порођаја или се узимају у обзир и други аспекти као што је нпр. утицај средине, окружења тј. услова који су повезани са порођајем.⁴ Овде се појављује и низ потпитања. Прво, да ли је на овај начин право полно поларизовано. Друго, постоји и критички став према томе да је дефиниција чедоморства ограничена на убијање тек рођеног детета, а не и на друго старије дете.⁵

Ова и многобројна друга питања биће предмет наше опсервације. Нажалост, судска пракса је код овог кривичног дела врло оскудна. Убиство детета при порођају се све мање и мање појављује што је вероватно резултат контроле зачећа и и могућности легалног побачаја.⁶

Ойравданосї̄ блажеї̄ кажњавања

Покрет за блаже кажњавање мајке, која убије своје дете, нарочито се опажа у другој половини XVIII века, у оквиру учења школе природног права чији представници указују на постојање олакшавајућих околности због чињенице да је дело продукт стицаја околности које стварају специјално психичко стање коме породиља подлеже.⁷

Препознајемо два основа који су дошли до изражаја као разлози блажег третмана овог кривичног дела. То су: заштита породичне части и посебно психичко стање жртве. Посматраћемо најпре први основ.

Романска законодавства, а нарочито италијанско, налазила су разлог за блаже кажњавање овог деликта у тзв. „*scusa della causa d'onore*“.⁸ Тако је Бекарија (*Cesare Bonesana Beccaria*) у свом делу „О злочинима и казнама“ поред осталог навео: „Убиство дејетиа је уједно

³ Живановић, Т.: *op. cit.*, стр. 37.

⁴ Wilson, W.: *Criminal law-doctrine and theory*, London, 2003, стр. 395.

⁵ Ashwort, A.: *Principles of Criminal Law*, Oxford, 1999, стр. 293.

⁶ Трешњев, А.: *Привилејована убиство у кривичном законнику Србије*, Зборник радова Ново кривично законодавство-дилеме и проблеми у теорији и пракси, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2006, стр. 164.

⁷ Марковић, И.: *Кривично дело убиства дејетиа при порођају*, ЈРКК, бр. 2/98, Београд, стр. 56.

⁸ По нашем слободном преводу то би био „опрост у случају одбране части“.

последица неизбежне противречности, у коју је сављена једна личност, која је било услед слабости или услед принуде попустила. Ко се налази између срама и смрти једнога бића, неспособној да осети болове, како да не преживи ову смрт неизбежној беги, којој би били изложени она и несрећни њлог?⁹ Иначе, Кривични законик Италије из 1930. године је по угледу на старија законодавства, регулисао кривично дело чедоморства, називајући га *чедоморство због части*.¹⁰ Данас, тај члан (578) се зове „чедоморство у условима материјалне и моралне запуштености“ што значи да се променио и правни основ привилеговања.¹¹ Међутим, и данас у неким земљама Јужне Америке блажа инкриминација је мотивисана заштитом породичне части, тако да је привилегија начелно ограничена на ванбрачну децу док је круг извршилаца знатно шири. Наиме, сем мајке, то могу да учине и њени родитељи, па и други сродници, ако се може претпоставити да ће ванбрачним рођењем детета бити нарушена и њихова част.¹²

Главно обележје ове теорије је страх од стида, који има породиљу да снађе када се сазна за њено незаконито дете. Дакле, и овде улогу игра психички моменат тј. стање страха. С обзиром да се овај разлог налази код неударних жена, већина законодавстава је, у том периоду, ограничила квалификацију дела на неудару мајку. Али, како се то оправдано истиче, дешавало се да и удата жена, услед „грешне и недозвољене“ љубави обремени, и желећи да сачува своју част и част своје породице подлегне психичкој депресији и изврши убиство. У том смислу није требало фаворизовати законски само неудару жену јер и неударта и удата су једнако грешиле, вређале своје моралне дужности, удата према мужу, а неударта према својој породици и сродницима.¹³

Већ смо поменули да су стара законодавства, која су прихватала теорију „*scusa della causa d'onore*“, знатно проширила круг лица која се могу појавити као извршиоци овог кривичног дела. Ако се ради о прикривању срамоте и очувању части, онда изгледало је логично, обухватити сва остала лица која су, сем мајке, могла бити руковођена мотивом очувања части мајке, дома и породице. Мало смо скептични, када је у питању ово решење, поготово ако оно и данас живи у неким државама. Мајка породиља је та која се огрешила о морал и гледа да затури

⁹ Миљковић, М.: *О убиству, с обзиром на реформу кривичног законика*, Београд, 1910. година, страна 66.

¹⁰ Први пут оваква одредба унета у Кривични закон 1889. године у члан 369. и она је простирала *causa d'onore* на онога, који убије дете да би спасао своју сопствену част, част жене, мајке, потомака у низлазној линији, кћери усвојене или сестре.

¹¹ На италијанском *Infanticidio in condizioni di abbandono materiale e morale*. Инкриминација је замењена законом бр. 442 од 5. августа 1981. године. *Codice penale a cura di Raffaele Marino, Napoli, 1987, стр. 199.*

¹² Вековић, В.: *Неке дилеме у вези са кривичним делом убиства деце при порођају*, Зборник радова Правног факултета у Приштини, Приштина, 1996. год. страна 206.

¹³ Миљковић, М.: *op. cit*, стр. 68.

траг своје срамоте. Природно је да ће узбуђење код ње, услед порођаја, да порасте. А родитељи или муж, иако осећају угрожавање своје породичне части, ипак могу са више присебности примити тај ударац.

Дрући основ који доводи до блажег кажњавања и који је прихваћен у већини модерних кривичних законодавстава везује се за *йосебна йсихичка својства мајке*, тј. истиче се да сам физиолошки процес порођаја (услед порођајних болова и узбуђења) производи изванредан поремећај равнотеже између душевних и телесних функција, те се сматра, да се мајка породилца услед те психичке и физичке неуравнотежености налази у неком стању смањене урачунљивости.¹⁴ Овај разлог је резултат новијег посматрања, док је „*scusa della causa d'ono*“ првобитни разлог и куд и камо старијег порекла. Видели смо да је круг извршилаца у првом основу знатно шири него у другом основу, где то може бити само мајка детета (власторучно кривично дело – *delicta propria*). У земљама које прихватају овај основ привилеговања (користићемо синтагму коју мање више користе сва законодавства „*йоремећај изазван йорођајем*“ законска композиција се ослања на врло неодређене и непрецизне појмове.

Упоредноправно посматрајући државе, сходно њиховом односу према овом кривичном делу, можемо поделити на оне које имају „разумевања“ за поступке мајке и с тога, такву ситуацију привилегују у односу на обично убиство (Аустрија, Швајцарска, Италија, Норвешка, Шведска, Финска, Руска федерација, Шпанија, Бугарска), на оне земље код којих ово убиство није привилеговано убиство, већ се оно расправља по одредбама о обичном убиству (француски *Code pénal*) прави разлику на *meurtre* и *assassinat*, али он уопште и не узима убиство деце као дело *suí generis*) и на земље англосаксонског правног система (Енглеска, Канада, неке државе САД-а) код којих чедоморство представља алтернативу могућој оптужби за тешко убиство (*murder*).

У нашем позитивном кривичном законодавству прихваћен је други основ привилеговања, који узима у обзир поремећај мајке приликом порођаја. Иначе, у теорији се истиче да је тај основ у последње време дискредитован и да велики значај има социјални притисак који настаје након доласка детета на свет, попут финансијских захтева и неодговарајућег стамбеног смештаја. Тиме се не оспорава да неке жене пате од поремећај повезаних са пост-порођајним синдромом. Тако је у Енглеској, Краљевски колеџ за психијатрију, инсистирао на законском признању постојања широк социјалних и ситуационих фактора, који изазивају стање поремећаја код мајке, неограничавајући се само на порођај. У складу са тим, Комитет за ревизију кривичног права је препоручио усвајање дефиниције чедоморства, која би обухватала и деловање порођајног синдрома, али и узимала у обзир утицај

¹⁴ Ibidem, стр. 67.

околине или стрес који је настао у околностима након порођаја.¹⁵ Ово становиште указује да се разлози за извршено чедоморство, у новијој теорији, траже и у неким другим околностима везаним за порођај, а не само и искључиво у чину порођаја.

Наишли смо на предлоге у теорији да се, *de lege ferenda*, елемент „поремећај изазван порођајем“ замени другим термином „стање изазвано порођајем“. Такво решење рецимо постоји у *Кривичном законнику Швајцарске*. Убиство детета (*Kinderstötung*) заузима своје место у члану 116. *Законика Швајцарске*. Према садашњем стању, за овај облик убиства, кажњава се мајка која убије своје дете током порођаја или за време док се још налазила *пог утицајем стања* изазваног порођајем. Док се законодавац у Србији не одлучи да, у будућности, ову одредбу прошири другим условима, који могу имати привилегован карактер и утицати на мајку–породиљу да изврши ово кривично дело, сматрамо да поштовање начела законитости и његов сегмент *lex stricta* указују да је интенција законодавца да се узме у обзир поремећај изазван порођајем, а не поремећај изазван порођајем или неким другим условима, нпр. социјално-економским. Нашу тврдњу учвршћује и већ поменути предлог Комитета за ревизију кривичног права у Енглеској. То значи да и у овој земљи садашња одредба о чедоморству не дозвољава узимање у обзир и других фактора који могу довести до поремећаја. Проширење законских услова који привилеговано делују могуће је учинити само законом.

Намера нашег законодавца је очигледно да сузи поље примене овог члана само на ситуације поремећаја изазваног порођајем, не узимајући у обзир и друге околности које би, по појединим мишљењима израженим у теорији, требало да имају привилегујући карактер. Став законодавца прати и судска пракса која истиче да неуротичне сметње након порођаја, настале због рођења ванбрачног детета и несређени односи у животу извршиоца, не представљају поремећај изазван порођајем (Врховни суд БиХ Кж. 869/75).¹⁶ Али ни став судске праксе није јединствен. Тако је Врховни суд Хрватске, по нашем мишљењу, погрешно када је у пресуди навео да осећање напуштености, сукоба са родитељима супруга, одбацивање из домаћинства супруга, те страх од будућности код душевно просечне, али примитивне жене која се родила и живела у потпуно примитивној средини, може изазвати стање несналажења и безизлазности, душевну конфузију и на тај начин навести мајку да лиши живота своје тек рођено дете, и такву ситуацију квалификовао као убиство детета при порођају (Врховни суд Хрватске, Кж. 2571/64).

¹⁵ Ashwort, A: *Principles of Criminal Law*, op. cit, p. 293.

¹⁶ Трешњев, А: *Привилегована убиства у кривичном законнику Србије*, op. cit, стр. 164.

Појам кривичног дела и основни елементи

Појам чедоморства можемо посматрати са два аспекта, кривично-правног и судско-медицинског.

Кривичноправно одређење полази од *законске формулације* и према њему, убиство детета при порођају постоји када мајка лиши живота своје дете за време порођаја или непосредно после порођаја, док код ње траје поремећај изазван порођајем. Битна обележја ове инкриминације се односе на извршиоца овог кривичног дела, објекат радње и време извршења. Извршилац овог кривичног дела може бити само мајка детета или још прецизније мајка-породиља. Ово кривично дело се односи на један кратак временски интервал који обухвата само време порођаја или период непосредно после. Објекат радње је само новорођенче. Оно се штити од почетка порођаја до прекида физиолошке везе са мајком (пупчане врпце) и непосредно после тога.

Са судскомедицинског становишта чедоморство је убиство новорођенчета од сопствене мајке за време или ускоро после порођаја. Сходно томе, за постојање дела чедоморства морају бити испуњена три неопходна услова. Први, да је зачетак намерно усмрћен од своје мајке. Други је, да је исти зачетак био жив рођен. И трећи је, да је усмрћени плод новорођенче.¹⁷ Судско-медицинско вештачење код чедоморства се огледа у прегледу мајке, као субјекта кривичног дела ради утврђивања порођаја и прегледа детета као објекта кривичног дела.¹⁸ Због тога је код овог кривичног дела улога судско-медицинског вештака од пресудне важности.

Полазећи од законске дефиниције кривичног дела јасно нам је да се користе појмови који су неодређени, непрецизни и у том смислу, у кривичноправној теорији изазивају различита мишљења. Посебна дилема постоји када је у питању стање поремећаја. Који су то поремећаји које изазива порођај код породиље? Да ли уопште такав поремећај постоји и ако постоји колико може да траје? Да ли се такав поремећај јавља код сваке породиље? Односно да ли је законодавац пошао од необориве претпоставке по којој се траумом порођаја увек изазива стање поремећености?

Поремећај изазван порођајем

Поремећај изазван порођајем представља елемент бића кривичног дела убиства детета при порођају. Као такав мора бити наведен у чиничном опису дела, јер је саставни део радње извршења и, доследно томе, мора да се утврди узрочна веза између порођаја и поремећаја

¹⁷ Миловановић, М.: *Судска медицина*, Београд, 1933. година, стр. 277.

¹⁸ Марић, Ј., Лукић, М.: *Правна медицина*, Београд, 1998. година, стр. 320.

(ВСС у решењу Кж. II-70/83 од 18. фебруара 1983. године). Мајка лишава живота своје дете за време порођаја или непосредно после порођаја док код ње траје поремећај изазван порођајем. Очигледно под законском формулацијом „док код ње траје поремећај изазван порођајем“ законодавац подразумева да се ради о поремећају узрокованим искључиво порођајем. С обзиром да он не даје довољно јасну и прецизну дефиницију овог конститутивног елемента кривичног дела, формирала су се различита мишљења.

Највећи број судско-медицинских стручњака поремећај о којем говори законодавац квалификује као правну конструкцију, а не као медицински феномен. Тако, Михаило Лукић истиче да посматрајући са медицинског становишта, тумачење поремећаја на ком се базира кривично дело убиства детета при порођају, не постоји медицинско образложење на којем би се могла базирати привилегија у кривичном поступку. Статистички подаци детаљно прикупљени и свестрано обрађени показују да ни једна мајка која је желела дете није услед порођаја дошла у такво стање поремећаја које се наводи у кривичном закону у коме би могла да убије своје новорођенче. Према томе, акт порођаја сам по себи не доводи до поремећаја у којем може да се изврши убиство детета ако већ постоје инфантицидогени фактори. По истом мишљењу, на формирање инфантицидогеног фактора код чедоморке, искључиво утичу спољни фактори као што су: осећање срама, осећање усамљености, изгубљености и одбачености од средине у којој живи, економска несамосталност, социјално-економски мотиви и сл. Мајка не чини чедоморство због тога што мрзи своје дете, или због неког поремећаја изазваног самим актом рађања, она то чини намерно у жељи и циљу свог психичког смирења, решења кризе и будућег нормалног битисања у својој старој средини.¹⁹ У вези са овим, у литератури срећемо податак да је приликом изгласавања *Кривичног законика из 1951. године* др Луначек истакао да је под својом контролом имао око 50.000 порођаја и да никада није регистровао такав поремећај изазван порођајем који би имао за последицу убиство детета.²⁰

Под појмом поремећаја који је предвиђен у инкриминацији кривичног дела убиства детета при порођају, законодавство подразумева онај поремећај који настаје самим актом рађања, услед претрпљених болова, губитка крви, малаксалости, опште физичке и психичке немоћи и исцрпљености, све у склопу посебних спољашњих фактора који утичу на психичко стање породиље, смањујући њену способност за расуђивање. Сматра се да ови фактори слабе отпорност према извршењу кривичног дела, због чега се убиство детета привилегује.²¹ За-

¹⁹ Ibidem, стр. 317.

²⁰ Алексић, Ж.: *Нека питања у вези са чл. 138. КЗ*, Правни живот, 3–4/1959, стр. 8.

²¹ Марић, Ј., Лукић, М.: *Правна медицина*, оп. cit, стр. 317.

конодавац предвиђајући поремећај, у овом члану *Кривичној законика*, прави разлику између тог стања породиље које привилегује и стања неурачунљивости или битно смањене урачунљивости из члана 23. *Кривичној законика Србије*. Наиме, поремећај код кривичног дела убиство детета при порођају, не процењује се применом правила о неурачунљивости, односно битно смањене урачунљивости. Због тога се и поставља питање какве је врсте тај поремећај због кога је очигледно учинилац привилегован јер је казна блажа, а да истовремено постоји његова пуна одговорност.²² Нејасноће које се јављају у вези са овим питањима доводе до различитих ставова. Тако, по неким мишљењима, убиство детета при порођају би требало третирати као обично убиство уз примену члана 23. *Кривичној законика*, када су за то испуњени услови. У прилог тог мишљења иде и податак који истичу судски медицинари, а то је да је углавном, у 80 одсто случајева, за чедоморство крива болест. Због тога, поједини аутори постављају питање ако је пракса заиста таква да се ради о неурачунљивости, због чега онда ту ситуацију не решавати по општој одредби о неурачунљивости, а не по одредбама које у принципу претпостављају постојање извесног степена неурачунљивости у сваком конкретном случају?²³ По другом мишљењу, ове две ситуације се не могу изједначити, већ се квалитетно разликују. Поремећај код убиства детета при порођају је изазван првенствено физиолошким променама код породиље, док члан који регулише неурачунљивост предвиђа душевно болесна стања.²⁴ То је управо та линија раздвајања између правника са једне стране и медицинских стручњака, са друге стране.

Нама се најприхватљивијим чини став који разликује у односу на поремећаје код породиља при порођају и непосредно после порођаја две групе. Прва група поремећаја односила би се на мали број породиља код којих су се, под утицајем поремећаја који прате сваку трудноћу и порођај испољила или потенцирала, привремено или трајно, већ раније постојећа (пре трудноће) латентна или манифестна, соматска или психичка обољења или поремећаји, који могу довести до неумишљених радњи, и проузроковати смрт детета, у којим случајевима није у питању чедоморство.²⁵ Ако се у овим случајевима ради о неурачунљивости или битно смањеној урачунљивости онда се примењује члан 23. *Кривичној законика Србије*. Друга група би обухватала највећи број породиља код којих се дешавају соматски или неуро–психички поремећа-

²² Мрвић-Петровић, Н.: *Убиство деце при порођају*, Правни живот, бр. 9/1996, стр. 69.

²³ Ћирић, Ј.: *Убиство деце при порођају*, Зборник радова „Нека практична питања казненог законодавства Југославије–радни материјал“, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Будва, 2000. година, стр. 72.

²⁴ Алексић, Ж.: *Нека питања у вези са чл. 138. КЗ*, оп. cit. стр. 5–6.

²⁵ Опријан, М., Јокановић, Д.: *Опште и посебне карактеристике и врсте чедоморства*, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 3/1954, стр. 313.

ји, условљени само нормалним гравидитетом и нормалним порођајем, чија је природа таква да се сматрају уобичајеним и за порођај физиолошким. Код ових породиља свест је добро очувана, а поремећаји се убрзо по порођају губе, надовезујући се материнском бригом за дете.²⁶ У овим случајевима дело се квалификује као чедоморство.

На овом месту сматрамо важним разрешење још једног питања. Да ли из законског одређења овог кривичног дела произилази необорива претпоставка о постојању поремећаја у сваком случају убиства детета при порођају, или се он мора утврђивати у сваком случају, у зависности од конкретних околности. Мишљења су дијаметрално супротна.

На једној страни се истиче да постојање „поремећаја изазваног порођајем“ увек постоји када је дело извршено за време порођаја, а утврђује се ако је радња извршења предузета после порођаја.²⁷ На овом становишту стоји и судска пракса из, како се то истиче, више него очигледних разлога, јер би у супротном постојала обавеза да се, поред објективних знакова код мајке и новорођенчета (живорођености и новорођености), утврђује и психичко стање породиље у време извршења дела, што може представљати проблем ако је од извршења дела протекао дужи временски интервал.²⁸

На другој страни су груписана мишљења која се залажу да се увек када је мајка за време порођаја лишила живота своје дете, мора утврдити да ли је код ње заиста постојао поремећај који прелази границе психофизичких промена које редовно изазива нормалан порођај. То значи да се постојање поремећаја мора утврђивати у сваком конкретном случају. Аргументи који се износе у прилог овог становишта углавном полазе од медицинског аспекта који указује да је илузорно сматрати да се поремећај јавља код сваког порођаја. У том смислу истиче се да порођај није никакво болесно стање ако се одвија нормално, већ сасвим предвидив физиолошки процес који редовно не изазива никакве поремећаје. Чак се користило и граматичко тумачење самог законског текста. Некадашњи *Кривични законик Краљевине Југославије* користио је формулацију „док траје поремећај што га код ње изазива порођај“ што упућује на закључак да порођај редовно изазива поремећај. *Кривични закон Србије* је садржао следећи текст: „док траје поремећај што га је код ње изазвао порођај“ где се не може закључити да порођај увек изазива поремећај и где се то мора утврђивати у сваком конкретном случају.²⁹

²⁶ Ibidem.

²⁷ Лазаревић, Љ.: *Кривично право-пољски део*, Београд, 1995. год, стр. 218; Таховић, Ј.: *Кривично право-пољски део*, Београд, 1961. год, стр. 85; Живановић, Т.: *Основи кривичног права – пољски део*, Београд, 1938. година, стр. 34.

²⁸ Марковић, И.: *Кривично дело убиства дејешта при порођају*, op. cit, стр. 60; Вековић, В.: *Неке дилеме у вези са кривичним делом убиства дејешта при порођају*, op. cit, стр. 209.

²⁹ Алексић, Ж.: *Нека питања у вези са чл. 138. КЗ*, op. cit, стр. 5.

Данас имамо синтагму „док код ње траје поремећај *изазван* порођајем“. То нас упућује на становиште да је намера законодавца ипак била да се постојање поремећаја претпоставља за време трајања порођаја. У супротном, не би било потребе да оваква одредба постоји. Јер законодавац управо полази од претпоставке да се приликом порођаја јавља специфично стање поремећаја, својствено за сам чин порођаја, а опет различито од неурачунљивости и битно смањене урачунљивости и због тога привилегује мајку. Ако се поремећај сам по себи не претпоставља, већ се он има доказивати зашто је онда потребно да постоји оваква инкриминација у *Кривичном законнику Србије*. Такве ситуације би се квалификовале као обично убиство, а у сваком конкретном случају би се процењивало да ли има места примени одредби из општег дела које се односе на неурачунљивост и битно смањену урачунљивост. Ако се утврди да не постоји стање неурачунљивости, тада би се казна одмеравала уз могућу примену олакшавајућих околности различитог карактера било да се ради о тешкоћама око збрињавања детета, осуди средине, примитивности саме мајке – учиниоца и сл.

По нашем мишљењу, читав овај спор се посредно односи на решење питања да ли оваква инкриминација требало би да постоји у нашем законодавству или не. Они који прихватају стање поремећаја као нешто редовно што постоји у сваком случају порођаја, сматрају да ова инкриминација требало да остане у нашем законодавству. Они који се искључиво залажу да се стање поремећаја мора утврђивати у сваком конкретном случају указују на потребу напуштања досадашњег става и законодавца и судске праксе и залажу се за заостравање става према чедоморству, на начин, да ово дело буде оно што јесте, а то је обично убиство уз могућу примену евентуално олакшавајућих околности, а не и привилеговање, као да је порођај сам по себи детеубиство.³⁰

Претпоставка поремећаја није изричито наведена у *Кривичном законнику Србије*. Али само постојање ове кривичноправне одредбе нам говори о томе да се поремећај код породиље већ унапред претпоставља.

Време извршења кривичног дела

Кривично дело убиство детета при порођају се чини за време порођаја или непосредно после порођаја, док код мајке траје поремећај изазван порођајем.

Када се детеубиство врши после порођаја, и на теоријском и на практичном плану постоји сагласност да се у сваком случају мора утврђивати да ли је у време извршења дела код мајке постојао поре-

³⁰ Бачић, Ф., Шепаровић, З.: *Кривично право-пољски део*, Загреб, 1997. година, стр. 75.

међај изазван порођајем и колико је трајао. Али у погледу питања колико траје период „непосредно после порођаја“ постоје нејасноће.

Некада се то време везивало за одређени број сати након порођаја. Данас је ово гледиште неприхватљиво, али постоји сагласност да је то време ограничено трајањем поремећаја које изазива сам порођај. Време за које се сматра да постоји поремећај после порођаја на различите начине се одређује у судској медицини, кривичноправној теорији али и у страним законодавствима.

Професор Лукић управо ту различитост која постоји у погледу трајања поремећаја користи да искаже колико је овај поремећај имагинаран и инаугурисан појам у формулацији законског текста. Он, стојећи на медицинском становишту да за време порођаја или непосредно после порођаја нема никаквих „поремећаја“ већ да је то увео законски члан, истиче де се и то време порођаја не може детерминисати. Које ће време суд сматрати да се мајка налази у стању поремећаја, те јој дати привилегију, по његовом мишљењу, зависи једино од слободног судијског уверења. Миловановић сматра да мајка не може имати привилегије ако убије своје дете највише седам дана после порођаја (док трају знаци новорођености). Миличински тумачи време „непосредно после порођаја“ као период од завршеног порођаја па све догле док околности које утичу на расположење породиље нису промењене (нпр. са доласком помоћи породиље или поправљањем њеног стања).³¹ Опријан и Јокановић указују да неуро–психички поремећаји ишчезавају по порођају у највише случајева након једног до пет дана.³²

У кривичноправној теорији око питања колико може да траје поремећај углавном постоји консензус. Сматра се да то време не може бити унапред одређено и да је везано са трајањем поремећаја које изазива сам порођај.³³

Што се тиче појединих позитивних законодавстава код њих је рок, у коме је мајка, рачунавши од времена порођаја, убила своје дете, различито одређен. У неким земљама се његово трајање изричито предвиђа. Тако, у Енглеској се чедоморство рачуна до навршених 12 месеци детета. Слично је и у другим земљама англо-саксонског правног система. Норвежани то време ограничавају на 24 часа иза порођаја. У већини земаља тај рок није унапред одређен, већ се ради о проблему фактичке природе који се мора процењивати у сваком конкретном случају.

По нашем мишљењу, утицај порођајног процеса, према индивидуалним особинама породиље, може трајати дуже или краће време, зато је најбоље тај рок не одређивати унапред, већ оставити формулацију

³¹ Марић, Ј., Лукић, М.: *Правна медицина*, оп. cit, стр. 320.

³² Опријан, М., Јокановић, Д.: *Општи и посебне карактеристике и врсте чедоморства*, оп. cit, стр. 314.

³³ Лазаревић, Љ.: *Кривично право-посебни део*, Београд, оп. cit, стр. 218; Стојановић, З.: *Коментар кривичног законика*, Београд, 2006. година, стр. 335.

која сада постоји „за време порођаја или непосредно после“, чиме би се у сваком конкретном случају доказивало да ли је мајка у времену после порођаја још била под утицајем поремећаја. Судска пракса се ослања на став судско–медицинских вештака, по коме се трајање поремећаја код мајке подразумева током периода новорођености детета. То значи да се у сваком случају убиства детета при порођају процењује да ли постоје објективни знаци новорођености на телу детета. Као што истиче Миловановић, чедоморство је остварљиво искључиво на новорођенчету и зато се у сваком случају судско–медицинског вештачења мора најпре проверити и утврдити новорођеност.

Могућу забуну уноси термин „непосредно“. Да ли је у законској формулацији потребно да стоји и одређење непосредно остаје нејасно. Видели смо да се углавном сви теоретичари слажу да је чедоморство после порођаја могуће само ако још увек траје поремећај што га је изазвао порођај. Такође, јасно је да тај поремећај не може трајати дуже времена, односно у медицинској науци се сматра да неуро–психички поремећаји ишчезавају по порођају у највише случајева након једног до пет дана.³⁴ Да ли је онда потребно у законско одређење дела унети термин „непосредно“? У литератури смо наишли на мишљење да би одредницу „непосредно“ требало изоставити из законске формулације, јер је сувишна, и то зато што би могла изазвати забуну, па би се могла тумачити као веома кратак временски период након порођаја, без обзира на дужину трајања поремећаја.³⁵

Већина европско–континенталних правних система не одређује законом унапред колико тај рок може да траје. Најчешће се користи израз „током порођаја или за време док се налазила под утицајем порођајног процеса или поремећаја“. Чини нам се да је законодавац коришћењем формулације „непосредно после“ желео да укаже да се ради о краћем временском интервалу, што је питање фактичке природе, које се процењује у сваком конкретном случају уз помоћ налаза и мишљења вештака одговарајуће специјалности. У спорним и сложеним питањима, као што је ово, од великог значаја може да буде и тумачење које даје кривичноправна доктрина.

Објект радње извршења кривичног дела

Кривично дело убиство детета при порођају је могуће остварити искључиво на новорођенчету. Да ли се ради о новорођенчету, одговор дају судско–медицински вештаци да би судија и тужилац на основу развојног степена плода, који може бити побачен, новорођенче и

³⁴ Златарић, Б.: *Кривични законик у практичној примени*, II свезак, Посебни дио, Загреб, 1958. година, страна 96.

³⁵ Трешњев, А.: *Привилејована убиства у кривичном законнику Србије*, op. cit, страна 168.

одојче, могли да квалификују дело или као недозвољени прекид трудноће или као убиство детета при порођају или као убиство.³⁶ Ако се радња врши пре него што је порођај отпочео, ради се о кривичном делу недозвољеног прекида трудноће. Исто тако, ако је дете већ постало одојче најчешће ће се радити о убиству. Укратко, код овог кривичног дела, штити се дете од почетка порођаја и непосредно после тога. Дете мора бити живо рођено. Није битно да ли је способно за живот. Што значи да за постојање дела није од значаја да ли се ради о наказној деци, тј. дефектној деци. На тај начин се остварује кривичноправна заштита сваког човека већ од самог његовог рођења. Право на живот као једно од основних природних и уставних права свих људи не сме бити зависно од физичке способности за живот. С тога, и деца са телесним или душевним дефектима, исто као и наказе, уколико су живи дошли на свет, стоје под заштитом чињеничног стања убиства.

Прво је потребно установити да ли се ради о новорођенчету а онда да ли је оно живо рођено. У судској медицини прави се разлика између спољашњих и унутрашњих знакова новорођености. Спољашњи знаци новорођености се најчешће процењују на основу промена на пупчаној врпци и кожи (кожа новорођенчета је модрикаста и прекривена беличастим сирастим мазом и то нарочито на прегибима, препонама и под пазухом). Од унутрашњих знакова новорођености најзначајнији су порођајни оток поглавине и присуство меконијума у дебелом цреву који ишчезава 2 до 3 дана по рођењу. Професор Миловановић истиче да је за утврђивање новорођености значајан показатељ и прогутани ваздух. Уколико је он продро у црева, живот је дуже трајао. Ако се ваздух нађе само у желуцу и у горњем делу танког црева, онда је новорођенче одмах по рођењу или највише после пола сата умрло.³⁷ Није довољно применити само један знак новорођености јер таквог сигурног знака нема. Већ је неопходно узети у обзир сва наведена мерила, уз помоћ којих се може добити доста сигуран просек доба трајања новорођености, а који би се кретао од 2 до 4 дана. Као пример који поткрепљује наше тврђење у литератури се наводи случај близанаца који су усмрћени од своје мајке истовремено. Ако би се као критеријум узело само отпадање пупчаног патрљка, дошло би се до нелогичних решења. Наиме, отпадање пупчаног патрљка зависи у првом реду од конституције самог новорођенчета, и дешава се најчешће од 3 до 8 дана по рођењу. Код једног близанца, у нашем примеру, је постојао пупчани патрљак, а код другог је отпао. То нам показује да није довољно применити само један знак новорођености јер би онда убиство једног близанца било чедоморство, а другог убиство.³⁸

³⁶ Марић, Ј., Лукић, М.: *Правна медицина*, op. cit, стр. 321.

³⁷ Миловановић, М.: *Судска медицина*, Београд, 1933. година, стр. 279.

³⁸ Опријан, М., Јокановић, Д.: *Опште и посебне карактеристике и врсте чедоморства*, op. cit, стр. 312.

Даље, мора се доказати да је новорођенче живо рођено. То се чини на основу прегледа плућа и желуца. Ако се докаже да је новорођенче по рођењу дисало и гутало ваздух, онда је доказано и да је живо рођено. Већ на основу макроскопског прегледа плућа приликом обдукције, може се на основу положаја и изгледа плућа са већом или мањом вероватноћом претпоставити да ли су плућа дисала или не.³⁹

За постојање овог кривичног дела изузетно је важно направити линију разграничења са недозвољеним прекидом трудноће и убиством. Значи, морамо утврдити када плод постаје новорођенче, односно када новорођенче постаје одојче. Недозвољени прекид трудноће постоји све до појаве првих порођајних болова. Од појаве ових болова дело се квалификује као чедоморство. У литератури смо наишли на став да за кривично дело убиства детета при порођају би требало да буде меродаван тренутак од када дете почиње да дише и гута ваздух. То значи да се од тог момента кривично дело може извршити.⁴⁰ Ако бисмо прихватили овај моменат као кључан, онда бисмо морали област примене чињеничног стања код кривичног дела недозвољеног прекида трудноће да проширимо до почетка дисања да не би настала правна празнина. Такође, законодавац формулацијом „за време порођаја или непосредно после“ наглашава и време када се ово кривично дело може извршити. Уколико моменат започињања рађања не би био меродаван као тренутак од када се протеже кривичноправна заштита код чедоморства, онда ни законодавац ово кривично дело не би одредио на начин како је то одређено у *Кривичном законнику Србије*. Према томе, законодавац плод у утроби мајке штити са кривичним делом недозвољеног прекида трудноће све док не почне порођај. Чим порођај започне, неће постојати то кривично дело, него убиство или чедоморство у зависности од свих околности конкретног случаја. На овај начин смо поставили спољашњу границу између убиства детета и недозвољеног прекида трудноће.

За оцену да ли се ради о убиству или чедоморству кључно је утврдити да ли је у питању новорођенче или дете које је нешто старије. Ту имамо интерактивну улогу судско–медицинских вештака и суда. На лекару је да установи на усмрћеном плоду знаке који могу послужити за приближно одређивање доба трајања новорођености, а на суду је да на основу добијених података од лекара и околности случаја квалификује да ли је усмрћени плод новорођенче или није, тј. да ли је у питању чедоморство или не.⁴¹ При томе, најзначајнију улогу имају објективне чињенице, добијене обдукцијом новорођенчета али не би требало у потпуности занемарити ни субјективне исказе, добијене од породиље и сведока.

³⁹ Марић, Ј., Лукић, М.: *Правна медицина*, оп. cit, стр. 322.

⁴⁰ Трешњев, А.: *Привилегована убиства у кривичном законнику Србије*, оп. cit, страна 167.

⁴¹ Опријан, М., Јокановић, Д.: *Опште и посебне карактеристике и врсте чедоморства*, оп. cit, стр. 312.

Субјект радње извршења

По природи овог кривичног дела које представља „*delicta propria*“ јасно је да извршилац може да буде само мајка детета, док ће остала лица која учествују у овом кривичном делу одговарати као извршиоци или саучесници за кривично дело убиства или тешког убиства. Ово мишљење неспорно заступају сви теоретичари, а и произилази из саме инкриминације. У оним законодавствима која су основ кажњавања везивала за повреду части, круг лица која су могла да се појаве као извршиоци, био је шире постављен. Данас, међутим, постоји једнодушан став да то може бити само мајка детета.

Уколико се мајка јави као саучесник у овом кривичном делу, питање постаје мало сложеније. Ако мајка подстрекне или помогне друго лице *за време* порођаја или непосредно после порођаја, док код ње трају поремећаји изазвани порођајем, она ће бити саучесник у овом кривичном делу, а извршилац ће одговарати за тешко убиство. Наиме, раније док у нашем кривичном законодавству није постојала одредба о убиству детета као тешком облику убиства овакве ситуације су се квалификовале као обично убиство. Данас оваква понашања можемо да подведемо под одредбу члана 114. *Кривичног законика Србије* која се односи на облике тешког убиства. Када мајка радње подстрекавања и помагања предузима *пре* порођаја, када код ње не постоји никакво растројство тј. поремећај, постоје две групе гледишта о томе како ће се квалификовати понашање мајке.

По првом, мајка ће одговарати као саучесник у привилегованом убиству. Она је, дакле, привилегована и када је предузимала радње подстрекавања или помагање пре порођаја. У том смислу, проф. Камбовски истиче да у случају када се подстрекавање или помагање предузимају пре порођаја, када код мајке не постоји никакав поремећај, може се прихватити да постоји саучесништво у обичном убиству само када би поремећај, а не својство мајке, представљао личну околност у смислу члана који регулише границе одговорности и кажњивости саучесника. Такав лични однос, својство или околност се узима у обзир само оном учиниоцу код којег постоји. С обзиром да поремећај није издвојен као посебно законско обележје, то је у смислу поменутог члана једино релевантно својство мајке. Како се даље истиче, када би прихватили супротно гледиште да је мајка саучесник у обичном убиству, онда би смо имали једну јединствену ситуацију. Када би мајка некога подстрекла пре порођаја, па потом за време порођаја и сама учествовала у убиству, као саизвршилац онда би лакша форма учествовања (подстрекавање), по том становишту, консумирала тежу (извршилаштво).⁴²

⁴² Камбовски, В.: *Казнено право-посебен дел*, Скопје, 2003. година, стр. 56.

По другом гледишту, мајка ће одговорати за саучесништво у обичном, односно тешком убиству. Тако, ако је трудна жена пре порођаја подстрекла другу особу, да лиши живота дете које се требало родити, таква жена одговара као подстрекач на кривично дело убиства (ВС НРХ Кж. 953/54). Како се наводи у образложењу, окривљена је активност подстрекавања извршила још пре почетка порођаја, у време, када се није налазила у оном изванредном душевном стању, које прати порођај и које може утицати на способност расуђивања, тако да то стање утиче на привилеговану одговорност. Када се подстрекавање и помагање врше ван времена које делу дају привилеговани карактер, не могу заснивати квалификацију привилегованог кривичног дела убиства. Лично својство у смислу члана који регулише границе одговорности и кажњивости саучесника није само својство мајке, већ својство мајке за време порођаја, односно непосредно после порођаја, али у стању поремећаја изазваног порођајем.⁴³

По нашем мишљењу исправније је друго схватање. Ако појемо од чињенице да се ради о кривичном делу где време радње извршења представља битно обележје дела, онда је јасно, да, ако се радња предузима ван периода означеног у инкриминацији, да неће постојати ово већ неко друго кривично дело, у овом случају убиство. То значи, да би саучесничке радње могле да буду привилеговане, битно је да су предузете за време порођаја или непосредно после. Такође, стање поремећаја представља битно обележје дела и у том смислу својство мајке се не односи на цели период мајчинства, него само на период за време порођаја или непосредно после порођаја, под условом да се налази у посебном психичком стању, које је и основ привилегије овог кривичног дела.⁴⁴

Субјективна страна дела

Дело је умишљајно. У обзир долази и директан и евентуални умишљај. У складу са ставом законодавца да се поремећај претпоставља за време порођаја, судска пракса је изградила став да је ирелевантно када је мајка донела одлуку за убиство, односно да ли је таква одлука формирана пре порођаја. У једном познатом, пуно пута цитираном, случају кога смо ми, по угледу на немачку судску праксу, назвали случај „лонац воде“, мајка је одређеног дана, када је осетила да ће родити, припремила лонац воде у намери да у њему роди дете. Онда је касније чучнула и у том положају родила живо женско дете, које је изласком из мајчиног тела пало у воду и удавило се. Суд у образложе-

⁴³ Златарић, Б.: *Кривични законик у практичној примени*, II свезак, Посебни дио, Загреб, 1958. год. страна 95.

⁴⁴ Марковић, И.: *Кривично дело убиства дејетца при порођају*, *op. cit.*, стр. 67.

њу своје одлуке износи да је оптужена, лишила живота своје дете за време порођаја, чиме су остварени сви битни елементи овог кривичног дела. С тога није одлучно, да ли је оптужена још раније, пре почетка порођаја, донела одлуку о убиству детета, већ је одлучно време извршења дела и поремећај, што га је код мајке изазвао порођај. Овде се може поставити једно занимљиво питање. Зашто је мајка, која је пре порођаја одлучила да сама за време порођаја лиши живота своје дете, била у привилегованом положају према мајци, која је пре порођаја подстрекнула другу особу, да лиши живота њено дете за време порођаја, односно непосредно после (горе наведена пресуда). Међутим, како наводи Златарић, ове две пресуде нису исте. Само стварање одлуке није кривичноправно релевантно, док није дошло до остварења одлуке. Напротив, подстрекавање већ је само по себи криминална радња, и ако је извршено ван времена које делу даје привилегујући карактер, оно не може повлачити квалификацију привилегованог кривичног дела.

Ако је ово убиство извршено из нехата, за време порођаја или непосредно после порођаја док траје поремећај код мајке, постојаће нехатно лишење живота. Ово кривично дело представља привилеговано убиство и у складу са тим нема своје самостално биће. Зато је неоправдано тврдити да ово дело нема свој нехатни облик, односно да у том случају дело уопште не постоји. За постојање нехатног лишења живота ирелевантно је да ли је остварена привилегујућа околност, осим у случају када би она искључивала нехата. Уколико постоји нехат, чињеница да је остварена привилегујућа околност код мајке може само представљати олакшавајућу околност.⁴⁵

Закључак

На крају овог разматрања желимо да изведемо неколико закључака који се односе на ову одредбу *de lege lata* и да покушамо да дамо неколико предлога *de lege ferenda*.

Прво, кривично дело чедоморства се ослања на поремећај изазван порођајем који се разликује од биолошког основа неурачунљивости. Овде се ради о поремећености насталој услед деловања „*порођајног синдрома*“.

Друго, садашња инкриминација привилегује мајку – породиљу услед постојања поремећаја изазваног порођајем, а не услед постојања других околности различитог карактера (финансијских захтева, неодговарајућег стамбеног смештаја, утицаја породичне средине и других социјалних и емоцијалних притисака). Ако мајка лиши живота

⁴⁵ Стојановић, З.: *Коментар кривичног законика*, Београд, 2006. год. стр. 336.

дете за време порођаја онда, као што смо видели, постоји необорива законска претпоставка о стању поремећаја и дело се квалификује као чедоморство. Али ако мајка те исте радње предузме непосредно после порођаја, онда у сваком конкретном случају морамо утврђивати да ли је то учињено док код ње још траје поремећај изазван порођајем или услед деловања неких других фактора. У случају када резултати указују да су кључно деловање имали други фактори, овакво убиство не даје могућност да се дело квалификује као убиство детета при порођају. Наравно, постоји могућност да мајка лиши живота дете у стању поремећаја изазваног порођајем и да уз ту, главну привилегујућу околност, постоји и нека друга околност нпр. ванбрачно дете, тешка материјална ситуација итд., па се дело, ако су испуњени сви услови, квалификује као убиство детета при порођају.

Треће, према садашњем стању ствари постоји претпоставка поремећаја у сваком случају порођаја јер то је управо и разлог зашто ова инкриминација постоји у нашем законодавству.

Четврто, законодавац коришћењем формулације „непосредно после“ жели да укаже да се ради о краћем временском интервалу, што је питање фактичке природе које се процењује у сваком конкретном случају уз помоћ налаза и мишљења вештака одговарајуће специјалности.

De lege ferenda, видели смо, о овој инкриминацији се размишља у неколико праваца. Први се односи на предлоге усмерене на проширивање услова који имају привилегујући карактер. Најчешће изношени аргументи за таква стремљења су стресне ситуације у којима се мајка може наћи по доласку детета на свет. Тај стрес је блиско повезан са односом околине према мајци али и са ширим социјалним притиском. Нама се, у погледу идеја о проширивању круга услова који могу привилегујуће да делују чини оправданим став оних теоретичара који износе разлоге против таквих измена и допуна. Ако би се признали шири фактори, зашто они онда не би могли да се узму као привилегујући и код другог родитеља, тј. оца. Слично, и очеви могу да убију када су под стресом непосредно по доласку новорођенчета у кућу, па се јасно поставља питање да ли и они треба да буду обухваћени правом о чедоморству. Зашто би се самилост односила само на жене убице своје деце? То је потпуно некоректан однос према очевима који пате од истоврсне стресне ситуације (*comparable stress*). Како се закључује, на тај начин би право било полно поларизовано, јер издваја само жене и додељује им блажи третман.⁴⁶

Против проширивања привилегујућих услова могуће је износити још аргумената. На пример, шта ће се десити ако мајка под утицајем ширих социјално-економских фактора убије истовремено и новорођенче и друго старије дете. Да ли је прво чедоморство, а друго уби-

⁴⁶ Wilson, W.: *Criminal law-doctrine and theory*, op. cit, страна 395. и Ashwort, A.: *Principles of Criminal Law*, op. cit, страна 293.

ство? Ако дозволимо утицај и других околности због којих непосредно после порођаја мајка лишава живота своје дете, онда би то требало да буде основа права о чедоморству, а не старост детета.

Ratio legis ове одредбе је поремећај изазван порођајем. Ако се у будућности законодавац одлучи да ова одредба остане у нашем кривичном законодавству, не треба проширивати услове привилеговања, већ размислити о формулацији која би на недвосмислен начин потврдила постојање необориве законске претпоставке о постојању поремећаја у сваком случају порођаја, чиме би се избегле дилеме у будућности. Ако се пак законодавац приклони оним законодавствима, којих није мали број, која су избацила ову инкриминацију из кривичног закона, то би значило да се ове ситуације третирају као убиство уз могућу примену околности, које у зависности од конкретног случаја, могу имати олакшавајући или отежавајући карактер. Чињеница је да Србије не би била једина земља која ово кривично дело нема у свом закону или га брише, ако је раније постојало.

Литература:

1. Ashwort, A.: *Principles of Criminal Law*, Oxford, University press, 1999.
2. Алексић, Ж.: *Нека питања у вези са чл. 138. КЗ*, Правни живот, 3–4, 1–6, 1959.
3. Бабић, М.: *Право на живој и привилегована убиства*, Правни живот, 9, 83–97, 1997.
4. Бачић, Ф., Шепаровић, З.: *Кривично право-посебни гео*, Загреб, Информатор, 1997.
5. Ђирић, Ј.: *Убиство дејства при порођају*, Нека практична питања казненог законодавства Југославије, Зборник радова: Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2000.
6. Камбовски, В.: *Казнено право-посебен дел*, Просветно дело, Скопје, 2003.
7. Кривокапић, В.: *Чедоморство као привилеговано убиство*, Безбедност, 3/2004.
8. Лазаревић, Љ.: *Кривично право-посебни гео*, Савремена администрација, Београд, 1995.
9. Лазаревић, Љ.: *Убиства у југословенском кривичном законодавству-de lege lata и de lege ferenda*, Нека практична питања казненог законодавства Југославије, Зборник радова, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2000.
10. Марић, Ј., Лукић, М.: *Правна медицина*, Вагех, Београд, 1998.
11. Марковић, И.: *Кривично дело убиства дејства при порођају*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 2/1998.
12. Миловановић, М.: *Судска медицина*, Научна књижара Scientia, Београд, 1933.
13. Миљковић, М.: *О убиству с обзиром на реформу кривичног законика*, Штампарија Раденка Раденковића и Комп, Београд, 1909.
14. Мрвић-Петровић, Н.: *Убиство детета при порођају*, Правни живот, 9/1996.

15. Опријан, М., Јокановић, Д.: *Општије и посебне карактеристике и врсте чедоморства*, Анали Правног факултета у Београду, 3/1994.
16. Радуловић, Љ.: *Криминална теорија*, Правни факултет, Београд, 1999.
17. Schönke, A. Schröder, H.: *Strafgesetzbuch, Kommentar*, Verlag C. H. Beck, München, 2001.
18. Schubarth, M.: *Kommentar zum schweizerischen Strafrecht*, Besonderer Teil, Verlag Stämpfli & Cie AG, Bern, 1982.
19. Стојановић, З.: *Коментар кривичног законика*, Службени гласник, Београд, 2006.
20. Таховић, Ј.: *Кривично право – посебни гео*, Савремена администрација, Београд, 1961.
21. Трешњев, А.: *Привилегована убиства у кривичном законик у Србије*, Ново кривично законодавство-дилеме и проблеми у теорији и пракси, Зборник радова Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2006.
22. Вековић, В.: *Неке дилеме у вези са кривичним делом убиства дејеша при порођају*, Зборник радова Правног факултета у Приштини, Приштина, 1996.
23. Wilson, W.: *Criminal law-doctrine and theory*, Pearson Education, London, 2003.
24. Златарић, Б.: *Кривични законик у практној примени II свезак*, Посебни дио, Народне новине, Загреб, 1958.
25. Живановић, Т.: *Основи кривичног права Краљевине Југославије – посебни гео*, Штампарија Гундулић, Београд, 1938.

Abstract: *The Criminal Code of Serbia recognises four categories of privileged homicide, including the criminal offence of killing a new born child while giving birth to the child, which is dealt with in this article. There are many controversies about this issue. The first one concerns the legal basis on which this criminal offence has to be thought as infanticide and not as a murder. The second one is concerning the debate whether it is necessary to recognize more circumstances that could affect the mother who is giving birth to a child besides the fact that the balance of her mind was disturbed by reason of giving birth to the child. Moreover, there is a question about the time of the act, i. e. how the expression of legislator „at the time of the act or immediately after the birth of the child“ should be interpreted. Different interpretations have also been offered regarding the issue of disturbance, i. e. what is its nature and whether general provisions of the Criminal Code of Serbia, concerning insanity and diminished capacity, could be applied there. Finally, all these dilemmas give rise to the most important question: should this criminal offence be thought of as a privileged homicide?*

Key words: *murder, infanticide, giving birth, disturbance by reason of giving birth, new born child, mother, criminal offence, the Criminal Code of Serbia.*

Мр Бојан ГЛАМОЧЛИЈА
ПУ за град Београд

Обим, динамика и структура кривичних дела против физичког интегритета

УДК: 343.615

Апстракт: Кривична дела повреде или угрожавања физичког интегритета, представљају кривична дела присутна у кривичном законодавству готово свих земаља од најстаријих времена до данас. Реч је о делима која обухваћу не само јавногласне, већ и оштре јавности (грађана), због обима и интензитета проузрокованих последица, односно о делима којима се теоријски и практично баве не само правници, већ и криминолози, криминалисти, психолози, психијатри, стручњаци судско-медицинске специјалности, социолози и други.

Најважнији део овог рада била је методологија истраживања сprovedена у раду. Указаће се на заједничке карактеристике и обележја бића најзначајнијих кривичних дела, која се оледају у повреди или угрожавању телесног (физичког) интегритета сходно решењима из Кривичног законика Републике Србије.

Од изузетног значаја за поменути анализу била је домаћа, али и инострана правна теорија, судска пракса, судска и полицијска статистика, криминалистичка тактика и методика откривања, разјашњавања и доказивања извршених кривичних дела и кривице њихових извршилаца.

Од великог значаја су били подаци Републичког завода за статистику, као и Министарство правде, чији подаци из судова су детаљно обрађени.¹

Кључне речи: Физички интегритет, кривични законик, лаке телесне повреде, телесне повреде.

1. Увод

Кривична дела против физичког интегритета, као посебна врста кривичних дела против живота и тела (крвни деликти), представљају различите облике и видове повређивања или угрожавања телесног интегритета, односно нарушавања физичког или душевног здравља другог лица. С тога је интерес сваке земље, па тако и наше, да сузбије оваква недопуштена, противправна понашања појединаца и група којима се повређује или угрожава, поред живота, најзначајније људско и друштвено добро – телесна (физичка) конституција човека.

¹ Приказани подаци представљају део истраживања које је аутор спровео у периоду 2006–2008. године у Београду.

Ради се заправо, о нужности да се свим расположивим средствима, па и системом кривичних санкција, предупредe, спрече или сузбију сви облици повреде или угрожавања једног од основних људских права – права на очување физичког интегритета сваког човека – право које је гарантовано низом међународноправних аката (*Међународни пакт о грађанским и политичким правима, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода*), већ и највишим актом наше земље – *Уставом Републике Србије* из 2006. године.

Овакве појаве нису само реликт прошлости, већ су оне, на жалост, карактеристичне и за наше друштво, на прагу трећег миленијума. Такве повреде погађају, пре свега, појединце, а потом и цело друштво. С тога се предвиђањем кривичних дела против живота и тела, и то управо на првом месту, у првој глави у систему посебног дела *Кривичног законика Србије*, тежи за потпуним обезбеђењем права на очување физичке конституције сваког човека, односно друштвеног бића.

С тога ћемо у наредним излагањима посебну пажњу посветити анализи обима, динамике и структуре облика и видова повређивања и угрожавања физичког интегритета и то у склопу укупног броја извршених кривичних дела против живота и тела, односно у оквиру свеукупног стања и кретања криминалитета на подручју Републике Србије, односно на подручју Окружног суда у Београду (као најзначајнијег суда у Републици, који процесуира више од 60% укупно извршених кривичних дела). У овој анализи ћемо користити расположиве податке: Републичког завода за статистику Републике Србије, Управе за аналитику Министарства унутрашњих послова Републике Србије, Окружног суда у Београду и Првог општинског суда у Београду. Потом ћемо анализирати ефикасност кривичног поступка који је вођен према учиниоцима кривичних дела против физичког интегритета, односно казнену политику судова за ова кривична дела, а у свему према расположивим подацима Окружног суда у Београду и подручних општинских судова.

2. Обим и динамика кривичних дела против физичког интегритета

2.1. Извршена кривична дела против живота и тела

На овом месту ћемо због актуелности теме указати прво на учесталост појавног испољавања кривичних дела против живота и тела уопште у структури укупно извршених кривичних дела последњих година (према подацима надлежних државних органа: Министарства унутрашњих послова Републике Србије и Окружног суда у Београду,

односно према подацима Републичког завода за статистику Републике Србије).

Из статистичких података који следе можемо извући више закључака:

- 1) практично свих последњих година присутан је перманентан благи пад броја извршених кривичних дела уопште у Републици Србији (сем 2002. и 2005. године), па тако и кривичних дела против живота и тела (табела 1),
- 2) овај тренд пада извршених кривичних дела је присутан и код пунолетних и код малолетних учинилаца кривичних дела,
- 3) удео кривичних дела против живота и тела у броју укупно извршених кривичних дела је релативно мали и креће се од 5,21% у току 2002. године (када је забележена најмања стопа), до 6,54% у току 2004. године (када је забележен највиши удео кривичних дела у броју укупно извршених кривичних дела у Републици Србији),
- 4) удео оптужених лица за кривична дела против живота и тела је такође веома низак у односу на укупан број оптужених лица у Србији. Тај се број креће од 10,49% у току 1998. године до највише 12,05% у току 2001. године (табела 2) и
- 5) слична је ситуација и са прилично ниским учешћем броја осуђених лица у укупном броју осуђених у нашој Републици. Тај се број креће од најмање стопе од 9,77% такође у току 1998. године до највишег процента овог учешћа од 11,92% у току 2002. године (табела 3).

Табела 1

Број пријављених пунолетних лица за кривична дела против живота и тела у стурктури укупно пријављених кривичних дела у Републици Србији према подацима Републичког завода за статистику²

Година	Кривична дела против живота и тела	Укупан број кривичних дела	%
1998.	6.398	108.474	5,90
1999.	5.241	84.365	6,21
2000.	5.174	84.143	6,15
2001.	5.637	93.431	6,03
2002.	5.425	104.061	5,21
2003.	5.043	95.733	5,27
2004.	5.784	88.453	6,54
2005.	5.610	100.536	5,58

² У овом раду ће бити коришћени подаци садржани у: билтенима Републичког завода за статистику број: 243/2004. године и 452/2006. године и саопштења истог завода број: 35/2004. године и 272/2006. године.

Табела 2

Број оштражених и нулејних лица за кривична дела против живота и тела у сироктури укуно оштражених лица у Републици Србији

Година	Кривична дела против живота и тела	Укупан број кривичних дела	%
1998.	6.415	61.176	10,49
1999.	5.404	48.218	11,21
2000.	4.986	43.463	11,47
2001.	5.405	44.859	12,05
2002.	5.736	47.915	11,97
2003.	5.136	43.591	11,78
2004.	4.865	44.881	11,16
2005.	5.248	47.870	10,00

Табела 3

Број осуђених и нулејних лица за кривична дела против живота и тела у сироктури укуно броја осуђених лица у Републици Србији према подацима Републичкој завода за сироктуру

Година	Кривична дела против живота и тела	Укупан број кривичних дела	%
1998.	4.410	45.127	9,77
1999.	3.796	33.967	11,18
2000.	3.520	31.949	11,02
2001.	3.857	33.168	11,63
2002.	4.015	33.675	11,92
2003.	3.712	33.017	11,24
2004.	3.556	34.239	10,38
2005.	3.865	36.901	10,47

Слична је ситуација и када се као учиниоци кривичних дела против живота јављају малолетна лица. И овде статистички подаци бележе пад укупног броја извршених кривичних дела од стране малолетника, па је логично и да пада број извршених кривичних дела против живота и тела која врше ова лица. С друге стране, и код малолетника је забележен релативно мали проценат учешћа у извршењу кривичних дела у односу на број укупно извршених кривичних дела. Тај се проценат малолетних учинилаца кривичних дела против живота и тела, у стопи укупног броја извршених кривичних дела од стране малолетника, креће од 5,26% у току 1998. године до највише 13,65% у току 2005. године (када се ради о пријављеним лицима) (табела 4).

Код оптужених малолетних лица најмањи број је износио 7,96% у току 2001. године, за разлику од 2003. године, када се проценат малолетника у учешћу у укупном броју оптужених малолетника за сва учињена кривична дела попео на 13,05% (што је износило једну шестину од укупног броја оптужених малолетника за кривична дела те године) (табела 5). У истим распонима се креће и број осуђених лица у њиховом процентуалном учешћу у броју укупно осуђених малолетника за сва учињена кривична дела (табела 6).

Табела 4

Број пријављених малолетних лица за кривична дела против живота и тела у стурктури укупно пријављених кривичних дела у Републици Србији према подацима Републичког завода за статистику

Година	Кривична дела против живота и тела	Укупан број кривичних дела	%
1998.	515	4.734	5,26
1999.	262	2.942	8,91
2000.	301	3.458	8,70
2001.	289	3.640	7,94
2002.	369	3.251	11,35
2003.	310	2.415	12,84
2004.	374	3.120	11,99
2005.	402	2.945	13,65

Табела 5

Број оптужених малолетних лица за кривична дела против живота и тела у стурктури укупно броја оптужених малолетних лица у Републици Србији према подацима Републичког завода за статистику

Година	Кривична дела против живота и тела	Укупан број кривичних дела	%
1998.	369	4.014	9,19
1999.	299	3.227	9,26
2000.	277	3.012	9,19
2001.	261	3.277	7,96
2002.	319	3.620	8,81
2003.	403	3.089	13,05
2004.	332	2.726	12,18
2005.	401	3.232	12,41

Табела 6

Број осуђених малолетних лица за кривична дела против живота и тела у сиротишници укупно броја осуђених малолетних лица у Републици Србији према подацима Републичког завода за статистику

Година	Кривична дела против живота и тела	Укупан број кривичних дела	%
1998.	261	2.895	9,02
1999.	192	2.330	8,24
2000.	192	2.274	8,44
2001.	186	2.398	7,76
2002.	220	2.322	9,47
2003.	266	2.080	12,79
2004.	235	1.983	11,85
2005.	252	2.234	11,28

2.2. Извршена кривична дела против физичког интегритета

После излагања података о учешћу кривичних дела против живота и тела у обиму и структури укупно извршених кривичних дела (према броју пријављених, оптужених и осуђених дела ове врсте) на територији Републике Србије, посебно ћемо се задржати на подацима о броју и динамици појединих кривичних дела ове врсте која су управљена на повреду или угрожавање физичког интегритета. То значи да ћемо на овом месту, путем расположивих статистичких података посматрати:

- 1) који је број пријављених, оптужених и пресуђених појединих кривичних дела: тешке и лаке телесне повреде – као дела повреде физичког интегритета, односно учествовања у тучи и угрожавања опасним оруђем при тучи и свађи – као дела угрожавања физичког интегритета,
- 2) да ли тај број расте или опада у апсолутном броју, односно према извршеним другим кривичним делима,
- 3) у којем проценту се ова кривична дела појављују у односу на извршена кривична дела против живота и тела, односно према укупно извршеним кривичним делима на територији Републике Србије и на подручју Округног суда у Београду, те
- 4) какав је тренд извршења ових кривичних дела и сл.

Табела 7

Број пријављених кривичних дела тешке телесне повреде у стурктури укупно броја извршених кривичних дела против живота и тела у Републици Србији према подацима Министарства унутрашњих послова

Година	Тешка телесна повреда	Укупно кривична дела против живота и тела	%
2000.	1.544	3.781	40,83
2001.	1.642	3.973	41,33
2002.	1.568	4.187	37,45
2003.	1.605	4.416	36,35
2004.	1.796	5.072	35,41
2005.	1.624	5.103	31,82
2006.	1.657	5.161	32,11
2007.	1.657	5.046	32,84

Табела 8

Број пријављених кривичних дела лаке телесне повреде у стурктури укупно броја извршених кривичних дела против живота и тела у Републици Србији према подацима Министарства унутрашњих послова

Година	Лака телесна повреда	Укупно кривична дела против живота и тела	%
2000.	1.285	3.781	33,99
2001.	1.317	3.973	33,15
2002.	1.618	4.187	38,64
2003.	1.735	4.416	39,29
2004.	2.110	5.072	41,60
2005.	2.239	5.103	43,87
2006.	2.177	5.161	42,18
2007.	2.138	5.046	42,37

Табела 9

Број пријављених кривичних дела угрожавања физичкој интегритету у стурктури укупно броја извршених кривичних дела против живота и тела у Републици Србији према подацима Министарства унутрашњих послова

Година	Учествовање у тучи	Угрожавање опасним оруђем	Укупно КД угрожавања	Укупан број кривичних дела	%
2000.	163	347	510	3.781	13,49
2001.	168	405	573	3.973	14,42
2002.	167	413	580	4.187	13,85
2003.	192	490	682	4.416	15,44
2004.	255	565	820	5.072	16,17
2005.	263	649	912	5.103	17,87
2006.	238	727	965	5.161	18,70
2007.	235	621	856	5.046	16,96

Из наведених полицијских података можемо да извучемо следеће закључке:

- 1) број пријављених кривичних дела против живота и тела у Републици Србији, у периоду 2000–2007. године је у константном порасту, (са 3.781 кривичних дела у току 2000. године, на 5.046 кривичних дела ове врсте у току 2007. године), што значи да тај пораст бележи повећање за више од 60% (табела 7),
- 2) у истом периоду је растао и број извршених кривичних дела тешке телесне повреде, па је од почетних 1.544 кривичних дела у току 2000. године порастао на 1.657 кривичних дела у току 2007. године (табела 7),
- 3) раст извршених кривичних дела лаке телесне повреде је такође забележен у овом периоду. Он је чак и већи него што је раст код кривичних дела тешке телесне повреде, па је тако од почетних 1.285 кривичних дела лаке телесне повреде, које су извршене у току 2000. године, тај број у току 2005. године порастао на 2.239 кривичних дела. Дакле, повећање броја извршених кривичних дела лаке телесне повреде у посматраном периоду је забележено у знатно већем износу – за скоро 80% (табела 8),
- 4) сличан тренд раста кривичних дела је забележен и код кривичних дела угрожавања физичког интегритета, па се тако од почетних 163 кривична дела учествовања у тучи у току 2000. године, тај број у току 2007. године попео на 235 извршених кривичних дела, док је код угрожавања опасним оруђем при тучи и свађи према полицијским подацима тај пораст био скоро двострук. Он се кретао од 347 извршених дела ове врсте у току 2000. године, па се попео у току 2007. године на 621 извршено кривично дело (табела 9),
- 5) у погледу учешћа кривичних дела тешке телесне повреде у броју укупно извршених кривичних дела против живота и тела у посматраном периоду према полицијским подацима, требало би указати на чињеницу да је тај број изузетно висок. Он се креће од 41,33% који је забележен у току 2001. године (максимални износ) до 31,82% у току 2005. године (табела 7). Слична је ситуација и са кривичним делима лаке телесне повреде, чији удео у укупном броју извршених кривичних делата на територији Републике Србије у посматраном периоду износи од 33,15% у току 2001. године до највећег износа од 43,87% у току 2005. године (табела 8) и
- 6) за разлику од кривичних дела повреде физичког интегритета, проценат дела која се састоје у угрожавању ових личних и друштвених вредности се креће око једне шестине од укупног броја извршених кривичних делата. Наиме, тај се број кривичних дела учествовања у тучи и угрожавања опасним оруђем при тучи и свађи креће од 13,49% у току 2000. године до 18,70% у току 2000. године (табела 9).

Други извор статистичких података о обиму и динамици извршених кривичних дела против физичког интегритета јесу подаци из го-

дишњих извештаја Окружног суда у Београду (са подручним општинским судовима), као највећег суда у Републици Србији чији подаци могу да се узму као репрезентативни у посматрању кретања кривичних дела који су предмет наше анализе.

Према судским подацима о кретању извршених кривичних дела тешке телесне повреде и броју њихових извршилаца на подручју надлежности Окружног суда у Београду, могу да се изведу следећи закључци:

- 1) број извршених кривичних дела тешке телесне повреде у посматраном периоду колеба, па се тако креће од шест извршених дела у току 1998. године када почиње да расте, да би највиши износ забележио 2001. године – укупно 12 извршених кривичних дела ове врсте, када број дела поново почиње да пада да би 2007. године био преполовљен и завршио на шест кривичних дела тешке телесне повреде (табела 10),
- 2) уочљив је мали проценат учешћа кривичних дела тешке телесне повреде у броју укупно извршених кривичних дела која су процеусирана пред Окружним судом у Београду у посматраном периоду. Тај се број креће од 0,16% у току 2004. године до 1,77% у току 1999. године (табела 10),
- 3) у погледу броја извршилаца ових кривичних дела може да се закључи да се кривична дела тешке телесне повреде често врше у саучесништву (као облику колективног учешћа више лица у извршењу кривичног дела). Само у току 1998, 2004. и 2007. године по један извршилац је учествовао у предузимању радње извршења тешке телесне повреде. У осталим годинама у извршењу кривичног дела је у просеку учествовало готово по два лица – у току 2002, 2003. и 2005. године,
- 4) број учинилаца кривичних дела у односу на укупан број извршилаца свих кривичних дела на подручју Окружног суда у Београду је такође колебао. Тај се број кретао од најмањег броја од три пријављена лица – у току 2004. године, до 19 пријављених лица у току 2003. године, с тим што може да се уочи да је релативно мали проценат учешћа извршилаца кривичног дела тешке телесне повреде у односу на укупан број извршилаца свих кривичних дела – па се он креће од износа од 0,12% у току 2004. године до 1,89% у току 1999. године (табела 11).

Табела 10

Број пријављених кривичних дела тешке телесне повреде у структури укупног броја извршених кривичних дела на подручју Окружног суда у Београду³

Година	Тешка телесна повреда	Укупан број кривичних дела	%
1998.	6	760	0,79
1999.	10	564	1,77

³ У раду ће бити коришћени званични подаци из Годишњих извештаја Окружног суда у Београду за период 1998–2007. године.

СТРУЧНИ РАДОВИ

Година	Тешка телесна повреда	Укупан број кривичних дела	%
2000.	7	618	1,13
2001.	12	695	1,73
2002.	6	887	0,68
2003.	9	1.363	0,66
2004.	3	1.825	0,16
2005.	6	2.606	0,23
2006.	7	2.423	0,29
2007.	6	2.455	0,24

Табела 11

Број извршилаца кривичних дела тешке телесне повреде у односу на укупан број извршилаца кривичних дела на подручју Окружної суда у Београду

Година	Извршиоци тешких телесних повреда	Укупан број извршилаца	%
1998.	6	1.319	0,45
1999.	17	901	1,89
2000.	9	981	0,92
2001.	18	1.083	1,66
2002.	11	1.534	0,72
2003.	19	2.039	0,93
2004.	3	2.436	0,12
2005.	11	3.314	0,33
2006.	10	3.026	0,33
2007.	6	3.152	0,19

Табела 11

Број извршилаца кривичних дела тешке телесне повреде у односу на укупан број извршилаца кривичних дела на подручју Окружної суда у Београду

Година	Тешка телесна повреда	Број извршилаца
1998.	6	6
1999.	10	17
2000.	7	9
2001.	12	18
2002.	6	11
2003.	9	19
2004.	3	3
2005.	6	11
2006.	7	10
2007.	6	6

3. Структура кривичних дела против физичког интелектуала

У досадашњем делу смо анализирали облике и видове испољавања кривичних дела повреде или угрожавања физичког интегритета, сходно законским одредбама у позитивном кривичном законодавству. У циљу свеобухватног излагања посматране теме, потребно је да на бази статистичких података укажемо на структуру ових кривичних дела у непосредној пракси. С тога ћемо на овом месту анализирати структуру извршених кривичних дела против живота и тела, а посебно место телесних повреда и дела угрожавања физичког интегритета другог лица у односу на укупан број извршених кривичних делата.

Из полицијских података који следе произилазе следећи закључци:

1) број кривичних дела убистава, убистава у покушају и убистава у прекорачењу нужне одбране у посматраном периоду је константно смањиван, па је тако од 203 убистава у току 2000. године тај број је опао на 142 кривична дела у току 2007. године (табела 13),

2) број кривичних дела убистава на мах је у посматраном периоду изузетно мали. Тако је само у току 2000. и 2001. године извршено по једно кривично дело ове врсте, док га статистика полиције у осталим година уопште не бележи (табела 13),

3) у посматраном периоду је и мали број извршених кривичних дела убистава из нехата. Тај се број креће од једног извршеног дела у току 2006. године, до два дела у току 2000. и 2003. године, да би највећи број нехатних убистава забележен у току 2005. године, када износи осам извршених дела, односно девет дела у току 2007. године

4) у односу на противправно лишење живота, у посматраном периоду је забележен знатно већи број извршених кривичних дела тешке и лаке телесне повреде. Тако је готово четири пута више извршено тешких телесних повреда у односи на кривична дела убистава, док је лакших телесних повреда у посматраном периоду, у односу на убистава, било у просеку више за три пута у току 2000. године, да би тај број порастао за седам пута у току 2004, 2005. и 2006. године (табела 13).

Табела 13

Извршена кривична дела против живота и тела у Републици Србији према годинама Министарства унутрашњих послова

Година	Убиство	Убиство у покушају	Убиство из нехата	Тешка телесна повреда	Лака телесна повреда
2000.	203	215	2	1.544	1.285
2001.	208	202	4	1.642	1.317
2002.	164	231	6	1.568	1.618
2003.	148	230	2	1.605	1.735

СТРУЧНИ РАДОВИ

Година	Убиство	Убиство у покушају	Убиство из нехата	Тешка телесна повреда	Лака телесна повреда
2004.	129	186	5	1.796	2.110
2005.	139	172	8	1.624	2.239
2006.	142	169	1	1.657	2.177
2007.	142	202	9	1.657	2.138

До сличних закључака можемо доћи и ако анализирамо статистичке податке о процесираним кривичним делима против живота и тела пред Окружним судом у Београду. Према расположивим подацима, можемо да закључимо следеће:

1) број кривичних дела убистава и убистава у покушају варира, из године у годину. Тако је број убистава – 36 у току 1998. године, порастао на 81 дело ове врсте у току 2007. године, дакле за више од два пута (табела 14). Слична је ситуација и са убиствима у покушају, којих је 1998. године било дванаест, да би тај број константно растао – 2003. године је порастао за више од три пута. После тога, и број ових кривичних дела бележи драстичан пад, па у току 2006. и 2007. године није забележено ниједно кривично дело убиства у покушају у судској пракси пред београдским Окружним судом (табела 14),

2) број нехатних убистава је мали у посматраном периоду. Тај се број креће од једног убиства у току 1998. и 2001. године, а два дела ове врсте је забележено у току 1999. године, док у осталим годинама судска статистика уопште не бележи присуство овог кривичног дела (табела 14),

3) број убистава у прекорачењу нужне одбране је такође изузетно мали. Тај се број креће од једног извршеног дела (у току 1999, 2002. и 2003. године) до два убиства ове врсте (у току 1998. и 2000. године), док у осталим годинама судска статистика такође не бележи присуство овог кривичног дела,

4) број извршених кривичних дела тешке телесне повреде, у посматраном периоду је готово константан – шест извршених кривичних дела (1998, 2002, 2005. и 2007. године). Само је у току 2004. године тај број је преполовљен, да би 2001. године био забележено 12 кривичних дела ове врсте, дакле двоструко више од уобичајеног просека (табела 14).

Табела 14
Извршена кривична дела против живота и тела према подацима Окружног суда у Београду

Година	Убиство	Убиство у покушају	Убиство из нехата	Тешка телесна повреда	Укупно КД против живота
1998.	36	12	1	6	63
1999.	42	23	2	10	82
2000.	44	23	0	7	78

СТРУЧНИ РАДОВИ

Година	Убиство	Убиство у покушају	Убиство из нехата	Тешка телесна повреда	Укупно КД против живота
2001.	46	23	1	12	82
2002.	33	26	0	6	66
2003.	47	43	0	9	104
2004.	50	5	0	3	60
2005.	45	19	0	6	72
2006.	66	0	0	7	74
2007.	81	0	0	6	87

У погледу специфичних облика и видова испољавања кривичних дела против физичког интегритета, при разматрању ове теме, од значаја су и подаци о процесуираним кривичним делима ове врсте пред Првим општинским судом у Београду (табела 15). Из наведених података могу да се изведу идентични закључци као и из напред изнетих статистичких показатеља.

Табела 15

Поднете кривичне пријаве у Првом општинском суду у Београду за лаке и тешке телесне повреде у 2003. години

		Врста повреде	
		Тешке телесне повреде	Лаке телесне повреде
Пол	Мушки	59	40
	Женски	–	4
Саучесништво	Није саучесник	–	–
	Извршилац	52	43
	Саизвршилац	7	1
	Подстрекач	–	–
	Помагач	–	–
Повратник	За иста дела	5	2
	За дуга дела	20	14
	За истоврсна и дуга дела	–	–
Држављанство	Србије	57	44
	Страни држављанин	–	–
	Без држављ. и непознато	2	–
Брачно стање	Ожењен/удата	25	15
	Неожењен/неудата	27	28
	Удовац/удовица	5	1
	Разведен	–	–
	Непознато	2	–
Оптужена пунолетна лица по годинама старости	18–20	7	11
	21–29	35	19
	30–39	10	8
	40–49	5	4
	50–59	2	2
	60 и више	–	–
	Непознато	–	–

СТРУЧНИ РАДОВИ

		Врста повреде	
		Тешке телесне повреде	Лаке телесне повреде
Оптужена пунолетна лица по школској спреми	Без школе	–	–
	Основна	3	8
	Средња	40	25
	Виша	7	6
	Факултет/академија	2	5
	Непознато	7	–
Вештачење	Психијатријско	18	8
	Судско-медицинско	53	37
	Потребна обавештења	9	7
	Истражне радње	11	41
	Одбачај	2	8
	Непосредна оптужница	4	–
	Оптужни предлог	2	15
	Истрага	39	6
	Обустава истраге	1	–
	Оптужница после истраге	19	1
	Првостепена пресуда	2	–
	Жалба због казне	1	–
	Притвор	5	1

Слична је ситуација и у погледу статистичких података који говоре о извршеним тешким и лаким телесним повредама у току 2004. године, а који су процесуирани пред Првим општинским судом у Београду (табела 16).

Табела 16
Подношење кривичне пријаве у Првом општинском суду у Београду за лаке и тешке телесне повреде у 2004. години

		Врста повреде	
		Тешке телесне повреде	Лаке телесне повреде
Пол	Мушки	74	39
	Женски	2	4
Саучесништво	Није саучесник	–	–
	Извршилац	65	43
	Саизвршилац	8	–
	Подстрекач	–	–
	Помагач	3	–
Повратник	За иста дела	11	5
	За дуга дела	27	18
	За истоврсна и дуга дела	8	2
Држављанство	Србије	75	41
	Страни држављанин	–	–
	Без држављ. и непознато	1	2
Брачно стање	Ожењен/удата	21	12
	Неожењен/неудата	43	30
	Удовац/удовица	9	–
	Разведен	3	1
	Непознато	–	–

СТРУЧНИ РАДОВИ

		Врста повреде	
		Тешке телесне повреде	Лаке телесне повреде
Оптужена пунолетна лица по годинама старости	18–20	15	8
	21–29	29	16
	30–39	18	12
	40–49	8	6
	50–59	2	1
	60 и више	4	1
	Непознато	–	–
Оптужена пунолетна лица по школској спреми	Без школе	2	–
	Основна	7	6
	Средња	51	26
	Виша	9	5
	Факултет/академија	3	3
	Непознато	4	3
Вештачење	Психијатријско	30	17
	Судско-медицинско	70	34
	Потребна обавештења	12	18
	Истражне радње	10	43
	Одбачај	–	3
	Непосредна оптужница	2	–
	Оптужни предлог	1	15
	Истрага	61	–
	Обустава истраге	1	–
	Оптужница после истраге	21	–
	Првостепена пресуда	–	–
	Жалба због казне	–	–
	Притвор	5	–

И расположиви статистички подаци о извршеним кривичним делима против физичког интегритета у току 2005. године који су процесуирани пред Првим општинским судом у Београду (кривичним делима која су извршена у централним београдским општинама Стари град и Палилула) дају за право напред изведеним закључцима (табела 17).

Табела 17
Подношење кривичне пријаве у Првом општинском суду у Београду за лаке и тешке телесне повреде у 2005. години

		Врста повреде	
		Тешке телесне повреде	Лаке телесне повреде
Пол	Мушки	59	33
	Женски	1	3
Саучесништво	Није саучесник	–	–
	Извршилац	55	33
	Саизвршилац	4	1
	Подстрекач	–	2
	Помагач	1	–

СТРУЧНИ РАДОВИ

		Врста повреде	
		Тешке телесне повреде	Лаке телесне повреде
Повратник	За иста дела	11	7
	За дуга дела	25	12
	За истоврсна и дуга дела	–	4
Држављанство	Србије	59	36
	Страни држављанин	–	–
	Без држављ. и непознато	1	–
Брачно стање	Ожењен/удата	17	11
	Неожењен/неудата	38	23
	Удовац/удовица	–	–
	Разведен	3	1
	Непознато	2	1
Оптужена пунолетна лица по годинама старости	18–20	10	9
	21–29	28	10
	30–39	12	9
	40–49	7	3
	50–59	3	2
	60 и више	–	3
	Непознато	–	–
Оптужена пунолетна лица по школској спреми	Без школе	1	3
	Основна	5	2
	Средња	35	20
	Виша	8	5
	Факултет/академија	3	2
	Непознато	8	4
Вештачење	Психијатријско	13	3
	Судско-медицинско	55	20
	Потребна обавештења	7	13
	Истражне радње	14	32
	Одбачај	5	3
	Непосредна оптужница	6	0
	Оптужни предлог	2	15
	Истрага	39	1
	Обустава истраге	5	–
	Оптужница после истраге	18	1
	Првостепена пресуда	1	–
	Жалба због казне	–	–
	Притвор	1	–

Наиме, из наведених статистичких података произилазе следећи закључци:

1) у посматраном периоду (2003–2005. године) произилази је да пред овим судом процесуиран готово непромењив број телесних повреда, с тим је у току 2004. године забележен највиши број ових дела – укупно 119. Посматрано у односу на податке Окружног суда у Београду, видимо

да је број нанетих телесних повреда у овом периоду два пута већи, него што је број извршених кривичних дела убистава у целом Београду,

2) у току 2003. године су извршена кривична дела 103 телесне повреде (од чега 59 тешке телесне повреде и 44 лаке телесне повреде), док је у Београду извршено 47 убистава. У току 2004. године је у целом Београду извршено 50 убистава, док ја само на територији општина Стари град и Палилула извршено укупно 119 телесних повреда (76 тешке телесне повреде и 43 лаке телесне повреде). Сличан се закључак може извести и у вези података за 2005. године када је извршено 45 убистава, а 96 телесних повреда (од чега 60 тешких телесних повреда и 36 лаких телесних повреда) (табела 15) и

3) у 2004. години било највише извршених телесних повреда, а 2005. година је имала тренд опадања од 20%. Анализирајући оптужена пунолетна лица по годинама старости, види се: а) највећи број оптужених лица у 2003. години је старости од 21–29 година, укупно 54 лица, што чини 52% укупног броја оптужених у 2003. години (табела 15), б) највећи број оптужених лица у 2004. години је старости од 21–29 година, укупно 45, што чини 41% укупног броја оптужених у 2004. години (табела 16), в) највећи број оптужених лица у 2005. години је старости од 21–29 година, укупно 38, што чини 40% укупног броја оптужених у 2005. години (табела 17).

4. Ефикасност судова у решавању кривичних дела проштив физичког интегритета

На укупну слику о стању и кретању кривичних дела против живота и тела, а посебно кривичних дела којима се повређује или угрожава физички интегритет, у нашој земљи не утичу само подаци о броју извршених кривичних дела и њихових учинилаца у структури укупно извршених кривичних дела. Томе доприносе и подаци који указују на ефикасност кривичноправних мера у сузбијању ових кривичних дела, односно ефикасност покренутог и окончаног кривичног поступка.

У том смислу ћемо анализирати однос пријављених, оптужених и пресуђених случајева извршења кривичних дела против телесног интегритета, а према расположивим подацима Републичког завода за статистику (табела 18, 19, 20 и 21). Из наведених података јасно произилазе следећи закључци:

1) само око 40% од укупног броја пријављених кривичних дела против физичког интегритета бива оптужено од стране надлежног јавног тужиоца и

2) од укупног броја оптужених лица, најмање двадесет посто учинилаца избегне кривичну одговорност, односно не бива осуђено неком од кривичних санкција.

Табела 18
*Однос пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела тешке телесне
 повреде*

Година	Број пријава	Број оптужења	Број осуда
1995.	1.609	980	799
1996.	1.719	1.002	818
1997.	1.803	1.026	851
1998.	1.760	1.210	989
1999.	1.486	1.136	984
2000.	1.487	1.134	949
2001.	1.626	1.199	1.019
2002.	1.549	1.228	1.016
2003.	1.555	1.096	931
2004.	1.713	1.112	941

Табела 19
*Однос пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела лаке телесне
 повреде*

Година	Број пријава	Број оптужења	Број осуда
1995.	3.252	3.705	2.302
1996.	3.069	3.833	2.322
1997.	3.338	3.635	2.351
1998.	3.017	3.973	2.596
1999.	2.343	3.281	2.092
2000.	2.358	3.000	1.967
2001.	2.473	3.232	2.107
2002.	2.438	3.446	2.226
2003.	2.192	3.131	2.095
2004.	2.534	2.861	1.950

Табела 20
*Однос пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела учесћивања
 у тучи*

Година	Број пријава	Број оптужења	Број осуда
1995.	308	164	121
1996.	342	224	165
1997.	369	174	128
1998.	322	276	173
1999.	300	251	194
2000.	302	222	153
2001.	317	218	175
2002.	191	266	179
2003.	325	261	200
2004.	470	184	141

Табела 21

Однос пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела ујрожавања опасним оруђем при шучи и свађи

Година	Број пријава	Број оптужења	Број осуда
1995.	1.030	574	333
1996.	980	714	422
1997.	1.022	672	431
1998.	745	635	387
1999.	601	467	311
2000.	572	393	257
2001.	702	430	278
2002.	549	478	336
2003.	541	401	280
2004.	694	485	348

О ефикасности кривичног поступка за кривична дела против физичког интегритета сликовито говоре и следећи подаци Окружног суда у Београду о броју решених, односно нерешених предмета за кривична дела тешке телесне повреде. У посматраном периоду од 1998–2002. године сви предмети који се односе на извршено кривично дело тешке телесне повреде, а који су примљени, у истој календарској години су и решени на један од законом предвиђених начина. Интересантно је при томе уочити да од 2003. године готово половина предмета који се односе на ово кривично дело (па чак и више од тога у току 2006. и 2007. године) није решено у току исте године, што значи да су ови предмети пренети у следећи период за решавање. При томе је број нерешених предмета од 2003. године до 2007. године перманентно растао (табела 22).

Табела 22

Ефикасност судова у процесиурању кривичних дела тешке телесне повреде пред Окружним судом у Београду

Година	Пренето из прошле године	Примљено	У раду	Решено	Нерешено
1998.	4	6	10	10	0
1999.	0	10	10	10	0
2000.	0	7	7	7	0
2001.	0	12	12	12	0
2002.	0	6	6	6	0
2003.	0	9	9	5	4
2004.	4	3	7	3	4
2005.	4	6	10	5	5
2006.	5	7	12	5	7
2007.	7	6	13	5	8

5. Казнена политика судова за кривична дела против физичког интегритета

У наредном излагању ћемо указати на структуру, врсту и трајање изречених кривичних санкција учиниоцима кривичних дела против физичког интегритета, према расположивим статистичким подацима Окружног суда у Београду. Очигледно је да степен апстрактне тежине и опасности кривичних дела повреде физичког интегритета, који је законодавац процењивао приликом прописивања врсте и мере (минимума и максимума казне затвора у законском тексту) у конкретним појединим облицима испољавања ових кривичних дела у судској пракси доводи до знатних одступања.

Наиме, насупротив изузетно строгим прописаним казнама затвора, судско веће је учиниоцима кривичних дела тешке телесне повреде у посматраном периоду 1998–2007. године изрицало релативно благе казне (табела 23). Од казни које су изрицане учиниоцима ових кривичних дела приметно је највећи број казни затвора у трајању до три године, односно до пет година. Само у неколико случајева су изречене казне затвора у трајању до десет година и то три осуде ове врсте у току 2001. године и једна осуда у току 2004. године. Казна затвора у трајању до двадесет година изречена је само у једном случају и то 2001. године.

Новчана казна, као посебна врста имовинске казне коју познаје наше кривично законодавство, није изречена ниједном учиниоцу кривичних дела тешке телесне повреде, као ни васпитна мера (у случајевима када се на страни учиниоца налази малолетно лице, односно млађе пунолетно лице). И број изречених условних осуда је прилично низак.

У погледу мера безбедности, према учиниоцима кривичних дела тешких телесних повреда су изрицане у малом броју случајева. Тада су углавном изрицане мере безбедности медицинског карактера и то: 1) обавезно психијатријско лечење на слободи у једном случају (1999. године) и 2) обавезно лечење алкохоличара и наркомана у по једном случају у току 1999, 2001, 2006. и 2007. године. Најчешће су ипак изрицане мере безбедности одузимања предмета и то по два пута у току 1999. и 2001. године, а само у једном случају у току 2002, 2003. и 2007. године.

Табела 23

Структура изречених санкција за кривично дело тешке телесне повреде на подручју Окружног суда у Београду у периоду 1998-2007. године

Година	У раду	Затвор до 6 месеци	Затвор до 1 године	Затвор до 3 године	Затвор до 5 година	Условна осуда
1998.	10	1	0	3	1	3
1999.	10	2	1	4	4	0
2000.	7	1	0	2	3	3
2001.	12	1	1	4	2	2
2002.	6	1	1	5	3	0

СТРУЧНИ РАДОВИ

2003.	9	0	1	2	1	0
2004.	7	0	0	1	0	0
2005.	10	0	2	0	1	0
2006.	12	1	4	5	1	0
2007.	13	0	2	3	0	0

Закључак

Кривична дела повреде или угрожавања физичког интегритета спадају у општи, класични криминалитет или у тзв. права, природна или атавистичка кривична дела која познају сва људска друштва од најстаријих времена. Ради се, наиме, о делима која побуђују не само пажњу стручне, већ и опште јавности (грађана), због значаја заштићеног добра (објекта заштите), учесталости и обиља појавних облика испољавања у свакодневном животу, као и обима и интензитета проузрокованих последица, односно начина и средстава њиховог извршења.

Заштита живота и телесног интегритета, посебна је брига читаве друштвене заједнице. Право на живот и телесни интегритет, представља право на несметану физичко – биолошку егзистенцију. Ово смо истакли да би указали на све већу бригу о човеку, и све већу његову заштиту од свих оних делатности које могу да повреде или угрозе његово здравље и телесни интегритет. С тога сва савремена кривична законодавства данас у структури кривичних дела, систематизованих у посебном делу кривичних закона (или законика), познају више кривичних дела, која су управљена против физичког интегритета.

Та су дела углавном систематизована у групу кривичних дела против личних добара, и то најзначајнијих људских, али и друштвених добара – против живота и тела. Поред ових основних кривичних дела против физичког интегритета, која могу да се систематизују према врсти и природи проузрокованих последица, на кривична дела повреде физичког интегритета и кривична дела угрожавања физичког интегритета, сва савремена кривична законодавства познају и друга, споредна кривична дела против физичког интегритета. Ова кривична дела су систематизована у различитим групама кривичних дела, зависно од врсте групног објекта заштите, па се тако кривична дела против физичког интегритета могу наћи систематизована у следећим групама кривичних дела: кривична дела против здравља људи, кривична дела против животне средине, кривична дела против опште сигурности људи и имовине, кривична дела против безбедности јавног саобраћаја, кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом и др. На сличан начин поступа и наше ново кривично право.

Тако и наше ново кривично право предвиђа више облика и видова испољавања кривичних дела против физичког интегритета за која су прописане различите врсте казни, а која су дела систематизована у од-

ређеним групама кривичних дела, сходно групном заштитном објекту. Основна кривична дела против физичког интегритета у нашем правном систему су дела систематизована у групи кривичних дела против живота и тела, у глави тринаестој *Кривичној законика Републике Србије*. На овом су месту обухваћене две врсте кривичних дела против физичког интегритета. То су: 1) кривична дела повреде физичког интегритета и 2) кривична дела угрожавања физичког интегритета.

У прву врсту кривичних дела спадају кривична дела телесних повреда. Ту се разликују два кривична дела. То су:

а) тешка телесна повреда (предвиђена у члану 121. КЗ РС) и

б) лака телесна повреда (предвиђена у члану 122. КЗ РС) која се јављају у више облика и видова испољавања.

У другу врсту кривичних дела – односно у кривична дела угрожавања физичког интегритета спадају:

а) учествовање у тучи (предвиђено у члану 123. КЗ РС) и

б) угрожавање опасним оруђем при тучи и свађи (предвиђено у члану 124. КЗ РС).

Као предлоге *de lege ferenda* за нашег законодавца у предстојећој реформи поводом усклађивања *Кривичној законика* са одредбама новог *Устава Републике Србије из 2006. године* можемо истаћи следеће:

1) код кривичног дела тешке телесне повреде треба из постојећег законског решења издвојити облик извршења кривичног дела из нехата (као што је то учињено у неким упоредним законима),

2) код кривичних дела тешке и лаке телесне повреде би се могао предвидети нови облик дела – реторзија или компензација повреде. Ово би дело могло да има следећи законски опис: „ако повређени узврати повредом на нанету телесну повреду, може се ослободити од казне или блаже казнити“,

3) размотрити увођење новог облика телесне повреде у случају када је она резултат предузете лекарске интервенције која није индикована медицинским разлозима (када би евентуално постојао институт претежног интереса, стање крајње нужде или пристанак повређеног), већ разлозима који немају за циљ лечење, очување или унапређивање здравља, већ неки други циљ, нпр. естетски и сл.

Поред тога при процесуирању кривичних дела повреде или угрожавања физичког интегритета требало би дати (или инсистирати на постојећим могућностима) већа овлашћења јавном тужиоцу да условно одложи покретање кривичног поступка, у случају када је учинилац обичне тешке телесне повреде или лаке телесне повреде у било ком облику учествовао у излечењу или опоравку повређеног лица или је на други начин отклонио или допринео отклањању наступеле последице дела.

На овом плану је такође и велика улога криминалистичке полиције. Наиме, њена је улога да брзо, ефикасно и законито спроведе оперативне тактичке и техничке мере у циљу утврђивања правилног и потпуног чињеничног стања кривичног догађаја, односно у циљу откри-

вања учинилаца ових кривичних дела ради њиховог привођења правди. Наравно, да је за овакво функционисање позиције потребна одређена кадровска и стручна опремљеност полиције те широко коришћење савремених научних и техничких средстава и метода.

Такође при пресуђењу кривичних дела повреде или угрожавања физичког интегритета требало би инсистирати на већој слободи суда у погледу блажег кажњавања или ослобођења учиниоца кривичног дела од казне у случајевима када је учинилац ових кривичних дела у било ком облику учествовао у излечењу или опоравку повређеног лица или је на други начин отклонио или допринео отклањању наступеле последице дела. Можда би ову законску могућност као „посебан основ“ требало унети и у сам законски текст код одговарајућег кривичног дела.

Литература:

1. Алексић, Ж., Шкулић М.: *Криминалистика*, Београд, 2002.
2. Атанацковић, Д.: *Кривично право*, Посебни део, Београд, 1985.
3. Бошковић, М.: *Материјални докази у криминалистичкој обради*, Београд, 2002.
4. Бошковић, М.: *Криминалистика методика*, Други део, Београд, 2000.
5. Ђурђић, В., Јовашевић, Д.: *Кривично право*, Посебни део, Београд, 2006.
6. Јовашевић, Д.: *Лексикон кривичног права*, Београд, 2006.
7. Јовашевић, Д.: *Кривично право*, Општи део, Београд, 2006.
8. Крапац, Д., Зечевић, Д., Шепаровић, З.: *Вјештачење тјелесних озљеда у кривичном праву*, Загреб, 1985.
9. Кривокапић, В., Крстић О.: *Криминалистика тактика*, Београд, 1999.
10. Лазаревић, Љ.: *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Београд, 2006.
11. Марковић, Т.: *Савремене технике испитивања кривичних дела*, Загреб, 1977.

Инострана литература:

1. Allen, M.: *Textbook on Criminal law*, London, 2001.
2. Анђеловић, Ш.: *Одабрана поглавља медицинске криминалистике*, Загреб, 2006.
3. Ashworth, A.: *Principles of Criminal law*, Oxford, 1999.
4. Compendio di Diritto penale, Parte generale e speciale, Napoli, 2004.
5. Dine, J., Gobert J.: *Cases and Materials on criminal law*, London, 2000.
6. Ebert, U.: *Strafrecht*, Besonderer teil, Heidelberg 1993.
7. Gattegno, P.: *Droit penal special*, Paris, 2003.
8. Хоровић, С.: *Кривично право*, Посебни дио, Мостар, 2002.
9. Камбовски, В.: *Казнено право*, Посебен дел, Скопље, 2003.
10. Куртовић, А., Томашевић, Г.: *Основе казненог права и процесне*, Сплит.
11. Лазаревић, Љ., Вучковић, Б., Вучковић, В.: *Коментар Кривичног законика Републике Црне Горе*, Цетиње, 2004.
12. Модли, Д., Петровић Б., Рамљак А.: *Увод у криминалистику*, Сарајево, 2004.
13. Павишић, Б.: *Криминалистика*, Ријека, 1997.
14. Шикић, К. Г.: *Деликтни насиља у казненом праву и судској пракси*, Ријека, 1996.
15. Томић, З.: *Кривично право*, Посебни дио, Сарајево, 2007.
16. Зечевић, Д.: *Основи судске медицине за љивнике*, Загреб, 1996.

Abstract: *Criminal acts such as violations of or threats to physical integrity are old criminal acts that have been present in criminal legislation in almost all countries since ancient times to the present day. These are crimes that attract the attention not only of experts but the general public, too, due to the scale and intensity of their implications. Moreover, these are crimes that necessitate the theoretical and practical involvement of not only lawyers, but also criminologists, criminalists, psychologists, psychiatrists, forensic experts, sociologists, etc.*

The most important part of this study was the research methodology used. We will address the common characteristics and features of the most important criminal acts that are displayed through the violation of or threat to bodily (physical) integrity, according to the Republic of Serbia's Criminal Code.

The following were of the utmost importance in conducting the aforesaid analysis: national, as well as foreign legal theory; court practice; court and police statistics; criminalistic tactics and methods of uncovering, elucidating and proving criminal acts and the perpetrators' guilt. The Republic Statistical Office's data has been very important, as has that of the Justice Ministry, whose court records were studied in detail.

Key words: *physical integrity, Criminal code, actual bodily harm, grievous bodily harm.*

Дејан МИКИЋ
 ПУ Јагодина, ПС Свилајнац

Последња Крцунова фотографија

УДК: 351.741-057.17(092)

Апстракт: У раду, аутор нас упознаје са историјским чињеницама до којих је дошао у разговору са Живојином Спанковићем, бившим руководиоцем у ресорима државне и јавне безбедности о Слободану Пенезићу Крцуну, човеку који је уз Александра Ранковића био најчувенији српски полицајац, и његовој неслужбеној посети Свилајцу, заједно са првом савезних и републичких функционера. Фотографије уз рад, снимљене су само пет дана пре него што је поинуо у саобраћајној незгоди, 6. новембра 1964. године. Поред краће револуционарне и политичке биографије Слободана Пенезића-Крцуна, још једном је наглашена његова руководећа функција у Одељењу за заштити народа (ОЗН-а) и Министарству унутрашњих послова.

Кључне речи: Слободан Пенезић Крцун, посети, фотографије.

„Тај, сентиментални, меланхолични и сурови шеф српске Озне и Удбе, имао је и један, у најлепшем смислу, мангупски карактер. Нису могли да му подвале ни лопови, ни агенти, ни лажови, ни ласкавци. Све си смео да му кажеш, свако злодело да му повериш и да будеш сигуран да неће да те изда и да ту слабост искористи. Али, ако треба да одлучи о теби, са становишта јавног посла и општег интереса, он ти неће превидети црну мрљу.“¹

Овако је Добрица Ћосић описао Слободана Пенезића Крцуна,² уз Александра Ранковића, најчувенијег полицајца оног доба.

Крцун је рођен 2. јула 1918. године у Ужицу, где је завршио основну школу и гимназију. Још као гимназијалац (1935–1937), приступа револуционарном покрету. Студирао је агрономију на Пољопривредно-шумарском факултету у Београду. Почев од 1937. године активно је учествовао у студентском покрету, а члан КПЈ-е постао је 1939. Секретар партијског бироа у Земуну и члан Универзитетског и Покрајинског комитета СКОЈ-а за Србију постао је 1940. године.³

¹ Марјановић, Б.: *Александар Ранковић Лека*, Књига комерц, Београд, 2002. стр. 109.

² Године 1938. на Универзитету, неке од колега учинио се сличан Крцуну из тада популарног стрипа „Крцун и Моца“, који је излазио у „Језу“. Надимак Крцун му је остао до краја живота.

³ Перишић, М.: *Министарство и министри полиције у Србији 1811–2001*, МУП Републике Србије, Београд, 2002. стр. 331.

Непосредно пред рат Крцун је изабрао позив „професионалног револуционара“, те је био један од организатора устанка у ужичком крају, а већ 1941. године заменик политичког комесара Ужичког одреда. Извесно време руководио је Комисијом за борбу против „пете колоне“ у ослобођеном Ужицу. Дужност обезбеђења Врховног штаба НО-ПОЈ-е обављао је у веома деликатном времену слома „Ужичке Републике“ и повлачења главнине партизанских одреда у источну Босну (1941–1942). Приликом повлачења из Санџака (јун 1942. године) постао је руководилац политичког одељења, а нешто касније заменик политичког комесара и политички комесар Друге пролетерске бригаде. У септембру 1943. године Крцун је постао политички комесар Друге пролетерске бригаде, са које дужности је смењен већ у децембру, због пораза који је дивизија претрпела у бици код Пријепоља. Био је и учесник неуспелих покушаја Друге и Пете крајишке дивизије да продру у Србију у пролеће 1944. године. У јуну месецу исте године на острву Вису, изабран је у Покрајински комитет КПЈ за Србију и одређен за начелника Одељења заштите народа (ОЗН-а), те је у јужној Србији почео да формира прве организације ОЗН-е. По ослобођењу Београда, Крцун је постао начелник ОЗН-е за Србију.⁴

На Оснивачком конгресу КП Србије у мају 1945. године изабран је за члана ЦК КПС, а ускоро и у Политбиро. На V конгресу КПЈ у јулу 1948. године биран је за члана ЦК КПЈ-е. За министра унутрашњих послова постављен је 19. фебруара 1946. године и ту дужност обављао је, у више влада, све до 5. фебруара 1953. године.

„Као најодговорнији човек ОЗН-а, а касније и Министарства унутрашњих послова Србије, имао је значајну улогу у ликвидацији остатака квислиншких формација и четничких снага, гушењу балистичких побуна, разрачунавању са „класним непријатељем“, обрачуна са присталицама Информационог бироа.“⁵

⁴ Потреба за стварањем организације која ће се у контраобавештајном погледу адекватно и плански супротставити обавештајном деловању непријатеља, како према војним јединицама, тако и према ослобођеној и делимично ослобођеној територији, довела је до стварања ОЗН-е. Одељење за заштиту народа (ОЗН-а) за Југославију формирано је 13. маја 1944. године *Уједињеном организационој сиркуити Одељења заштите народа* Врховног команданта НОВ и ПОЈ, као орган Повереништва за народну одбрану Националног комитета ослобођења Југославије. ОЗН-а је била подељена на четири одсека: I одсек је преко подређених органа био задужен за организовање и руковођење офанзивном обавештајном службом чија је активност била усмерена према иностранству и неослобођеној територији; II одсек је преко подручних органа радио на организацији, усмеравању и руковођењу контраобавештајном заштитом ослобођене територије; III одсек је преко својих органа у војним јединицама организовао, усмеравао и руководио контраобавештајном заштитом оружаних снага и установа НОВ; IV одсек обрађивао је податке које су му достављали претходни одсеци, израђивао је и ажурирао картотеке лица. Због потребе да се успешно супротстави и деловању страних обавештајних служби, убрзо је формиран и V одсек, а у априлу 1945. образован је и VI одсек који је штитио организације и установе у области саобраћаја.

⁵ Исто, стр. 332.

Заједно са Александром Ранковићем, Слободан Пенезић Крцун је пресудно утицао на организационо утемељење служби безбедности и кадровску политику. Према оцени министра Слободана Пенезића Крцуна, 1946. године, Министарство „од старог особља Министарства унутрашњих дела или старе полиције, није могло да преузме готово ништа, јер се оно пре окупације, а посебно за време окупације срзало“. Наравно, не би требало губити из вида чињеницу да су оснивање и рад једног од најзначајнијих органа државне управе непосредно после рата, текли у складу са одрицањем легитимитета свим органима власти Краљевине Југославије и успостављањем континуитета са органима власти које су југословенски комунисти изграђивали током рата. Када је 7. марта 1945. образована Влада ДФЈ, Повереништво за унутрашње послове прерасло је у Министарство за унутрашње послове.

У Извршном већу НР Србије, оформљеном на основу одредби Уставног закона из 1953. године, Крцун је више година (фебруар 1953. – јун 1962. године) био члан, а затим потпредседник. Од јуна 1962. до новембра 1964. године обављао је дужност председника Извршног већа Србије.⁶ Више пута биран је за посланика Народне скупштине Србије. За народног хероја Крцун је проглашен јула 1952. године.

Крцун је погинуо у саобраћајној незгоди 1964. године, у својој 46. години. Тог 6. новембра, у новом „Олдсмобилу“, регистарских онака БГ 20-55, поред возача Милорада Ломића, са Крцуном су се у аутомобилу налазили још и његов сарадник и ратни друг Светолик Лазаревић,⁷ и још два њихова саборца. Кренули су на среску конференцију Савеза комуниста у тадашњем Титовом Ужицу, која је била заказана за поподне. У Шопићу, код Лазаревића, услед магле и клизавог пута, ауто је ударио у стабло и том приликом Лазаревић је на месту остао мртав, Крцун је преминуо на путу

⁶ Извршном већу поверено је „представљање Народне Републике, старање о извршењу закона, надзор над радом републичке управе, надзор у погледу законитости рада народних одбора“ и други извршни послови које му из делокруга своје надлежности повери народна скупштина (чл. 106). „Чланове извршног већа бира републичка народна скупштина из реда чланова републичког већа“ (чл. 107. број ових чланова одређује скупштина, али он не може бити мањи од 15). „Председник извршног већа представља веће, председава његовим седницама и потписује уредбе већа. Председник извршног већа има право задржати од извршења акт извршног већа с којим се не слаже, уз обавезу да спорно питање одмах изнесе пред републичку народну скупштину ради доношења одлуке“ (чл. 108). Најзад, „Извршно веће има право доносити уредбе за извршење закона, као и одлуке, упутства и решења за вршење других послова утврђених републичким уставом и савезним и републичким законима“, а за свој рад одговара републичкој народној скупштини (чл. 109). *Уставни закон од 13. I. 1953.* „Службени лист ФНРЈ“, Београд, треће издање, 1956. Уставна ревизија 1953. године била је нужност јер је постављено радничко самоуправљање у привреди, а нарочито ширење самоуправљања на друге области друштвеног живота превазилазило оквир дат Уставом ФНРЈ од 1946. године. „У таквој ситуацији у којој је изразито преплитање старог и новог рационалан излаз је нађен у доношењу *Уставног закона о основама друштвеног и политичког уређења и савезним органима власти* од 13. јануара 1953. године. (Исто је учињено и у републикама, док су аутономне јединице донеле нове статуте)“. Александар Фирта: *Уставни развојак социјалистичке Југославије*, Београд, 1975.

⁷ Председник Организационо-политичког већа Скупштине СР Србије.

према Лазаревцу, док је Ломић подлегао повредама у току сутрашњег дана. Остали путници су, такође, задобили озбиљне повреде.

Поред свих функција и обавеза, Пенезић је био председник Ловачког удружења СР Србије, а 1964. године је, у својству председника Ловачког савеза Југославије, учествовао је у раду Светског конгрес ловаца, одржаном у Италији 1964. године

Слика 1. Крџун први слева

Слика 2. Крџун трећи слева

Аутор овог текста је у разговору са Живојином – Жиком Станковићем, пензионисаним руководиоцем у Ресору државне, а потом и јавне безбедности, од саговорника чуо следеће:

– У јесен 1964. године налазио сам се на месту председника скупштинине оштинине Свилајнца. Том приликом, у контакту са руководством Ловачког удружења „Мика Брада“ из Свилајнца, дошли смо на идеју да првој дана ловачке сезоне у Доњој Ресави, 1. новембра, у истоје позовемо садашње чланове Савезној и Републичкој извршној већи, као и још неке људе из политичкој и културној живоји ондашње државе. Тој јутра, чланови савезне и републичке владе, присушили су возом око 8,30 часова. Воз се зауставио јачно на Моравском мосту који се налази на улазу у Свилајнца, где су истоје дочекали представници оштинине. Између осталих, у Свилајнца су тој дана дошли: Светислав Пећа Стефановић, садашњи савезни секретар за унутрашње послове, Јован Веселинов, председник КП Србије, Родољуб Чолаковић, савезни функционер, Франц Хочевар, савезни јавни тужилац, Оскар Давичо, књижевник. Поред њих, у лову су учествовали и функционери садашњеј Шумадијско-моравској среза, међу којима и Славко Зечевић, каснији секретар унутрашњих послова Србије.

Након краће лова на пољузу „Полој“ Крцун се, збој обавеза, зајужио ка Београду, и на том јуту је касније, поинуо.

Вест да је у саобраћајној незгоди код Спешојевца поинуо председник српске владе, је изазвала велику жују. Пошто је током лова са екипом ишао и фотоограф из Свилајнца, одлучено је да се на сахрану у Београд ујужи и делегација оштинине Свилајнца. Делегација је део фотоографија које су начињене 1. новембра (само пет дана пред Крцунову смрт) предала његовој удовици.

Поведен овим казивањем, наишавши пре свега, на разумевање управе Ловачког удружења „Мика Брада“ у Свилајнцу, које и данас постоји, аутор рада је пронашао тада снимљене фотографије (слика 1 и 2), о којима мало ко зна, и које можда представљају последње заживотне снимке човека који је са Александром Ранковићем устројио послератну српску полицију, а после тога, (скоро десет година), и руководио њоме.

Литература:

1. Ђорђевић, О.: *Организовање и активност обавештајне и контраобавештајне службе у Србији 1941-1945* Безбедност, 1/1990.
2. Фира, А.: *Уставни развојак социјалистичке Југославије*, Београд, 1975.
3. Марјановић, Б.: *Александар Ранковић Лека*, „Књига-комерц“ Београд, 2002.
4. Матић, Б.: *Крцун*, Дечје новине Горњи Милановац, 1983.
5. Милошевић, М.: *Организација безбедносно-обавештајној система ФНРЈ (1946–1966)*, Безбедност, 3/2007.
6. Перишић, М.: *Министарство и министри полиције у Србији 1811–2001*, Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Београд, 2002.
7. *Уставни закон од 13. 1. 1953. са свим изменама и дојунама*, Службени лист ФНРЈ, Београд, 1956.

***Abstract:** The paper offers the information gathered during the author's interview with Živojin-Žika Stanković, a former senior officer in both national security service and police, concerning Slobodan Penezić Krcun, a man who was, together with Aleksandar Ranković, the most famous police officer in Serbia, and his informal visit to the town of Svilajnac. The photographs contributed by the source had been taken only five days before Krcun was killed in a car accident, on 6th November, 1964. Beside offering a short biography of Slobodan Penezić as a revolutionary and a politician, the paper emphasizes his prominent managerial position within the Department of People's Protection (OZN) and the Ministry of Internal Affairs.*

***Key words:** Slobodan Penezić Krcun, visit, photographs.*

Проф. др *Бобан МИЛОЖКОВИЋ*
Криминалистичко-полицијска академија

Др **Радован В. Радовановић**, дипл. инж.

Техничка средства полиције

Почетком 2008. године у издању Криминалистичко-полицијске академије објављен је дуго очекивани уџбеник под насловом „Техничка средства полиције“, аутора др Радована Радовановића, тада доцента Криминалистичко-полицијске академије у Београду. Уџбеник је моделован концизно и јасно, тако да постепено упознаје читаоца–студента основних студија Криминалистичко–полицијске академије, са проблематиком техничких средстава, с тим што је употреба математичких израза за приказ основних корелација третираних параметара примерена дидактичко-методичким захтевима високошколске полицијске наставе. Поједине наставне области су детаљније изложене, док су тематске целине, које се изучавају и кроз друге наставне предмете, обрађене на основном нивоу. Напоменимо да су рецензенти овог вредног дела проф. др Слободан Петровић, дипл. инж. и доц. др Јанко Виличић, дипл. инж.

Обим уџбеника „Техничка средства полиције“ је 338 страница, сврстаних у 17 поглавља са више десетина једнообразних, релативно комплексних и технички конструисаних сликовно-графичких и табеларних илустрација.

Прво поглавље обрађује средства заштите и то: заштитни прслук (врсте, карактеристике материјала за израду и нивои заштите), ручни штит, интервенцијски шлем са визиром, као и припрему, ношење и употребу заштитне маске – посебно модела М2Ф.

Друго поглавље обрађује редовну, интервентну и свечану униформу и ознаке припадника полиције мушког и женског пола. Наведени су основни и додатни делови униформе, као и захтеви који морају да се поштују приликом њиховог пројектовања и израде.

У трећем поглављу су обрађени појам и врсте стрељачког оружја и аутоматског оружја, а затим је дат приказ балистичких особина које карактеришу ватрену моћ оружја. Даље су обрађени корисна енергија зрна на циљу, тј. начин израчунавања пробојности зрна, ради добијања потребне почетне брзине зрна, техничка и практична брзина гађања. Детаљно је дата класификација аутоматског оружја, при чему су објашњене три групе оружја и наведени представници појединачних група по земљама порекла. У истом поглављу објашњени су основни делови стрељачког оружја, њихове функционалне карактеристике и бојева, школска и вежбовна муниција.

Четврто поглавље обрађује основе балистике. Прво су дате основне информације о унутрашњој балистици, тј. о процесима који се дешавају приликом опаљења метака и кретања зрна у цеви оружја, када му се даје прогресивна брзина и ротација око уздужне осе. Ту је посебно објашњена закономерност промене притиска барутних гасова и брзине зрна у цеви. У наставку се обрађује почетна брзина зрна као једна од најважнијих карактеристика ватреног оружја, енергија трзања и карактер кретања оружја – одскочни угао, пуцањ и утицај пригушивача на растурање погодака, као и мере предострожности због загревања цеви код дуже употребе аутоматског оружја. Наредно подпоглавље говори о основама спољне балистике, где је елаборирана закономерност кретања зрна од напуштања цеви ватреног оружја до крајње тачке лета. Такође је обрађена проблематика балистичке криве, балистичког коефицијента, ротације и деривације зрна. Текстуално и графички су илустровани елементи путање зрна у ваздушном простору, тј. у односу на оружје и циљ, равни, тачке, линије и углови на путањи. Посебно је обрађено питање ефикасности гађања, тј. проблем растурања погодака као последица случајних и сталних грешака, величина слике растурања, слика погодака, мере растурања, тачност и прецизност оружја, начин одређивања вероватноће погађања циља, брисани, заклоњени и мртав простор и брисани дOMET. У делу који говори о нишањењу, обрађени су начини мерења углова, употребне вредности хиљадитог, начини одређивања даљине до циља, где су дате апликативне формуле, емпиријске личне таблице и објашњени таблични услови који обухватају метеоролоше, балистичке и топографске утицаје на поправку нишанске тачке. На крају четвртог поглавља објашњено је дејство зрна стрелачког оружја, а посебно је истакнута тенденција развоја хумане муниције са зрном велике зауставне моћи, као и основне информације о криминалистичкој (форензичкој) балистици, тј. о могућностима идентификације оружја на основу трагова на зрну, чаури и припадајућим деловима оружја.

Пето поглавље обухвата најобимнији део презентованог наставног садржаја истоименог предмета. Уз умешно одабране врсте кратког и дугог стрелачког оружја, које се употребљава у нашој и иностраним полицијама, аутор је дао намену, опис делова и муниције, функционисање и начин употребе у виду инструктивних корака, као и техничке податке у виду табеларних приказа, ради сагледавања карактеристика и могућности коришћења сваког презентованог оружја у разним тактичким ситуацијама. Наиме, у наведеном поглављу обрађени су пиштољи и револвери (пиштољ 9 mm ЦЗ 99, пиштољ 7,62 mm М57, пиштољ 9x19 mm Glock, пиштољи 7,65 mm М70 и 9 mm (к) М70 ЦЗ, као и револвер 357 магнум М83, и аутоматски пиштољ 7,65 mm М84), аутоматске пушке 7,62 mm М70 и М70А, аутомати 5,56 mm М85 и Heckler & Koch 9 mm MP5 А3, полуаутоматске снајперске пушке 7,9 mm М76 и

12,7x99 mm Барет М82А1, бацачи граната (аутоматски бацач граната 30 БГА-30 и Страјкер) и уређаји за нишањење и осматрање ноћу и у другим условима ограничене видљивости (пасивни нишан 5 x 80).

Шесто поглавље обрађује експлозивна средства. Због значаја, теме детаљно су објашњени експлозивни процеси (сагоревање, експлозија и детонација), врсте чврстих експлозивних материја – потисне (погонске), као што су барути и чврста ракетна горива, иницијалне и бризантне експлозивне материје и пиротехничке смеше. Пут од проналазка црног барута, до савремених експлозивних материја, из разлога опсега утицаја на токове цивилизације, заслужио је нешто шире представљање. Проналазак малодимног (бездимног) барута, аутор пореди са настанком унутрашње балистике, као научне дисциплине. Даље, обрађене су врсте барутних пуњења, физичко-хемијске карактеристике барута и балистичке карактеристике барута. То подпоглавље аутор завршава табеларним илустрацијама о броју активних компоненти које су носиоци енергетских карактеристика бездимног барута. Такође, у наставку следи детаљна елаборација експлозива, почев од њихове поделе према намени, хемијским особинама и радној способности (иницирајући – подстицајни, бризантни – разарајући, потисни – фугасе и пиротехничке смеше), преко презентације основних карактеристика бризантних експлозива који се користе код нас (тротил, хексоген, пентрит), до средстава за штапинско и електрично паљење експлозива. Затим, обрађени су специјални упаљачи за активирање мина изненађења, и то тренутног и упаљачи успореног дејства, односно, принцип дејства, опис делова, правила постављања и разоружавања електромеханичких, сатних, хемијских и електронских упаљача. Објашњено је даљинско паљење мина – експлозивног пуњења са одређене дистанце применом радио-уређаја и ласерског уређаја, и дата је спецификација основних мера техничке заштите при раду са специјалним упаљачима и минама изненађења. На крају тог подпоглавља, аутор обрађује основне појмове о минама, које према намени, дели на противпешадијске (антиперсоналне), противтенковске и мине специјалне намене (речне, мине изненађења, фугасе, вежбовне и школске мине). Узимајући у обзир масовност и потенцијалну опасност, аутор се у наставку текста определио само на детаљно представљање неких противпешадијских мина (противпешадијска антимагнетна мина – 1 и 3, противпешадијска распрскавајућа одскочна мина – 1 и противпешадијска распрскавајућа мина усмереног дејства – МРУД). Поглавље се завршава наменом, описом, карактером дејства, техничким карактеристикама и начином коришћења распрскавајућих бомби временског дејства са ударним упаљачем (М75 и М52П3), и поступцима при откривању минско-експлозивних средстава и мерама заштите експлозива и средстава за паљење у пољским складиштима, приликом превозења, истовара, припреме за коришћење и паљења експлозива.

Седмо поглавље обрађује хемијска средства као средства принуде које користе полиције света за привремено, односно краткотрајно оне-способљавање људи (надражај нервних завршетака у очима, органима за варење и коже). Прво су дате основне карактеристике хемијских материја CN (хлорацетофенон), CS (corson & stought) и CR (добензоксазепин), а затим средстава за њихову примену (експлозивна, пиротехничка и механичка). У наставку текста, имајући у виду конструктивне карактеристике, детаљно су кроз намену, опис, принцип дејства и начин руковања, обрађени: ручна експлозивна хемијска бомба АФ-1, ручна пиротехничка хемијска бомба АГ-1, ручна хемијска бомба LRB-M3, хемијска димна тромблонска мина, хемијска експлозивна тромблонска мина, хемијске пушке и хемијски пиштољи SMITH&WESSON и WEBLEY-SCHERMULY, хемијски метак S&W 37 mm, троделни гумени метак, леђни хемијски распршивач, ручни хемијски распршивач (спреј боца), хемијске ампуле и таблете, хемијски моторни распршивач PEPPER FOG. На крају поглавља обрађене су карактеристике дејства хемијских материја (границе толеранције, највеће концентрације и ефекти примене – последице) које су и табеларно илустроване, затим мере безбедности и прва помоћ, као и основни показатељи услова и околности у којима се хемијска средства могу унапред плански употребити. Аутор посебно апострофира да доношењу одлуке о примени хемијских средстава мора да претходи адекватна процена у односу на законске услове, масу, изграђене објекте, ефекте последица, метеоролошке, рељефне и вегетацијске услове који владају у геопростору на коме је ангажована јединица полиције.

Осмо поглавље обрађује средства принуде у ужем смислу (службена палица и средства за везивање) као део опреме коју овлашћено службено лице користи при савлађивању активног отпора, принудном задржавању, лишавању слободе и привођењу. Наиме, дат је кратки приказ намене и особина службене палице, затим класична, телескопска и службена палица томфа, као и лисице (шарнирне), пластичне траке и друга погодна средства за везивање.

Девећто поглавље поглавље даје основне информације о средствима за заштиту од пожара. У односу на функционални аспект, тј. начин гашења пожара, аутор је та средства поделио на: пожарну сигнализацију (јављачи пожара, сигнална централа, кабловска инсталација, алармни и сигнални системи); ручне противпожарне апарате за гашење водом, пеном, ваздушном пеном, хемијском пеном, прахом, угљендиоксидом, халоном и халопеном; ватрогасна возила (навално, командно, комбиновано, аутоцистерне и возила специјалне намене и ватрогасне приколице за прах, ваздушну пену, екстракт за ваздушну пену и угљендиоксид), и стабилна противпожарна постројења – системе.

Десетто поглавље обрађује средства за техничко обезбеђење објекта, тј. техничка средства која обезбеђују аутоматску детекцију покуша-

ја провале у заштићени простор, дојаву квара самог система и детекцију покушаја неовлашћеног искључења система или саботаже. Затим, објашњен је режим рада централе, као централног дела система заштите (програмиране централе са ручним или аутоматским избором режима рада) и дати елементи поузданости система заштите („квалитет пројекта па тек онда квалитет уграђене опреме“) и техничке карактеристике централа (извори напајања, аутономија рада, функција „у приправности“, одложено укључивање, одложено активирање, контрола система, број и тип улаза и излаза, тип детектора, подешавање режима рада, програмирање централа, меморисање догађаја и тип извршних елемената. У наредном делу текста, обрађени су алармни уређаји за заштиту затвореног и отвореног простора, детектори на бази пасивних контаката, детектори лома стакла, пасивни инфрацрвени детектори, активни инфрацрвени детектори, ласерски детектори, ултразвучни детектори и капацитивни детектори, као и извршни елементи дојаве информација о детектованој провали. Такође, обрађена су техничка решења у систему обезбеђења инфрацрвеним оградама, геофонима, затим систем селективне контроле (магнетне картице са личним подацима и шифром степена слободне кретања и биометријски системи). На крају поглавља обрађени су интегрисани системи заштите телекомуникација и системи заштите од неовлашћеног искључивања.

Леданаестіо поглавље обрађује специјална возила полиције са становишта употребе, конструкције, опреме и наоружања. Најпре су дате карактеристике патролног возила саобраћајне полиције и теренског возила, са спецификацијом припадајуће опреме и могућност експлоатације у различитим геопросторним и временским условима. Затим су презентовани намена, опис и тактичко–техничке карактеристике борбеног возила полиције – ВПБ М86 (врста оклопног аутомобила), где је посебно дат табеларни преглед техничких и динамичких својстава возила, као и воденог топа полиције (домаће производње заснован на возилу ФАП 1602 В/36), где је дат приказ опреме, уређаја и начин употребе. На крају поглавља обрађени су: моторне санке, авион за задатке заштите границе SM-92 Finist – летећи граничар (руске производње), ултралаки авион УЛМ (Ultra light models), беспилотне летилице, хеликоптери (полицијски лаки хеликоптер Швајцар 333 и Газела SA 341) – концепција настанка, технички подаци, перформансе лета и патролни чамци – техничке карактеристике, опрема и правила употребе.

Дванаестіо поглавље обрађује оптоелектронска средства за потребе осматрања, нишањења, вођења, самонавођења, вожње у условима ограничене видљивости и сл. Наиме, објашњене су основне карактеристике активних ИЦ уређаја са претварачем слике, пасивни уређаји појачивачи светлости – микроканални појачивачи и уређаји са фотокатодом израђеном од галијум-арсенида, телевизија са појачивачем светлости, термолокациони уређаји – термовизија и термолокаци-

ја, ласерски уређаји за обележавање, одређивање даљине до циља и навођење. У том поглављу посебно су апострофирана ограничења при коришћењу оптоелектронских средстава.

Тринаесто поглавље обрађује у најкраћим цртама електронска средства за одређивање позиције ГПС, брзине и осматрање геопростора (преносни и ручни радар).

Четиринаесто поглавље поглавље обрађује командно-информационе системе – $C^4/2$ (командовање–управљање–веза–рачунари–добијање података–обрада и коришћење података).

Петнаесто поглавље обрађује средства за противтерористичку заштиту (детектори метала, детектори и анализатори експлозива и запаљивих гасова, стетоскопи, рендген уређаји и уређаји за откривање минско–експлозивних средстава, роботизована возила за детекцију и извлачење експлозивних направа, контејнери за одлагање „сумљивих“ пакета и пртљага (ПЛУТОН-1, LANDIMAT, MISTRAL) и уређаји за делаборацију муниције, односно уништавање експлозива (STATIS KILN).

Шеснаесто поглавље поглавље даје основне податке о средствима везе, односно о телекомуникационим уређајима за потребе полиције (радио станице – радио телефони „моторола“).

Седамнаесто поглавље врло кратко обрађује уређаје за принудно заустављање возила (стационарне и препреке за принудно заустављање на путевима – „јеж“).

На крају, можемо да констатујемо да је овим наставним штивом успешно реализована намера аутора да представи есенцију, примерену читаоцу, у простору најдинамичнијих иновација материјализације идеје о безбедности и отвори правце размишљања о перспективи и сталном развоју науке и технике, а без претензија да се детерминише то веома широко поље људског стваралачког и деструктивног деловања. Имајући у виду да суштинска разматрања појединих наставних садржаја захтевају коришћење приручничке литературе, која би требало да са уџбеником омогући потпунији самосталан рад студената, аутору предстоји даљи рад на новој, помоћној уџбеничкој литератури. До тада, уџбеник „Техничка средства полиције“ можемо са задовољством да препоручимо не само научној јавности, већ и студентима другог степена студија Криминалистичко-полицијске академије, Факултета безбедности и других високошколских институција, као и полазницима основне и специјалистичке полицијске обуке по програмима стручног оспособљавања Министарства унутрашњих послова Републике Србије.

УПУТСТВО САРАДНИЦИМА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА

Часопис Министарства унутрашњих послова Републике Србије „Безбедност“ објављује радове из подручја наука о безбедности, који претходно нису објављивани. Часопис излази четири пута годишње.

Текст рукописа би требало да буде урађен на рачунару (фонт Times New Roman, ћирилично писмо, величина слова 12 pt, 65 словних знакова у једном реду, на једној страници 26 до 30 редова, стандардне маргине). Теоријски и стручни радови, као одраз најбољег полицијског поступања у пракси, могу да буду обима до 16 страна (30.000 знакова). Радови који се баве историјом органа и служби безбедности као и преводи радова из стране литературе из области наука о безбедности могу да буду обима највише до 16 страница, док прикази нових књига из области наука о безбедности могу бити обима до 3 стране. Изузетно, могуће је објављивање већих текстова у наставцима, уколико се ради о веома актуелној и неизстраженој проблематици, као и тематских и јубиларних бројева часописа.

Рукописи се достављају Уредништву у два примерка, одштампана на папиру и у електронском облику. Имена аутора, наставна, научна и друга звања и институције у којима раде, наводе се пре наслова рада, затим, требало би да се доставе резимеи (до 200 речи), кључне речи (до 5) и списак коришћене литературе на српском и на енглеском језику. У случају да рад садржи илустрације, графиконе, фотографије и сл., неопходно је Уредништву доставити квалитетно припремљене прилоге у електронском облику.

Фусноте користити само за пропратне коментаре и објашњења. Цитате у тексту не обележавати фуснотама, већ на крају цитата, или при позивању на нечије дело. Препоручујемо да се приликом цитирања аутора, њихова имена пишу у оригиналу са годином објављеног рада и бројем странице у загради, а уколико се цитира више од два аутора, тада се у тексту помиње само први уз скраћеницу: et al. Зarezом се одваја аутор од године издања, а тачка-зarezом (;) различити аутори различитих дела. Број стране се од године издања одваја двотачком (:). Ако се наводи исти аутор са више радова у једној години, тада се уз наредне радове додају абecedна слова поред године (на пример: 1998а, 1998б, итд.). Приликом цитирања извора са Интернета наводи се Интернет адреса (<http://www....>) и због сталне измене www окружења и датум када је текст скинут са мреже.

У списку литературе радови се наводе у оригиналу са нумерацијом, абecedним редом по презименима аутора и то: презиме аутора, почетно слово имена, година рада, наслов рада, назив часописа или зборника, број тома, странице (од-до), а када је реч о називима књига, име издавача и место издавања. Страна имена у тексту би требало писати у оригиналу или транскрибовати на српски језик, с тим што се у загради наведе име у оригиналу. Референце у заградама би требало писати у оригиналу.

Рукописи подлежу рецензији. Уредништво задржава уређивачко право да на основу рецензије, актуелности рада, увида у рад и вођене евиденције одлучи да ли, када и у ком обиму ће рад бити објављен. Објављени радови се хонораришу, а необјављени се не враћају ауторима. Могуће примедбе и сугестије уредника и рецензента достављају се аутору.

Аутори, уз рад би требало да Уредништву доставе: пуно име и презиме, звање, адресу, е mail, број фиксног и мобилног телефона, фотокопију личне карте и чековне картице.

Позивамо све досадашње и нове ауторе, да својим стручним, научним прилозима обогате садржај нашег, у научној и стручној јавности већ афирмисаног часописа са дугогодишњом традицијом, а у заједничком циљу да се унапреди полицијска пракса, подигне ниво безбедносне културе, и обезбеди праћење савремених научних и стручних достигнућа у безбедносној проблематици.

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

проф. др Бобан Милојковић